

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE
της 10ης Σεπτεμβρίου 2020¹

Υπόθεση C-59/19

Wikingerhof GmbH & Co. KG
κατά
Booking.com BV

[αίτηση του Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Γερμανία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης –
Δικαστική συνεργασία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις – Διεθνής δικαιοδοσία – Κανονισμός
(ΕΕ) 1215/2012 – Άρθρο 7, σημείο 1, και άρθρο 7, σημείο 2 – Ειδικές δικαιοδοσίες σε “διαφορές
εκ συμβάσεως” και “ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας” – Έννοιες –
Χαρακτηρισμός αγωγών αστικής ευθύνης που ασκούνται μεταξύ συμβαλλομένων μερών –
Αγωγή αστικής ευθύνης στηριζόμενη σε παράβαση των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού»

I. Εισαγωγή

1. Η Wikingerhof GmbH & Co. KG συνήψε σύμβαση με την Booking.com BV προκειμένου το ξενοδοχείο που διατηρεί να εμφανίζεται στην ομώνυμη διαδικτυακή πλατφόρμα κρατήσεων καταλυμάτων. Ωστόσο, η πρώτη εταιρεία θεωρεί ότι η δεύτερη επιβάλλει αθέμιτους όρους στους εγγεγραμμένους στην πλατφόρμα της ξενοδόχους, όπερ συνιστά, κατά την άποψή της, κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης ικανή να τους προκαλέσει ζημία.

2. Στο πλαίσιο αυτό, η Wikingerhof άσκησε, ενώπιον γερμανικού δικαστηρίου, αγωγή παραλείψεως κατά της Booking.com, στηριζόμενη στους κανόνες του γερμανικού δικαίου περί ανταγωνισμού. Ωστόσο, η εναγομένη της κύριας δίκης υποστηρίζει ότι το δικαστήριο αυτό δεν είναι αρμόδιο να εκδικάσει την αγωγή. Το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία), επιληφθέν αιτήσεως αναιρέσεως στο πλαίσιο της οποίας τέθηκε το ζήτημα αυτό, ερωτά το Δικαστήριο σχετικά με την ερμηνεία του κανονισμού (ΕΕ) 1215/2012 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις² (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες Ια).

3. Κατ' ουσίαν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί εάν αγωγή όπως αυτή της Wikingerhof κατά της Booking.com, η οποία στηρίζεται σε κανόνες δικαίου που θεωρούνται αδικοπρακτικής φύσεως στο εθνικό δίκαιο, εμπίπτει στις διαφορές από «ενοχές εξ αδικοπραξίας

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012 (ΕΕ 2012, L 351, σ. 1).

ή οιονεί αδικοπραξίας»³, υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού –οπότε το επιληφθέν δικαστήριο μπορεί να αντλήσει τη διεθνή δικαιοδοσία του από τη διάταξη αυτή– ή στις «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του εν λόγω κανονισμού, δεδομένου ότι οι προβαλλόμενες αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού ενέργειες τις οποίες προσάπτει η πρώτη εταιρεία στη δεύτερη πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της συμβατικής τους σχέσης –οπότε η Wikingerhof θα έπρεπε πιθανώς να ασκήσει την αγωγή της, κατ’ εφαρμογήν της διατάξεως αυτής, ενώπιον των ολλανδικών δικαστηρίων. Επομένως, το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) ζητεί από το Δικαστήριο να αποσαφηνίσει τι περιλαμβάνει καθεμιά από τις κατηγορίες «διαφορές εκ συμβάσεως» και «ενοχές εξ αδικοπραξίας», καθώς και τον τρόπο με τον οποίο αυτές οι κατηγορίες υποθέσεων συνδέονται μεταξύ τους.

4. Τα ζητήματα αυτά δεν είναι σε καμία περίπτωση πρωτοφανή. Έχουν ήδη αποτελέσει αντικείμενο πλούσιας νομολογίας του Δικαστηρίου⁴, η οποία ξεκίνησε, πριν από τριάντα χρόνια, με τις αποφάσεις Καλφέλης⁵ και Handte⁶. Παρά ταύτα, παραμένουν πολλές αβεβαιότητες όσον αφορά τον χαρακτηρισμό συγκεκριμένων αγωγών που βρίσκονται στα όρια των επίμαχων κατηγοριών, όπως οι αγωγές αστικής ευθύνης οι οποίες ασκούνται μεταξύ συμβαλλομένων μερών. Οι αβεβαιότητες αυτές απορρέουν, ειδικότερα, από την απόφαση Brogsitter⁷, στην οποία το Δικαστήριο επιχείρησε μεν να διατυπώσει μια αφηρημένη μέθοδο για την υπαγωγή τέτοιων αγωγών στη μία ή την άλλη κατηγορία, πλην όμως με τρόπο που εξακολουθεί να δίνει συχνά τροφή για διχογνωμίες τόσο στη θεωρία όσο και ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων⁸.

5. Επομένως, η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως συνιστά ευκαιρία για το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου να αποκρυσταλλώσει τη νομολογία αυτή και να ρίξει φως στα σημεία εκείνα όπου υπάρχουν ακόμη σκιές αμφιβολίας. Το εγχείρημα καθίσταται δε επιβεβλημένο ιδίως αν ληφθεί υπόψη ότι, από την έναρξη ισχύος του κανονισμού (ΕΚ) 593/2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές⁹ (στο εξής: κανονισμός Ρώμη I) και του κανονισμού (ΕΚ) 864/2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές¹⁰ (στο εξής: κανονισμός Ρώμη II), οι λύσεις που έχει δώσει το Δικαστήριο σε υποθέσεις σχετικές με τη διεθνή δικαιοδοσία επηρεάζουν τον τομέα της συγκρούσεως νόμων. Συγκεκριμένα, στον τομέα αυτόν, οι ως άνω κανονισμοί αποτελούν το αντίστοιχο του άρθρου 7, σημείο 1, και του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, και αυτό το κανονιστικό σύνολο πρέπει να ερμηνεύεται, στο μέτρο

³ Στη συνέχεια των προτάσεων μου, θα χρησιμοποιώ τον όρο «ενοχές εξ αδικοπραξίας».

⁴ Υπενθυμίζω ότι ο κανονισμός Βρυξέλλες Ια αντικατέστησε τον κανονισμό (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2001, L 12, σ. 1) (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες Ι), ο οποίος είχε αντικαταστήσει, με τη σειρά του, τη Σύμβαση για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, η οποία υπογράφηκε στις Βρυξέλλες στις 27 Σεπτεμβρίου 1968 (ΕΕ 1982, L 388, σ. 1) (στο εξής: Σύμβαση των Βρυξελλών). Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η ερμηνεία που έχει δώσει το Δικαστήριο σχετικά με τις διατάξεις της Συμβάσεως των Βρυξελλών και του κανονισμού Βρυξέλλες Ι ισχύει και για τις ισοδύναμες διατάξεις του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Ειδικότερα, η ερμηνεία που έχει δοθεί από το Δικαστήριο όσον αφορά τα άρθρα 5, σημείο 1, της Συμβάσεως των Βρυξελλών και του κανονισμού Βρυξέλλες Ι ισχύει και για το άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 15ης Ιουνίου 2017, Kareda, C-249/16, EU:C:2017:472, σκέψη 27). Ομοίως, η νομολογία που αφορά τα άρθρα 5, σημείο 3, των δύο πρώτων πράξεων εφαρμόζεται κατ’ αναλογίαν και ως προς το άρθρο 7, σημείο 2, της τρίτης (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2017, Bolagsupplysningen και Ilsjan, C-194/16, EU:C:2017:766, σκέψη 24 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Συνεπώς, στις παρούσες προτάσεις θα αναφέρομαι, χάριν ευκολίας, μόνο στον τελευταίο αυτόν κανονισμό, παραπέμποντας ταυτόχρονα αδιακρίτως σε αποφάσεις και προτάσεις γενικών εισαγγελέων που αφορούσαν τις πράξεις οι οποίες προηγήθηκαν αυτού.

⁵ Απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988 (189/87, EU:C:1988:459) (στο εξής: απόφαση Καλφέλης).

⁶ Απόφαση της 17ης Ιουνίου 1992 (C-26/91, EU:C:1992:268) (στο εξής: απόφαση Handte).

⁷ Απόφαση της 13ης Μαρτίου 2014 (C-548/12, EU:C:2014:148) (στο εξής: απόφαση Brogsitter).

⁸ Βλ., προσφάτως, τα ερωτήματα που υπέβαλε το Supreme Court of the United-Kingdom (Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου) στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 11ης Απριλίου 2019, Bosworth και Hurlley (C-603/17, EU:C:2019:310), επί των οποίων το Δικαστήριο δεν χρειάστηκε, εν τέλει, να αποφανθεί.

⁹ Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008 (ΕΕ 2008, L 177, σ. 6).

¹⁰ Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2007 (ΕΕ 2007, L 199, σ. 40).

του δυνατού, με συνεκτικό τρόπο¹¹. Επιπλέον, οι διευκρινίσεις τις οποίες θα παράσχει το Δικαστήριο σε σχέση με τα γενικά αυτά ζητήματα θα αποσαφηνίσουν, πιο συγκεκριμένα, και τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου που ισχύουν στις αγωγές αστικής ευθύνης για παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού¹².

6. Στις παρούσες προτάσεις, θα εξηγήσω ότι, σε γενικές γραμμές, η υπαγωγή μιας αγωγής αστικής ευθύνης στις «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια ή στις «ενοχές εξ αδικοπραξίας», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού, εξαρτάται από την αιτία, συγκεκριμένα από την ενοχή –«εκ συμβάσεως» ή «εξ αδικοπραξίας»– στην οποία στηρίζεται και την οποία επικαλείται ο ενάγων έναντι του εναγομένου. Η ίδια συλλογιστική ισχύει και για τις αγωγές αστικής ευθύνης που ασκούνται μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Έτσι, θα αναλύσω τους λόγους για τους οποίους, κατ' εφαρμογήν των αρχών αυτών, μια αγωγή παραλείψεως, όπως αυτή που άσκησε η Wikingherhof κατά της Booking.com, η οποία στηρίζεται σε παράβαση των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού, εμπίπτει στην κατηγορία των «ενοχών εξ αδικοπραξίας», κατά την έννοια της δεύτερης διατάξεως.

II. Το νομικό πλαίσιο

7. Η αιτιολογική σκέψη 16 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια έχει ως εξής:

«Η δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου πρέπει να συμπληρωθεί από εναλλακτικές δωσιδικίες που θα ισχύουν λόγω του στενού συνδέσμου μεταξύ του δικαστηρίου και της διαφοράς ή για την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Η ύπαρξη στενού συνδέσμου θα πρέπει να παρέχει ασφάλεια δικαίου και να αποφεύγεται το ενδεχόμενο ο εναγόμενος να ενάγεται ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους το οποίο δεν μπορούσε ευλόγως να προβλέψει. [...]»

8. Το τμήμα 2 του κεφαλαίου II του κανονισμού αυτού, με τίτλο «Ειδικές δικαιοδοσίες», περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, το άρθρο 7 του εν λόγω κανονισμού. Το άρθρο αυτό προβλέπει, στα σημεία 1 και 2:

«Πρόσωπο που έχει την κατοικία του σε κράτος μέλος μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος:

- 1) α) ως προς διαφορές εκ συμβάσεως, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή·
- β) για τους σκοπούς της εφαρμογής της παρούσας διάταξης, και εφόσον δεν συμφωνήθηκε διαφορετικά, ο τόπος εκπλήρωσης της επίδικης παροχής είναι:
 - εφόσον πρόκειται για πώληση εμπορευμάτων, ο τόπος του κράτους μέλους όπου, δυνάμει της σύμβασης, έγινε ή έπρεπε να γίνει η παράδοση των εμπορευμάτων,
 - εφόσον πρόκειται για παροχή υπηρεσιών, ο τόπος του κράτους μέλους όπου, δυνάμει της σύμβασης, έγινε ή έπρεπε να γίνει η παροχή των υπηρεσιών·

¹¹ Βλ. αιτιολογική σκέψη 7 των κανονισμών Ρώμη Ι και Ρώμη ΙΙ.

¹² Υπενθυμίζω ότι η οδηγία 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2014, L 349, σ. 1), δεν ρυθμίζει τα ζητήματα της διεθνούς δικαιοδοσίας και του εφαρμοστέου δικαίου.

- γ) το στοιχείο α) εφαρμόζεται, εφόσον δεν εφαρμόζεται το στοιχείο β)·
- 2) ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός.»

III. Η διαφορά της κύριας δίκης, το προδικαστικό ερώτημα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

9. Η Wikingerhof, εταιρεία η οποία έχει συσταθεί κατά το γερμανικό δίκαιο και εδρεύει στο Kropp (Γερμανία), διατηρεί ξενοδοχειακή επιχείρηση στο Land Schleswig-Holstein (ομόσπονδο κράτος Σλέσβιχ-Χόλσταϊν, Γερμανία). Η Booking.com, που έχει την έδρα της στο Άμστερνταμ (Κάτω Χώρες), εκμεταλλεύεται εμπορικά την ομώνυμη διαδικτυακή πλατφόρμα κρατήσεων καταλύματος.

10. Τον Μάρτιο του 2009, η Wikingerhof υπέγραψε τυποποιημένη σύμβαση την οποία της πρότεινε η Booking.com. Η σύμβαση αυτή ορίζει ότι οι γενικοί όροι συναλλαγών τους οποίους εφαρμόζει η τελευταία αυτή εταιρεία αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της συμβάσεως. Η εν λόγω σύμβαση ορίζει ακόμη ότι, υπογράφοντάς την, ο ξενοδόχος δηλώνει ότι έχει λάβει αντίτυπο αυτών των γενικών όρων συναλλαγών και βεβαιώνει ότι τους έχει διαβάσει, κατανοήσει και αποδεχθεί.

11. Οι γενικοί όροι συναλλαγών της Booking.com προβλέπουν, μεταξύ άλλων, ότι η εταιρεία αυτή θέτει στη διάθεση των ξενοδόχων που είναι εγγεγραμμένοι στην πλατφόρμα της ένα διαδικτυακό σύστημα, καλούμενο «Extranet», το οποίο τους παρέχει τη δυνατότητα να επικαιροποιούν τις πληροφορίες σχετικά με τα ξενοδοχεία τους και να έχουν πρόσβαση στα δεδομένα σχετικά με τις κρατήσεις που πραγματοποιούνται μέσω της πλατφόρμας. Επιπλέον, αυτοί οι γενικοί όροι συναλλαγών περιλαμβάνουν ρήτρα απονομής δικαιοδοσίας, με την οποία αναγνωρίζεται, κατ' αρχήν, αποκλειστική διεθνής δικαιοδοσία των δικαστηρίων του Άμστερνταμ προς εκδίκαση των διαφορών που απορρέουν από τη σύμβαση.

12. Η Booking.com τροποποίησε κατ' επανάληψη τους γενικούς όρους συναλλαγών της. Με έγγραφο της 30ής Ιουνίου 2015, η Wikingerhof εναντιώθηκε σε μία από τις τροποποιήσεις αυτές. Στη συνέχεια, η εταιρεία αυτή άσκησε, ενώπιον του Landgericht Kiel (πρωτοδικείου του Κιέλου, Γερμανία) αγωγή παραλείψεως κατά της Booking.com, στηριζόμενη σε παράβαση των κανόνων του γερμανικού δικαίου περί ανταγωνισμού¹³. Στο πλαίσιο αυτό, η Wikingerhof υποστηρίζει ότι οι μικρότερες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, όπως η ίδια, είναι υποχρεωμένες να συνάψουν σύμβαση με την Booking.com λόγω της δεσπόζουσας θέσης της τελευταίας στην αγορά της παροχής υπηρεσιών διαμεσολάβησης και διαδικτυακών πυλών κράτησης ξενοδοχειακών καταλυμάτων. Η Wikingerhof θεωρεί ότι συγκεκριμένες πρακτικές της Booking.com σε σχέση με τη διαμεσολάβηση σε ξενοδοχειακές κρατήσεις είναι δυσανάλογα περιοριστικές και συνιστούν καταχρηστική εκμετάλλευση της θέσης της, αντίθετη προς τις διατάξεις του δικαίου του ανταγωνισμού. Έτσι, η Wikingerhof ζήτησε από το δικαστήριο αυτό να απαγορεύσει στην Booking.com, επ' απειλή χρηματικής ποινής:

- να χαρακτηρίζει στην ηλεκτρονική της πλατφόρμα, χωρίς προηγούμενη ενημέρωση και συναίνεση της Wikingerhof, την αναγραφόμενη τιμή ως «πιο συμφέρουσα» ή «μειωμένη» τιμή την οποία δίνει η Wikingerhof για το ξενοδοχείο της·

¹³ Ειδικότερα, η Wikingerhof στήριξε την αγωγή της στο άρθρο 33 του Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (νόμου κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού) (στο εξής: GWB), ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, καθώς και στο άρθρο 18 και το άρθρο 19, παράγραφοι 1 και 2, σημείο 2, του GWB και, επικουρικώς, στο άρθρο 20, παράγραφος 1, του GWB.

- να στερεί, πλήρως ή εν μέρει, την πρόσβαση της Wikingerhof στα στοιχεία επικοινωνίας που έχουν δοθεί στην ηλεκτρονική πλατφόρμα κρατήσεων από τους πελάτες του ξενοδοχείου της και να την υποχρεώνει να περιορίζει τις επαφές της με τους πελάτες της μόνο στο πλαίσιο του διαύλου «Επικοινωνία» τον οποίο θέτει στη διάθεσή της η Booking.com, καθώς και
- να εξαρτά τη σειρά εμφάνισης του ξενοδοχείου της Wikingerhof στα αποτελέσματα των αναζητήσεων που πραγματοποιούνται στην πλατφόρμα αυτή, από την παροχή προμήθειας άνω του 15 %.

13. Η Booking.com προέβαλε ένσταση έλλειψης διεθνούς δικαιοδοσίας και κατά τόπον αρμοδιότητας του Landgericht Kiel (πρωτοδικείου του Κιέλου). Με απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2017, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο απέρριψε την αγωγή της Wikingerhof για τον λόγο αυτόν. Ειδικότερα, έκρινε ότι η ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας η οποία περιλαμβάνεται στους γενικούς όρους συναλλαγών της Booking.com και παρέχει αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία στα δικαστήρια του Άμστερνταμ είχε συναφθεί εγκύρως από τους διαδίκους, σύμφωνα με τα όσα ορίζει το άρθρο 25 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, και ισχύει για το συγκεκριμένο είδος αγωγής.

14. Κατ' έφεση, το Oberlandesgericht Schleswig (εφετείο του Σλέσβιχ, Γερμανία) επικύρωσε, με απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2018, την πρωτόδικη απόφαση, στηριζόμενο σε διαφορετικό σκεπτικό. Κατ' ουσίαν, το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι το Landgericht Kiel (πρωτοδικείο του Κιέλου) δεν μπορούσε να αντλήσει διεθνή δικαιοδοσία από τον κανόνα περί «ενοχών εξ αδικοπραξίας» ο οποίος προβλέπεται στο άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, δεδομένου ότι η αγωγή της Wikingerhof εμπίπτει στις «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού αυτού. Ούτε θα μπορούσε η αρμοδιότητα του επιληφθέντος δικαστηρίου να έχει έρεισμα το άρθρο 7, σημείο 1, καθόσον «ο τόπος όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή» δεν βρίσκεται εντός της δικαιοδοσίας του¹⁴. Συνεπώς, το εφετείο έκρινε ότι δεν ήταν αναγκαίο να επιλύσει το ζήτημα αν είχε συναφθεί εγκύρως από τους διαδίκους της κύριας δίκης η ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας η οποία περιλαμβάνεται στους γενικούς όρους συναλλαγών της Booking.com.

15. Κατά της αποφάσεως αυτής, η Wikingerhof άσκησε αναίρεση ενώπιον του Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου), το οποίο την έκρινε παραδεκτή. Στο πλαίσιο αυτό, η εταιρεία ισχυρίζεται ότι το δευτεροβάθμιο δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο αποκλείοντας, στην περίπτωση της αγωγής της, την εφαρμογή του κανόνα περί διεθνούς δικαιοδοσίας για τις «ενοχές εξ αδικοπραξίας» ο οποίος προβλέπεται στο άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια.

16. Το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο) επισημαίνει ότι η αίτηση αναίρεσεως της οποίας έχει επιληφθεί δεν βάλλει κατά της κρίσης του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου ότι το Landgericht Kiel (πρωτοδικείο του Κιέλου) δεν μπορεί να έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια για την εκδίκαση της αγωγής που άσκησε η Wikingerhof. Ούτε το κύρος της ρήτρας απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας η οποία περιλαμβάνεται στους γενικούς όρους συναλλαγών της Booking.com αποτελεί αντικείμενο αυτής της αναίρεσεως¹⁵. Η ευδοκίμηση της αναίρεσεως εξαρτάται αποκλειστικώς από το αν η αγωγή αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7, σημείο 2 του ως άνω κανονισμού.

¹⁴ Συγκεκριμένα, ο τόπος αυτός είναι στην έδρα της Booking.com, που βρίσκεται στο Άμστερνταμ, η οποία αποτελεί το κέντρο των αποφάσεων της εταιρίας αυτής.

¹⁵ Εν πάση περιπτώσει, κατά το αιτούν δικαστήριο, στο ερώτημα αυτό πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση, δεδομένου ότι η συμφωνία αυτή δεν πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 25, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια.

17. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Πρέπει το άρθρο 7, σημείο 2, του [κανονισμού Βρυξέλλες Ια] να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η δωσιδικία του τόπου της αδικοπραξίας εφαρμόζεται σε αγωγή με την οποία ζητείται η παράλειψη συγκεκριμένων πρακτικών, όταν προκύπτει ότι η καταγγελλόμενη συμπεριφορά καλύπτεται μεν από συμβατικές ρυθμίσεις, ο ενάγων ωστόσο ισχυρίζεται ότι οι ρυθμίσεις αυτές αποτελούν απόρροια κατάχρησης της δεσπόζουσας θέσης του εναγομένου;»

18. Η αίτηση προδικαστικής απόφασης, η οποία φέρει ημερομηνία 11 Δεκεμβρίου 2018, περιήλθε στο Δικαστήριο στις 29 Ιανουαρίου 2019. Η Booking.com, η Τσεχική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου. Η Wikingerhof, η Booking.com και η Επιτροπή εκπροσωπήθηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 27ης Ιανουαρίου 2020.

IV. Ανάλυση

19. Η υπό κρίση υπόθεση εντάσσεται στο πλαίσιο των αγωγών αστικής ευθύνης που ασκούνται μεταξύ ιδιωτών λόγω παραβίασεως του δικαίου του ανταγωνισμού και είναι χαρακτηριστικές του κοινώς καλούμενου «private enforcement». Η αγωγή της Wikingerhof κατά της Booking.com στηρίζεται, ειδικότερα, σε παράβαση των κανόνων του γερμανικού δικαίου οι οποίοι απαγορεύουν, όπως και το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, την κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης. Η πρώτη εταιρεία ισχυρίζεται, κατ' ουσίαν, ότι η δεύτερη εκμεταλλεύεται καταχρηστικώς τη δεσπόζουσα θέση που φέρεται ότι κατέχει στην αγορά της παροχής υπηρεσιών διαμεσολάβησης και διαδικτυακών πυλών κράτησης ξενοδοχειακών καταλυμάτων, επιβάλλοντας μη δίκαιους¹⁶ όρους συναλλαγής στις μικρές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις οι οποίες είναι εγγεγραμμένες στην πλατφόρμα της. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο δεν καλείται να διευκρινίσει το περιεχόμενο του άρθρου 102 ΣΛΕΕ. Αντιθέτως, το Δικαστήριο ερωτάται σχετικά με τους εφαρμοστέους κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας επί παρόμοιας αγωγής.

20. Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι οι αγωγές αστικής ευθύνης οι οποίες στηρίζονται σε παράβαση των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού εμπίπτουν στις «αστικές και εμπορικές υποθέσεις», υπό την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια και, ως εκ τούτου, στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού¹⁷.

21. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια προβλέπει, ως γενικό κανόνα, τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους της κατοικίας του εναγομένου. Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η έδρα της Booking.com, υπό την έννοια του κανονισμού αυτού¹⁸, βρίσκεται στις Κάτω Χώρες και ότι, επομένως, η Wikingerhof δεν μπορούσε να προσφύγει σε γερμανικό δικαστήριο βάσει της διατάξεως αυτής.

¹⁶ Βλ., στο δίκαιο της Ένωσης, άρθρο 102, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο α', ΣΛΕΕ.

¹⁷ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 23ης Οκτωβρίου 2014, flyLAL-Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2319, σκέψεις 23 έως 38), και της 29ης Ιουλίου 2019, Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, σκέψη 24). Μολονότι οι αποφάσεις αυτές αφορούν παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης, η λύση που δόθηκε με αυτές ισχύει και όσον αφορά τις αγωγές που στηρίζονται σε παράβαση των σχετικών εθνικών κανόνων. Συγκεκριμένα, η πρόβλεψη των επίμαχων κανόνων δεν ασκεί επιρροή επ' αυτού του ζητήματος.

¹⁸ Βλ. άρθρο 63 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια.

22. Ωστόσο, ο κανονισμός Βρυξέλλες Ια προβλέπει και κανόνες που επιτρέπουν, σε ορισμένες περιπτώσεις, στον ενάγοντα να ασκήσει αγωγή κατά του εναγόμενου ενώπιον των δικαστηρίων άλλου κράτους μέλους¹⁹. Ο κανονισμός αυτός περιλαμβάνει, πιο συγκεκριμένα, για διάφορες «κατηγορίες υποθέσεων», ειδικές δικαιοδοσίες που παρέχουν στον ενάγοντα την ευχέρεια να ασκήσει την αγωγή του ενώπιον ενός ή περισσότερων άλλων δικαστηρίων.

23. Τέτοιες ειδικές δικαιοδοσίες υφίστανται, ειδικότερα, ως προς τις «διαφορές εκ συμβάσεως» και ως προς τις «ενοχές εξ αδικοπραξίας». Όσον αφορά τις αγωγές που εμπίπτουν στην πρώτη κατηγορία, το άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια επιτρέπει στον ενάγοντα να προσφύγει στο δικαστήριο του «τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή». Όσον αφορά τις αγωγές που εμπίπτουν στη δεύτερη κατηγορία, το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού προβλέπει ότι οι αγωγές αυτές μπορούν να αχθούν ενώπιον του δικαστηρίου του «τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός».

24. Επομένως, η επιλογή *forum* η οποία παρέχεται στον ενάγοντα ποικίλλει ανάλογα με τον χαρακτηρισμό της επίμαχης αγωγής. Όμως, εν προκειμένω, οι διάδικοι της κύριας δίκης διαφωνούν επί του ζητήματος σε ποια από τις μνημονευόμενες στο προηγούμενο σημείο κατηγορίες υποθέσεων εμπίπτει η αγωγή της Wikingerhof. Η ευδοκίμηση της προβληθείσας από την Booking.com ενστάσεως έλλειψης διεθνούς δικαιοδοσίας εξαρτάται από τον χαρακτηρισμό αυτόν: ενώ ο «τόπος όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, ενδέχεται να εμπίπτει στη δικαιοδοσία του γερμανικού δικαστηρίου ενώπιον του οποίου προσέφυγε η ενάγουσα της κύριας δίκης²⁰, διαπιστώθηκε κατ' έφεση ότι τούτο δεν συμβαίνει όσον αφορά τον «τόπο όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού αυτού²¹.

¹⁹ Βλ. άρθρο 5, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια.

²⁰ Υπογραμμίζω ότι το Δικαστήριο δεν ερωτάται σχετικά με την ερμηνεία του προβλεπόμενου στο άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, κριτηρίου για τον προσδιορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας. Θα περιοριστώ να υπενθυμίσω ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η έννοια του «τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός» αφορά τόσο τον τόπο επελεύσεως της ζημίας όσο και τον τόπο όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός. Έτσι, όταν οι δύο αυτοί τόποι δεν συμπίπτουν, ο εναγόμενος μπορεί να εναχθεί, κατ' επιλογήν του ενάγοντος, ενώπιον του δικαστηρίου του ενός ή του άλλου εκ των δύο αυτών τόπων (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 30ής Νοεμβρίου 1976, Bier, 21/76, EU:C:1976:166, σκέψεις 24 και 25, και της 29ης Ιουλίου 2019, Tibor-Trans, C-451/18, EU:C:2019:635, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Όσον αφορά αγωγές αστικής ευθύνης που στηρίζονται σε παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού, στις περιπτώσεις αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπράξεις, πρόκειται για τον τόπο όπου συνήφθη οριστικά η σύμπραξη αυτή (βλ. απόφαση της 21ης Μαΐου 2015, CDC Hydrogen Peroxide, C-352/13, EU:C:2015:335, σκέψεις 43 έως 50) και, στις περιπτώσεις καταχρηστικής εκμεταλλεύσεως δεσπόζουσας θέσης, για τον τόπο όπου εφαρμόζεται η πρακτική μέσω της οποίας γίνεται η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης (βλ. απόφαση της 5ης Ιουλίου 2018, flyLAL-Lithuanian Airlines, C-27/17, EU:C:2018:533, σκέψη 52). Όσον αφορά τον τόπο επελεύσεως της ζημίας, στη νομολογία του Δικαστηρίου προκρίνεται το κριτήριο της αγοράς η οποία επηρεάζεται από την αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά και εντός της οποίας ο ζημιοθής ισχυρίζεται ότι υπέστη ζημία (βλ. αποφάσεις της 5ης Ιουλίου 2018, flyLAL-Lithuanian Airlines, C-27/17, EU:C:2018:533, σκέψεις 37 έως 43, και της 29ης Ιουλίου 2019, Tibor-Trans, C-451/18, EU:C:2019:635, σκέψεις 27 έως 37).

²¹ Το Δικαστήριο δεν ερωτάται ούτε ως προς την ερμηνεία του κριτηρίου αυτού. Θα υπενθυμίσω απλώς ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, προκειμένου να προσδιοριστεί ο «τόπος όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή», υπό την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, πρέπει να προσδιοριστεί η ενοχή σύμφωνα με το δίκαιο της συμβάσεως επί του οποίου στηρίζεται η αγωγή και να εξεταστεί, σύμφωνα με το εφαρμοστέο δίκαιο, ο τόπος όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 1976, Industrie Tessili Italiana Como, 12/76, EU:C:1976:133, σκέψη 13, και De Bloos, 14/76, EU:C:1976:134, σκέψη 13). Εντούτοις, το άρθρο 7 παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού αυτού προβλέπει αυτοτελές κριτήριο ως προς τον «τόπο εκπληρώσεως» για τις συμβάσεις πώλησεως εμπορευμάτων και τις συμβάσεις παροχής υπηρεσιών. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο δέχεται έναν αυτοτελή και πραγματικό ορισμό του τόπου εκπληρώσεως της συμβάσεως, συμπεριλαμβανομένων όλων των ενοχών, προσδίδοντας προέχουσα βαρύτητα στους όρους της συμβάσεως (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 3ης Μαΐου 2007, Color Drack, C-386/05, EU:C:2007:262, της 23ης Απριλίου 2009, Falco Privatstiftung και Rabitsch, C-533/07, EU:C:2009:257, και της 25ης Φεβρουαρίου 2010, Car Trim, C-381/08, EU:C:2010:90).

25. Όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, κατ' αρχήν, οι αγωγές αστικής ευθύνης οι οποίες στηρίζονται σε παράβαση των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού εμπίπτουν στις διαφορές από «ενοχές εξ αδικοπραξίας», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια²².

26. Ωστόσο, η επίμαχη στην υπό κρίση υπόθεση αγωγή έχει την ιδιαιτερότητα ότι ασκήθηκε μεταξύ συμβαλλομένων μερών και ότι οι φερόμενες ως αντίθετες προς τον ανταγωνισμό πρακτικές τις οποίες η Wikingerhof προσάπτει στην Booking.com εκδηλώνονται στο πλαίσιο της συμβατικής τους σχέσης, καθόσον η δεύτερη εταιρεία κατηγορείται ότι επιβάλλει στην πρώτη αθέμιτους όρους συναλλαγών στο πλαίσιο της μεταξύ τους σχέσης. Εξάλλου, είναι δυνατόν ορισμένες ή και όλες²³ αυτές οι αμφισβητούμενες πρακτικές να καλύπτονται από τους ισχύοντες στην επίμαχη σύμβαση γενικούς όρους συναλλαγών. Επομένως, το ερώτημα είναι εάν, υπό τις περιστάσεις αυτές, ο χαρακτηρισμός «εκ συμβάσεως» υπερισχύει του χαρακτηρισμού «εξ αδικοπραξίας» για τους σκοπούς του κανονισμού Βρυξέλλες Ια.

27. Το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο) εκτιμά ότι στο ερώτημα αυτό πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση. Συμμερίζομαι την άποψη της Wikingerhof και της Επιτροπής, οι οποίες συμφωνούν με την εκτίμηση του αιτούντος δικαστηρίου. Η αντίθετη άποψη, την οποία υποστηρίζουν η Booking.com και η Τσεχική Κυβέρνηση αντικατοπτρίζει, κατά τη γνώμη μου, κάποιες αβεβαιότητες στη νομολογία του Δικαστηρίου όσον αφορά τη διαχωριστική γραμμή μεταξύ των «διαφορών εκ συμβάσεως» και των «ενοχών εξ αδικοπραξίας». Όπως σημείωσα στην εισαγωγή των προτάσεων αυτών, η υπό κρίση υπόθεση είναι μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για να αποκρυσταλλώσει το Δικαστήριο τη σχετική νομολογία του και να άρει τις αβεβαιότητες αυτές. Επομένως, θα υπενθυμίσω τις κύριες κατευθύνσεις (τμήμα Α) πριν εξετάσω, ειδικότερα, τον χαρακτηρισμό των αγωγών αστικής ευθύνης που ασκούνται μεταξύ συμβαλλομένων μερών (τμήμα Β). Θα αναπτύξω περαιτέρω, στο πλαίσιο αυτό, ορισμένες σκέψεις τις οποίες είχα ήδη σχηματοποιήσει με τις προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley²⁴. Τέλος, θα εφαρμόσω το πλαίσιο ανάλυσης που προκύπτει από την εν λόγω νομολογία στην περίπτωση αγωγής για τη διαπίστωση ευθύνης, η οποία στηρίζεται σε παράβαση των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού όπως η ασκηθείσα, εν προκειμένω, από τη Wikingerhof κατά της Booking.com (τμήμα Γ).

Α. Οι κύριες κατευθύνσεις της νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με τις «διαφορές εκ συμβάσεως» και τις «ενοχές εξ αδικοπραξίας»

28. Κατ' αρχάς, πρέπει να υπομνηστεί ότι στον κανονισμό Βρυξέλλες Ια δεν υπάρχει ορισμός για τις «διαφορές εκ συμβάσεως» κατά το άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού αυτού, ούτε για τις «ενοχές εξ αδικοπραξίας» κατά το άρθρο 7, σημείο 2, αυτού. Ωστόσο, δεν είναι σε καμία περίπτωση προφανές ποιες υποθέσεις εμπίπτουν σε ποια κατηγορία. Μολονότι οι όροι αυτοί αντικατοπτρίζουν πολύ γνωστές έννοιες του αστικού δικαίου –«σύμβαση» και «αδικοπραξία»–,

²² Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 23ης Οκτωβρίου 2014, flyLAL-Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2319, σκέψη 28), της 21ης Μαΐου 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, σκέψη 43), και της 5ης Ιουλίου 2018, flyLAL-Lithuanian Airlines (C-27/17, EU:C:2018:533, σκέψη 51).

²³ Η Wikingerhof και η Booking.com διαφωνούν ως προς το συγκεκριμένο σημείο. Θα επανέλθω στην πτυχή αυτή, ειδικότερα, στο τμήμα Γ των προτάσεών μου.

²⁴ C-603/17(EU:C:2019:65, στο εξής: προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley).

η οριοθέτηση των εννοιών αυτών διαφέρει από το ένα κράτος μέλος στο άλλο. Επιπλέον, υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων γλωσσικών αποδόσεων του κανονισμού ως προς τη μία²⁵ και την άλλη²⁶ διάταξη.

29. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι οι «διαφορές εκ συμβάσεως» και οι «ενοχές εξ αδικοπραξίας», κατά την έννοια του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, αποτελούν αυτοτελείς έννοιες του δικαίου της Ένωσης, οι οποίες πρέπει να ερμηνεύονται λαμβανομένων υπόψη κυρίως του συστήματος που καθιερώνει αλλά και των σκοπών που επιδιώκει ο εν λόγω κανονισμός, τούτο δε προκειμένου να διασφαλίζεται η ομοιόμορφη εφαρμογή σε όλα τα κράτη μέλη²⁷ των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας τους οποίους προβλέπει ο κανονισμός αυτός. Επομένως, η υπαγωγή της εκάστοτε αγωγής στη μία ή την άλλη κατηγορία δεν εξαρτάται, ειδικότερα, από τις λύσεις που προβλέπει το εθνικό δίκαιο του επιληφθέντος δικαστηρίου (καλούμενου «lex fori»).

30. Όσον αφορά το *σύστημα* του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι αυτό στηρίζεται στον γενικό κανόνα της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του κράτους μέλους της κατοικίας του εναγομένου, ο οποίος προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, και ότι οι ειδικές δικαιοδοσίες του άρθρου 7 του κανονισμού αυτού αποτελούν παρεκκλίσεις από τον γενικό αυτόν κανόνα και, ως τέτοιες, πρέπει να ερμηνεύονται στενά²⁸.

31. Όσον αφορά τους *σκοπούς* του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, πρέπει να υπομνηστεί ότι, γενικώς, οι κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας τους οποίους προβλέπει ο κανονισμός αυτός αποσκοπούν στην κατοχύρωση της ασφάλειας δικαίου και, στο πλαίσιο αυτό, στην ενίσχυση της έννομης προστασίας των προσώπων που είναι εγκατεστημένα στα κράτη μέλη. Ως εκ τούτου, οι κανόνες αυτοί πρέπει να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας: ο ενάγων πρέπει να είναι σε θέση να προσδιορίσει ευχερώς τα δικαστήρια ενώπιον των οποίων μπορεί να ασκήσει την αγωγή του και ο εναγόμενος να μπορεί ευλόγως να προβλέψει τα δικαστήρια ενώπιον των οποίων μπορεί να εναχθεί. Επιπλέον, οι κανόνες αυτοί αποσκοπούν στη διασφάλιση της ορθής απονομής της δικαιοσύνης²⁹.

²⁵ Ο όρος «matière contractuelle» που χρησιμοποιείται στην απόδοση του κανονισμού Βρυξέλλες Ια στη γαλλική γλώσσα, στην οποία αντιστοιχούν, μεταξύ άλλων, οι αποδόσεις του κανονισμού αυτού στην ισπανική, την ιταλική, την πορτογαλική, τη ρουμανική, τη φινλανδική και τη δανική γλώσσα, είναι σχετικά ευρύς. Αντιθέτως, ο αγγλικός όρος («in matters relating to a contract»), με τον οποίο συμφωνούν, μεταξύ άλλων, οι αποδόσεις στη βουλγαρική, την κροατική, την ολλανδική και τη σουηδική γλώσσα, φαίνεται να απαιτεί την ύπαρξη σύμβασης, πληρούται δε με την ύπαρξη απλού συνδέσμου μεταξύ της σύμβασης αυτής και της αγωγής. Η απόδοση στη γερμανική γλώσσα είναι σαφώς ακριβέστερη και, για τον λόγο αυτόν, πιο απαιτητική από τις άλλες («wenn ein Vertrag oder Ansprüche aus einem Vertrag den Gegenstand des Verfahrens bilden»).

²⁶ Ειδικότερα, οι αποδόσεις στη γερμανική, ισπανική, ιταλική, κροατική και ρουμανική γλώσσα αντιστοιχούν στο γαλλικό κείμενο. Η απόδοση στην αγγλική γλώσσα («in matters relating to tort, delict or quasi delict») είναι παραπλήσια με αυτές. Η απόδοση στην ολλανδική γλώσσα («ten aanzien van verbintenissen uit onrechtmatige daad») παραπέμπει ρητώς στην έννοια των αδικοπραξιών. Η απόδοση στην πορτογαλική γλώσσα («em matéria extracontratual») μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει ευρύτερο περιεχόμενο, δεδομένου ότι παραπέμπει στο σύνολο των εξωσυμβατικών ενοχών. Τέλος, από τις αποδόσεις στη δανική γλώσσα («i sager om erstatning uden for kontrakt»), τη φινλανδική («sopimukseen perustumatonta vahingonkorvansta koskevassa asiassa sen paikkakunnan») και τη σουηδική («om talan avser skadestånd utanför avtalsförhållanden») συνάγεται ότι πρόκειται για τις περιπτώσεις όπου ασκείται αγωγή αποζημίωσης ελλείψει σύμβασης.

²⁷ Βλ., όσον αφορά την έννοια «διαφορές εκ συμβάσεως», μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 22ας Μαρτίου 1983, Peters Bauunternehmung (34/82, EU:C:1983:87, σκέψεις 9 και 10), και της 4ης Οκτωβρίου 2018, Feniks (C-337/17, EU:C:2018:805, σκέψη 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Βλ. όσον αφορά την έννοια «ενοχές εξ αδικοπραξίας», μεταξύ άλλων, αποφάσεις Καλφέλης (σκέψεις 15 και 16) και της 17ης Οκτωβρίου 2017, Bolagsupplysningen και Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁸ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Καλφέλης (σκέψη 19), της 27ης Οκτωβρίου 1998 Réunion européenne κ.λπ. (C-51/97, EU:C:1998:509, σκέψη 16), και της 4ης Οκτωβρίου 2018, Feniks (C-337/17, EU:C:2018:805, σκέψη 37).

²⁹ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 19ης Φεβρουαρίου 2002, Besix (C-256/00, EU:C:2002:99, σκέψη 26), και της 10ης Απριλίου 2003, Pugliese (C-437/00, EU:C:2003:219, σκέψη 16).

32. Οι ειδικές δικαιοδοσίες ως προς τις «διαφορές εκ συμβάσεως» και ως προς τις «ενοχές εξ αδικοπραξίας», στο άρθρο 7, σημείο 1, και στο άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, αντιστοίχως, επιδιώκουν, ειδικότερα, τον σκοπό της εγγύτητας, ο οποίος συγκεκριμενοποιεί τις δύο μνημονευόμενες στην προηγούμενη σκέψη επιταγές. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως αποφανθεί ότι η δυνατότητα επιλογής η οποία προσφέρεται στον ενάγοντα με τις διατάξεις αυτές προβλέφθηκε προκειμένου να ληφθεί υπόψη ότι υφίσταται, στις «κατηγορίες υποθέσεων» που αφορούν, ιδιαιτέρως στενό συνδετικό στοιχείο μεταξύ της αγωγής και του δικαστηρίου που καλείται να αποφανθεί επ' αυτής, τούτο δε χάριν της αποτελεσματικής οργάνωσης της δίκης³⁰. Συγκεκριμένα, ως προς τις «διαφορές εκ συμβάσεως», το δικαστήριο «του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή» είναι συνήθως το πλέον κατάλληλο να αποφανθεί, ιδίως για λόγους εγγύτητας προς τη διαφορά, καθώς και λόγω ευχέρειας συλλογής των αποδείξεων. Το ίδιο ισχύει, ως προς τις «ενοχές εξ αδικοπραξίας», όσον αφορά το δικαστήριο του «τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός»³¹. Η ύπαρξη του στενού αυτού συνδέσμου παρέχει ασφάλεια δικαίου καθόσον αποφεύγεται το ενδεχόμενο ο εναγόμενος να ενάγεται ενώπιον δικαστηρίου το οποίο δεν μπορούσε ευλόγως να προβλέψει.

33. Υπό το πρίσμα αυτών των γενικών εκτιμήσεων, το Δικαστήριο έχει διατυπώσει στη νομολογία του, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των υποθέσεων επί των οποίων κλήθηκε κατά καιρούς να αποφανθεί, αυτοτελείς ορισμούς των εννοιών «διαφορές εκ συμβάσεως» και «ενοχές εξ αδικοπραξίας». Θα εξετάσω διαδοχικά τους ορισμούς αυτούς στα δύο υπομνήματα που ακολουθούν.

1. Ο ορισμός των «διαφορών εκ συμβάσεως» υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια

34. Μια πρώτη απόπειρα ορισμού των «διαφορών εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, έγινε από το Δικαστήριο στην απόφαση Handte, όπου κρίθηκε ότι η έννοια αυτή «δεν μπορεί να νοηθεί ως αφορώσα μια κατάσταση στην οποία δεν υφίσταται καμία ελευθέρως αναληφθείσα από ένα συμβαλλόμενο δέσμευση έναντι ενός άλλου συμβαλλομένου»³².

35. Ο ορισμός αυτός εδραιώθηκε όταν το Δικαστήριο τον επανέλαβε στην απόφαση Engler³³. Εκκινώντας από τη διαπίστωση ότι ο εντοπισμός παροχής είναι απαραίτητος για την εφαρμογή του άρθρου 7, σημείο 1, δεδομένου ότι η διεθνής δικαιοδοσία δυνάμει της διατάξεως αυτής διαπιστώνεται με γνώμονα τον τόπο όπου εκπληρώθηκε ή πρέπει να εκπληρωθεί «η αποτελούσα τη βάση της αξιώσεως παροχή», το Δικαστήριο έκρινε ότι η εφαρμογή της εν λόγω διατάξεως «προϋποθέτει τον προσδιορισμό νομικής υποχρεώσεως η οποία έχει ελευθέρως αναληφθεί από ένα πρόσωπο έναντι άλλου προσώπου και επί της οποίας στηρίζεται η αγωγή του ενάγοντος»³⁴.

³⁰ Βλ. αιτιολογική σκέψη 16 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Βλ. επίσης, μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 1976, Industrie Tessili Italiana Como (12/76, EU:C:1976:133, σκέψη 13), της 20ής Φεβρουαρίου 1997, MSG (C-106/95, EU:C:1997:70, σκέψη 29), και της 17ης Οκτωβρίου 2017, Bolagsupplysningen και Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, σκέψη 26).

³¹ Βλ., όσον αφορά το άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, αποφάσεις της 19ης Φεβρουαρίου 2002, Besix (C-256/00, EU:C:2002:99, σκέψεις 30 και 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και, όσον αφορά το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού, απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2017, Bolagsupplysningen και Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, σκέψεις 26 και 27 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

³² Απόφαση Handte (σκέψη 15).

³³ Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2005 (C-27/02, EU:C:2005:33).

³⁴ Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2005, Engler (C-27/02, EU:C:2005:33, σκέψεις 45 και 51).

36. Από τον ορισμό αυτόν, ο οποίος έχει πλέον παγιωθεί στη νομολογία του Δικαστηρίου, απορρέουν δύο σωρευτικές προϋποθέσεις³⁵: μια αγωγή εμπίπτει στις «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά το άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, όταν (1) αφορά «συμβατική ενοχή», υπό την έννοια «νομικής υποχρέωσης η οποία έχει ελευθέρως αναληφθεί από ένα πρόσωπο έναντι άλλου προσώπου»³⁶, και (2) η αγωγή αυτή στηρίζεται, ειδικότερα, στη συγκεκριμένη «ενοχή».

37. Όσον αφορά την *πρώτη προϋπόθεση*, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι οι «συμβατικές ενοχές» περιλαμβάνουν, κατ' αρχάς, τις υποχρεώσεις που απορρέουν³⁷ από σύμβαση³⁸, δηλαδή, κατ' ουσίαν, σύμπτωση βουλήσεων δυο προσώπων³⁹. Ακολούθως, το Δικαστήριο ενσωμάτωσε στις «διαφορές εκ συμβάσεως», κατ' αναλογία, τις σχέσεις που ομοιάζουν με συμβάσεις εφόσον δημιουργούν μεταξύ των οικείων προσώπων «στενές σχέσεις ίδιας φύσεως» με τις σχέσεις μεταξύ συμβαλλομένων μερών. Τούτο συμβαίνει, παραδείγματος χάριν, με τις σχέσεις μεταξύ σωματίου και των μελών του καθώς και με τις σχέσεις μεταξύ των ίδιων των μελών του σωματίου⁴⁰, με τις σχέσεις μεταξύ των μετόχων μιας εταιρείας καθώς και με τις σχέσεις μεταξύ των μετόχων και της εταιρείας την οποία συστήνουν⁴¹, με τη σχέση μεταξύ του διαχειριστή και της εταιρείας που διευθύνει, όπως προβλέπεται στο εταιρικό δίκαιο⁴², ή ακόμη με τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν οι συνιδιοκτήτες μιας πολυκατοικίας, σύμφωνα με τον νόμο, ως προς τη συνιδιοκτησία⁴³. Τέλος, δεδομένου ότι για την εφαρμογή του άρθρου 7, σημείο 1 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια «δεν απαιτεί[ται] σύναψη συμβάσεως», αλλά απλώς «εντοπισμό[ς] παροχής»⁴⁴, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι «διαφορές εκ συμβάσεως» περιλαμβάνουν και τις υποχρεώσεις που επιβάλλονται όχι λόγω συμπτώσεως βουλήσεων, αλλά λόγω μονομερούς οικειοθελούς δεσμεύσεως ενός προσώπου έναντι ενός άλλου. Τούτο ισχύει, παραδείγματος χάριν, όσον αφορά την υπόσχεση κέρδους στην οποία προβαίνει επαγγελματίας έναντι καταναλωτή⁴⁵ και τις υποχρεώσεις του τριτεγγυητή γραμματίου σε διαταγή έναντι του δικαιούχου του γραμματίου αυτού⁴⁶.

³⁵ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 28ης Ιανουαρίου 2015, Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, σκέψη 39), και της 5ης Δεκεμβρίου 2019, Ordre des avocats du barreau de Dinant (C-421/18, EU:C:2019:1053, σκέψεις 25 και 26).

³⁶ Το Δικαστήριο έχει εφαρμόσει, κατ' αναλογία, τον ορισμό αυτόν και στο πλαίσιο του κανονισμού Ρώμη Ι, σύμφωνα την απαίτηση συνεκτικής ερμηνείας των κανονισμών Βρυξέλλες Ια, Ρώμη Ι και Ρώμη ΙΙ (βλ. σημείο 5 των παρουσών προτάσεων). Κατόπιν τούτου, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, με τον όρο «συμβατική ενοχή» στο άρθρο 1 του κανονισμού Ρώμη Ι νοείται «έννομη υποχρέωση την οποία ένα πρόσωπο ανέλαβε ελεύθερα έναντι άλλου προσώπου». Βλ. απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2016, ERGO Insurance και Gjensidige Baltic (C-359/14 και C-475/14, EU:C:2016:40, σκέψη 44).

³⁷ Κατά την άποψή μου, με τη διατύπωση αυτή το Δικαστήριο ήθελε να αναφερθεί στις υποχρεώσεις που επιβάλλονται *δυνάμει συμβάσεως*. Συγκεκριμένα, οι συμβατικές ενοχές είναι τόσο αυτές που ορίζονται από τα συμβαλλόμενα μέρη στη σύμβαση όσο και εκείνες που ο νόμος επιβάλλει, συμπληρωματικώς ή επιτακτικώς, για τις συμβάσεις αυτού του είδους. Εν πάση περιπτώσει, οι συμβατικές υποχρεώσεις απορρέουν *πρωτίστως* από τον νόμο, εφόσον έχουν δεσμευτική ισχύ μεταξύ των μερών μόνον εφόσον το προβλέπει ο νόμος (βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley, υποσημείωση 50).

³⁸ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 1976, De Bloos (14/76, EU:C:1976:134, σκέψεις 14 και 16), της 15ης Ιουνίου 2017, Kareda (C-249/16, EU:C:2017:472, σκέψη 30), και της 7ης Μαρτίου 2018, flightright κ.λπ. (C-274/16, C-447/16 και C-448/16, EU:C:2018:160, σκέψη 59). Όλες οι υποχρεώσεις που απορρέουν από σύμβαση πρέπει να θεωρούνται ως «ελευθέρως αναληφθείσες», χωρίς να απαιτείται να έχει συναίνεσει ο οφειλέτης χωριστά σε καθεμιά από αυτές. Τα μέρη, με τη σύναψη συμβάσεως, αποδέχονται το σύνολο των υποχρεώσεων που επιβάλλονται λόγω της δεσμεύσεώς τους.

³⁹ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, Gabriel (C-96/00, EU:C:2002:436, σκέψη 49). Προσφάτως, το Δικαστήριο εξομοίωσε με σύμβαση «σιωπηρώς συναφθείσα συμβατική σχέση» (βλ. απόφαση της 14ης Ιουλίου 2016, Granarolo, C-196/15, EU:C:2016:559, σκέψεις 24 έως 27).

⁴⁰ Βλ. απόφαση της 22ας Μαρτίου 1983, Peters Bauunternehmung (34/82, EU:C:1983:87, σκέψη 13).

⁴¹ Βλ. απόφαση της 10ης Μαρτίου 1992, Powell Duffryn (C-214/89, EU:C:1992:115, σκέψη 16).

⁴² Βλ. απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, Holterman Ferho Exploitatie κ.λπ. (C-47/14, EU:C:2015:574, σκέψεις 53 και 54).

⁴³ Βλ. απόφαση της 8ης Μαΐου 2019, Kerr (C-25/18, EU:C:2019:376, σκέψεις 27 έως 29).

⁴⁴ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, Tacconi (C-334/00, EU:C:2002:499, σκέψη 22), και της 8ης Μαΐου 2019, Kerr (C-25/18, EU:C:2019:376, σκέψη 23).

⁴⁵ Βλ. απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2005, Engler (C-27/02, EU:C:2005:33, σκέψη 53).

⁴⁶ Βλ. απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Česká spořitelna (C-419/11, EU:C:2013:165, σκέψεις 48 και 49).

38. Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο δίνει μια «ελαστική» ερμηνεία στην έννοια «διαφορές εκ συμβάσεως» του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια⁴⁷. Η διαπίστωση αυτή μπορεί, εκ πρώτης όψεως, να προκαλεί έκπληξη, λαμβανομένης υπόψη της πάγιας νομολογίας σύμφωνα με την οποία η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Στην πραγματικότητα, κατά την άποψή μου, η απαίτηση αυτή σημαίνει απλώς ότι το Δικαστήριο οφείλει να μην απομακρύνεται από το σαφές γράμμα της εν λόγω διατάξεως και να μην την ερμηνεύει ευρύτερα απ' όσο απαιτεί ο σκοπός της⁴⁸. Επομένως, είναι δυνατόν και, κατ' εμέ, δικαιολογημένο, να ερμηνευθεί η έννοια «διαφορές εκ συμβάσεως» υπό την έννοια ότι η σχετική κατηγορία υποθέσεων περιλαμβάνει θεσμούς παραπλήσιους με τις συμβάσεις, για λόγους ορθής απονομής της δικαιοσύνης σε υποθέσεις διεθνών διαφορών⁴⁹.

39. Όσον αφορά τη *δεύτερη προϋπόθεση*, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι μια αγωγή δεν εμπίπτει στις «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, απλώς και μόνον επειδή αφορά, κατά το μάλλον ή το ήττον, «συμβατική ενοχή». Επιπλέον, απαιτείται η αγωγή να έχει ως βάση την ενοχή αυτή. Επομένως, η εφαρμογή της σχετικής διατάξεως εξαρτάται, όπως προσφάτως έκρινε το Δικαστήριο, από την «αιτία της αγωγής»⁵⁰. Με άλλα λόγια, απαιτείται να προβάλλει ο ενάγων ενοχή τέτοιας φύσεως για να δικαιολογήσει την αγωγή του⁵¹.

40. Μέσω της συγκεκριμένης προϋπόθεσης, το Δικαστήριο επιφυλάσσει, ορθώς κατ' εμέ, την εφαρμογή του προβλεπόμενου στο άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας για «διαφορές εκ συμβάσεως» μόνο στις περιπτώσεις αγωγών συμβατικής φύσεως, δηλαδή σε εκείνες οι οποίες, επί της ουσίας, εγείρουν κυρίως ζητήματα δικαιοπραξιών⁵² ή, με άλλα λόγια, ζητήματα που εμπίπτουν στον τομέα του δικαίου των συμβάσεων (καλούμενου «*lex contractus*»), υπό την έννοια του κανονισμού Ρώμη Ι⁵³. Το Δικαστήριο διασφαλίζει κατ' αυτόν τον τρόπο, σύμφωνα με τον σκοπό της εγγύτητας, ο οποίος αποτελεί τη δικαιολογητική βάση της θέσπισης της διατάξεως αυτής, ότι το αρμόδιο να κρίνει επί συμβάσεως δικαστήριο [στο εξής: *forum* της συμβάσεως] θα αποφαινεται κατά βάση για όλα τα παρόμοια ζητήματα⁵⁴.

⁴⁷ Πρβλ. απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2005, Engler (C-27/02, EU:C:2005:33, σκέψη 48).

⁴⁸ Βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 14ης Δεκεμβρίου 1977, Sanders (73/77, EU:C:1977:208, σκέψεις 17 και 18), και της 26ης Μαρτίου 1992, Reichert και Kockler (C-261/90, EU:C:1992:149, σκέψη 25). Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. G. Jacobs στην υπόθεση Gabriel (C-96/00, EU:C:2001:690, σημεία 44 έως 46).

⁴⁹ Βλ., ομοίως, Minois, M., *Recherche sur la qualification en droit international privé des obligations*, LGDJ, Παρίσι, 2020, σ. 174-180.

⁵⁰ Αποφάσεις της 7ης Μαρτίου 2018, flightright κ.λπ. (C-274/16, C-447/16 και C-448/16, EU:C:2018:160, σκέψη 61), της 4ης Οκτωβρίου 2018, Feniks (C-337/17, EU:C:2018:805, σκέψη 48), και της 26ης Μαρτίου 2020, Primera Air Scandinavia (C-215/18, EU:C:2020:235, σκέψη 44).

⁵¹ Πρβλ. αποφάσεις της 8ης Μαρτίου 1988, Arcado (9/87, EU:C:1988:127, σκέψεις 12 και 13). Η ιδέα αυτή έχει εκφραστεί με διαφορετικούς τρόπους στην απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1976, De Bloos (14/76, EU:C:1976:134): «συμβατική υποχρέωση που αποτελεί τη βάση της αγωγής» (σκέψη 11), «υποχρέωση [...] που αντιστοιχεί στο συμβατικό δικαίωμα επί του οποίου ερείδεται η αγωγή του ενάγοντος» (σκέψη 13), ή ακόμα «υποχρέωση [...] που αντιστοιχεί στο συμβατικό δικαίωμα που επικαλείται [...] για να δικαιολογήσει το αίτημά του» (σκέψη 15 και διατακτικό). Βλ. επίσης προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Bobek στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις flightright κ.λπ. (C-274/16, C-447/16 και C-448/16, EU:C:2017:787, σημείο 54).

⁵² Πρβλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα H. Mayras στην υπόθεση Industrie Tessili Italiana Como (12/76, μη δημοσιευθείσα, EU:C:1976:119, σ. 542) και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. G. Jacobs στην υπόθεση Engler (C-27/02, EU:C:2004:414, σημείο 44). Δεδομένου ότι το άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια δεν εφαρμόζεται μόνο στις συμβάσεις, αναφέρομαι σε όλους τους κανόνες δικαίου οι οποίοι επιβάλλουν υποχρεώσεις λόγω οικειοθελούς δεσμεύσεως ενός προσώπου έναντι άλλου προσώπου.

⁵³ Εξάλλου, το άρθρο 12 του κανονισμού Ρώμη Ι περιλαμβάνει ενδεικτική απαρίθμηση των ζητημάτων που εμπίπτουν στη *lex contractus*, η οποία παρέχει, κατά την άποψή μου, ενδείξεις κατάλληλες για να προσδιοριστεί εάν αγωγή εμπίπτει στις «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 8ης Μαρτίου 1988, Arcado (9/87, EU:C:1988:127, σκέψη 15).

⁵⁴ Τούτο δεν σημαίνει ότι το *forum* συμβάσεως θα πρέπει να εφαρμόσει κατ' ανάγκη το εθνικό του δίκαιο. Συγκεκριμένα, το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια δεν συμπίπτει κατ' ανάγκη με το δίκαιο το οποίο προσδιορίζεται βάσει των διατάξεων του κανονισμού Ρώμη Ι. Επίσης, δεν είναι βέβαιο ότι το *forum* της συμβάσεως θα εφαρμόσει κατ' ανάγκη, επί της ουσίας, το δίκαιο των συμβάσεων, προκειμένου να αποφανθεί επί των ζητημάτων που τίθενται ενώπιόν του. Πράγματι, ένα ζήτημα το οποίο θεωρείται «συμβατικό», υπό την έννοια των σχετικών με το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο πράξεων της Ένωσης, μπορεί, υπό το πρίσμα του εφαρμοστέου ουσιαστικού δικαίου, να θεωρείται αδικοπρακτικής φύσεως κ.λπ.

Ακόμη δε πιο σημαντικό είναι ότι το Δικαστήριο εγγυάται έτσι την εσωτερική συνοχή της κατηγορίας των «διαφορών εκ συμβάσεως», όπως τη διαλαμβάνουν, στο μεν πλαίσιο των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας, το άρθρο 7, σημείο 1, στο δε πλαίσιο της συγκρούσεως νόμων, ο κανονισμός Ρώμη I⁵⁵.

41. Συγκεκριμένα, πληρούν τα δύο αυτά κριτήρια και, ως εκ τούτου, εμπίπτουν στις «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, οι αγωγές αναγκαστικής εκτέλεσης μιας «συμβατικής υποχρεώσεως»⁵⁶ ή οι αγωγές αστικής ευθύνης ή οι αγωγές με αίτημα τη λύση συμβάσεως λόγω μη εκπλήρωσης τέτοιας υποχρεώσεως⁵⁷. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, η υποχρέωση αντιστοιχεί σε «συμβατικό δικαίωμα» που δικαιολογεί την αξίωση. Το επιληφθέν δικαστήριο, προκειμένου να καθορίσει εάν η σχετική αγωγή είναι βάσιμη, καλείται να εξετάσει κατ' ουσίαν ζητήματα συμβατικής φύσεως –όπως αυτά του περιεχομένου της επίμαχης υποχρεώσεως, του τρόπου εκπληρώσεώς της, των συνεπειών λόγω της μη εκπληρώσεώς της κ.λπ.⁵⁸. Επίσης, εμπίπτουν στις «διαφορές εκ συμβάσεως» και οι αγωγές με αίτημα την ακύρωση συμβάσεως, εφόσον τέτοια αγωγή στηρίζεται στην παράβαση των κανόνων περί καταρτίσεώς της και συνεπάγεται ότι το δικαστήριο πρέπει να αποφανθεί επί του κύρους των «συμβατικών ενοχών» που απορρέουν από αυτή⁵⁹. Παραπέμπω όποιον αναγνώστη επιθυμεί να εμβαθύνει στην έννοια των «διαφορών εκ συμβάσεως» στα άφθονα σχόλια και συγγράμματα τα οποία έχει να επιδείξει επί του θέματος η νομική θεωρία⁶⁰.

2. Ο ορισμός των «ενοχών εξ αδικοπραξίας» υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια

42. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου από την απόφαση Καλφέλης και εντεύθεν, οι «ενοχές εξ αδικοπραξίας», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, περιλαμβάνουν «κάθε απαίτηση με την οποία τίθεται ζήτημα ευθύνης του εναγομένου και δεν αφορά “διαφορές εκ συμβάσεως”», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του ίδιου κανονισμού⁶¹.

⁵⁵ Βλ., στο ίδιο πνεύμα, Minois, M., όπ.π., σ. 174 και 180-186. Έτσι, μολονότι το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια αντιστοιχεί, κατ' αρχήν, σε εκείνο του κανονισμού Ρώμη Ι, εντούτοις η αντιστοιχία δεν είναι απόλυτη. Για παράδειγμα, ενώ το άρθρο 7, σημείο 1, έχει εφαρμογή σε ορισμένες αγωγές που εμπίπτουν στο δίκαιο των εταιρειών (βλ. μνημονευόμενη νομολογία στις υποσημειώσεις 41 και 42 των παρουσών προτάσεων), εντούτοις το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο στ' του κανονισμού Ρώμη Ι εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής του τα ζητήματα του δικαίου των εταιρειών.

⁵⁶ Βλ., μεταξύ άλλων, τις επίμαχες αγωγές στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις της 15ης Ιανουαρίου 1987, Shenavai (266/85, EU:C:1987:11, σκέψεις 2 και 18), της 8ης Μαρτίου 1988, Arcado (9/87, EU:C:1988:127, σκέψη 12), και της 29ης Ιουνίου 1994, Custom Made Commercial (C-288/92, EU:C:1994:268, σκέψεις 2 και 11).

⁵⁷ Βλ., μεταξύ άλλων, τις επίμαχες αγωγές στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκαν οι αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 1976, De Bloos (14/76, EU:C:1976:134, σκέψεις 3 και 14), και της 8ης Μαρτίου 1988, Arcado (9/87, EU:C:1988:127, σκέψη 13).

⁵⁸ Βλ., συναφώς, άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως γ', του κανονισμού Ρώμη Ι.

⁵⁹ Βλ. απόφαση της 20ής Απριλίου 2016, Profit Investment SIM (C-366/13, EU:C:2016:282, σκέψεις 54 και 58). Συναφώς, από το άρθρο 10, παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη Ι προκύπτει ότι τα ζητήματα της υπάρξεως και του κύρους της συμβάσεως ρυθμίζονται από τη *lex contractus*.

⁶⁰ Βλ., μεταξύ άλλων, Gaudemet-Tallon, H., *Compétence et exécution des jugements en Europe*, 4η έκδ., LGDJ, Παρίσι, 2010, σ. 165-177· Briggs, A., *Civil Jurisdiction and Judgments*, Informa Law, 6η έκδ., Oxon, 2015, σ. 209-220· Niboyet, M.-L., και Geouffre de la Pradelle, G., *Droit international privé*, 5η έκδ., LGDJ, Issy-les-Moulineaux, 2015, σ. 346 και 347· Van Calster, G., *European Private International Law*, Hart Publishing, Οξφόρδη, 2016, σ. 136-139· Magnus, U., και Mankowski, P., *Brussels Ibis Regulation – Commentary*, Ootto Schmidt, Κολωνία, 2016, σ. 162-189· Hartley, T., *Civil Jurisdiction and Judgments in Europe – The Brussels I Regulation, the Lugano Convention, and the Hague Choice of Court Convention*, Oxford University Press, Οξφόρδη, 2017, σ. 107-114· Minois, M., όπ.π.

⁶¹ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Καλφέλης (σκέψη 18), της 1ης Οκτωβρίου 2002, Henkel (C-167/00, EU:C:2002:555, σκέψη 36), και της 12ης Σεπτεμβρίου 2018, Löber (C-304/17, EU:C:2018:701, σκέψη 19).

43. Και στην περίπτωση αυτή, από τον ως άνω ορισμό προκύπτουν δύο σωρευτικές προϋποθέσεις: μία θετική, καθόσον η αγωγή πρέπει να θέτει ζήτημα αστικής ευθύνης του εναγομένου, και μία αρνητική, καθόσον η αγωγή αυτή δεν πρέπει να υπάγεται στην κατηγορία των «διαφορών εκ συμβάσεως».

44. Η *πρώτη προϋπόθεση* αφορά το αντικείμενο της αγωγής. Η αγωγή πρέπει, κατ' αρχήν, να έχει ως αίτημα να υποχρεωθεί δικαστικώς ο εναγόμενος να θέσει τέρμα σε συμπεριφορά δυνάμενη να προκαλέσει ζημία (αγωγή παραλείψεως, όπως αυτή που άσκησε εν προκειμένω η Wikingerhof) ή να αποκαταστήσει τη ζημία εάν αυτή όντως επήλθε (αγωγή αποζημιώσεως)⁶².

45. Ωστόσο, και στην περίπτωση αυτή, το Δικαστήριο έχει δώσει «ελαστική» ερμηνεία στην προαναφερθείσα έννοια. Συγκεκριμένα, αναγνωριστική αγωγή με την οποία ο ενάγων ζητεί να διαπιστωθεί δικαστικώς η εκ μέρους του εναγομένου παράβαση νομίμου καθήκοντος, ή ακόμη αρνητική αναγνωριστική αγωγή με την οποία ο ενάγων ζητεί να διαπιστωθεί ότι δεν υπήρξαν εκ μέρους του πράξεις ή παραλείψεις που να θεμελιώνουν αδικοπρακτική ευθύνη του έναντι του εναγομένου, ενδέχεται να εμπίπτουν και αυτές στο άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια⁶³.

46. Η *δεύτερη προϋπόθεση* είναι, κατά τη γνώμη μου, καθρέφτης της προϋποθέσεως την οποία έχει θέσει το Δικαστήριο στο πλαίσιο της νομολογίας του σχετικά με τις «διαφορές εκ συμβάσεως». Και στην περίπτωση αυτή, πρέπει να προσδιοριστεί η αιτία της αγωγής με την οποία ζητείται να διαπιστωθεί η ευθύνη του εναγομένου. Για να εμπίπτει στις «ενοχές εξ αδικοπραξίας», η προβαλλόμενη αξίωση πρέπει να βασίζεται όχι σε «νόμιμη υποχρέωση ελευθέρως αναληφθείσα», αλλά σε «ενοχή εξ αδικοπραξίας», δηλαδή υποχρέωση η οποία, αφενός, υφίσταται ανεξάρτητα από οποιαδήποτε βούληση και χωρίς ο εναγόμενος να είχε την πρόθεση να αναλάβει οποιαδήποτε δέσμευση έναντι του ενάγοντος και, αφετέρου, απορρέει από ζημιογόνο γεγονός συνιστάμενο στην παράβαση γενικού καθήκοντος που επιβάλλεται από τον νόμο σε όλους⁶⁴. Μέσω της προϋποθέσεως αυτής, το Δικαστήριο διασφαλίζει, σύμφωνα με τον σκοπό της εγγύτητας, ο οποίος αποτελεί τη δικαιολογητική βάση της θέσπισης της διατάξεως του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, ότι το αρμόδιο επί ενοχών εξ αδικοπραξίας δικαστήριο θα αποφαινεται αποκλειστικώς επί αγωγών αδικοπρακτικής φύσεως, δηλαδή επί εκείνων που εγείρουν, επί της ουσίας, κυρίως ζητήματα σχετικά με τους κανόνες δικαίου οι οποίοι επιβάλλουν τέτοια καθήκοντα. Το Δικαστήριο εγγυάται έτσι επίσης και την εσωτερική συνοχή της κατηγορίας των «ενοχών εξ αδικοπραξίας», όπως τη διαλαμβάνουν, στο μεν πλαίσιο των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας, το προαναφερθέν άρθρο 7, σημείο 2, στο δε πλαίσιο της συγκρούσεως νόμων, ο κανονισμός Ρώμη ΙΙ⁶⁵.

⁶² Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 26ης Μαρτίου 1992, Reichert και Kockler (C-261/90, EU:C:1992:149, σκέψεις 19 και 20), της 1ης Οκτωβρίου 2002, Henkel (C-167/00, EU:C:2002:555, σκέψη 41), και της 12ης Σεπτεμβρίου 2018, Löber (C-304/17, EU:C:2018:701, σκέψη 21).

⁶³ Βλ., αντιστοίχως, αποφάσεις της 5ης Φεβρουαρίου 2004, DFDS Torline (C-18/02, EU:C:2004:74, σκέψεις 19 έως 28), και της 25ης Οκτωβρίου 2012, Folien Fischer και Fofitec (C-133/11, EU:C:2012:664, σκέψεις 41 έως 54).

⁶⁴ Πρβλ. αποφάσεις της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, Tacconi (C-334/00, EU:C:2002:499, σκέψεις 25 και 27), της 18ης Ιουλίου 2013, ÖFAB (C-147/12, EU:C:2013:490, σκέψεις 35 έως 38), και της 21ης Απριλίου 2016, Austro-Mechana (C-572/14, EU:C:2016:286, σκέψεις 37 και 50). Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. G. Jacobs στην υπόθεση Engler (C-27/02, EU:C:2004:414, σημείο 59).

⁶⁵ Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, «εξωσυμβατική ενοχή», υπό την έννοια του κανονισμού Ρώμη ΙΙ, είναι ενοχή απορρέουσα από τις αδικοπραξίες, τον αδικαιολόγητο πλουτισμό, τη διοίκηση αλλοτρίων ή τη culpa in contrahendo [ευθύνη κατά τις διαπραγματεύσεις] (βλ. απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2016, ERGO Insurance και Gjensidige Baltic, C-359/14 και C-475/14, EU:C:2016:40, σκέψεις 45 και 46). Ωστόσο, υπογραμμίζω ότι, μολονότι οι «ενοχές εξ αδικοπραξίας» που εμπίπτουν στο άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια αποτελούν τον πυρήνα του κανονισμού Ρώμη ΙΙ, εντούτοις ο κανονισμός Ρώμη ΙΙ έχει ευρύτερο πεδίο εφαρμογής, δεδομένου ότι καλύπτει όχι μόνον τις εξωσυμβατικές ενοχές που απορρέουν από αδικοπραξίες, αλλά και εκείνες που απορρέουν από οιοδήποτε συμβάσεις, όπως ο αδικαιολόγητος πλουτισμός ή η διοίκηση αλλοτρίων (βλ. άρθρο 2 παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη ΙΙ).

47. Επομένως, δεν μπορεί να γίνει δεκτή η άποψη που ενίοτε διατυπώνεται, ότι το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια αποτελεί αμιγώς υπολειμματική διάταξη η οποία απορροφά όσες αγωγές δεν εμπίπτουν στις «διαφορές εκ συμβάσεως» υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού αυτού. Αντιθέτως, υφίστανται αγωγές οι οποίες δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής καμίας από τις δύο αυτές διατάξεις, επειδή στηρίζονται σε υποχρεώσεις που δεν μπορούν να θεωρηθούν ούτε «εκ συμβάσεως» ούτε «εξ αδικοπραξίας»⁶⁶.

48. Κατά τα λοιπά, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια καλύπτει ένα ευρύ φάσμα ειδών ευθύνης⁶⁷ –με πταίσμα, άνευ πταίσματος κ.λπ. Εκτός από τις αγωγές αστικής ευθύνης για παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού, για τις οποίες έγινε λόγος στο σημείο 25 ανωτέρω, καλύπτονται, μεταξύ άλλων, οι αξιώσεις αστικής ευθύνης λόγω αθέμιτου ανταγωνισμού⁶⁸, λόγω προσβολής δικαιώματος διανοητικής ιδιοκτησίας⁶⁹ ή λόγω ζημίας προξενθείσας από ελαττωματικό προϊόν⁷⁰. Και πάλι, παραπέμπω όποιον αναγνώστη επιθυμεί να εμβαθύνει στην έννοια «ενοχές εξ αδικοπραξίας» στα άφθονα σχόλια και συγγράμματα τα οποία έχει να επιδείξει επί του θέματος η νομική θεωρία⁷¹.

B. Ο χαρακτηρισμός των αγωγών αστικής ευθύνης που ασκούνται μεταξύ συμβαλλομένων μερών, για τους σκοπούς της εφαρμογής του κανονισμού Βρυξέλλες Ια

49. Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι ορισμένες αγωγές αστικής ευθύνης εμπίπτουν στις «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, ενώ άλλες στις «ενοχές εξ αδικοπραξίας», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού. Επίσης, προκύπτει ότι, από θεωρητικής απόψεως, η υπαγωγή μιας αγωγής στη μία ή την άλλη κατηγορία εξαρτάται από την αιτία, δηλαδή την ενοχή στην οποία στηρίζεται η αγωγή. Εάν η επίμαχη υποχρέωση υφίσταται λόγω υπάρξεως συμβάσεως ή άλλης μορφής οικειοθελούς δεσμεύσεως ενός προσώπου έναντι άλλου προσώπου, η σχετική αξίωση χαρακτηρίζεται «συμβατική». Εάν, αντιθέτως, η επίμαχη υποχρέωση απορρέει από την παράβαση καθήκοντος επιβαλλόμενου από τον νόμο σε όλους, ανεξαρτήτως οποιασδήποτε οικειοθελούς δεσμεύσεως, η αξίωση χαρακτηρίζεται «αδικοπρακτική»⁷².

50. Κατόπιν των ανωτέρω διευκρινίσεων, όταν δύο πρόσωπα συνδέονται με σύμβαση και το ένα εξ αυτών ασκεί αγωγή για να διαπιστωθεί η ευθύνη του άλλου μπορεί, στην πράξη, να είναι δυσχερής η διάκριση μεταξύ «διαφορών εκ συμβάσεως» και «ενοχών εξ αδικοπραξίας».

⁶⁶ Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα C. Gulmann στην υπόθεση Reichert και Kockler (C-261/90, μη δημοσιευθείσες, EU:C:1992:78, σ. 2169), προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. G. Jacobs στην υπόθεση Engler (C-27/02, EU:C:2004:414, σημεία 55 και 57), και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Bobek στην υπόθεση Feniks (C-337/17, EU:C:2018:487, σημείο 98). Όπως υποστήριξε η Wikingerhof, τούτο ισχύει, κατά τη γνώμη μου, σε περίπτωση αγωγής για απόδοση λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού, όταν η αγωγή αυτή δεν απορρέει από την ακυρότητα συμβάσεως (βλ. απόφαση της 20ής Απριλίου 2016, Profit Investment SIM, C-366/13, EU:C:2016:282, σκέψη 55), δεδομένου ότι η αγωγή αυτή στηρίζεται σε υποχρέωση που δεν απορρέει από αδικοπραξία (βλ., συναφώς, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στην υπόθεση Siemens Aktiengesellschaft Österreich, C-102/15, EU:C:2016:225, σημεία 54 έως 75).

⁶⁷ Απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1976, Bier (21/76, EU:C:1976:166, σκέψη 18).

⁶⁸ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Concurrence (C-618/15, EU:C:2016:976), και άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη II.

⁶⁹ Βλ. μεταξύ άλλων, όσον αφορά το δικαίωμα του δημιουργού, αποφάσεις της 22ας Ιανουαρίου 2015, Hejduk (C-441/13, EU:C:2015:28), και της 3ης Απριλίου 2014, Hi Hotel HCF (C-387/12, EU:C:2014:215), καθώς και άρθρο 8 του κανονισμού Ρώμη II.

⁷⁰ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 16ης Ιουλίου 2009, Zuid-Chemie (C-189/08, EU:C:2009:475), και άρθρο 5 του κανονισμού Ρώμη II.

⁷¹ Βλ., μεταξύ άλλων, Gaudemet-Tallon, H., ό.π., σ. 217-219· Briggs, A., ό.π., σ. 238-250· Van Calster, G., ό.π., σ. 144-147· Magnus, U., και Mankowski, P., ό.π., σ. 262-276· και Hartley, T., ό.π., σ. 125-126.

⁷² Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. G. Jacobs στην υπόθεση Handte (C-26/91, μη δημοσιευθείσες, EU:C:1992:176, σημείο 16), και προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημείο 67).

51. Πάντως, μια τέτοια αγωγή δεν εμπίπτει απαραίτητως στις διαφορές «εκ συμβάσεως» υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια⁷³. Ενδέχεται να υφίστανται μεταξύ συμβαλλομένων μερών αξιώσεις που απορρέουν από ενοχές «εξ αδικοπραξίας». Αυτό γίνεται εύκολα αντιληπτό στις περιπτώσεις αξιώσεων εντελώς άσχετων προς τη σύμβαση που συνδέει τα μέρη⁷⁴, στις οποίες επιβάλλεται προφανώς η εφαρμογή του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού.

52. Τα πράγματα είναι λιγότερο προφανή όταν, όπως συμβαίνει στην υπόθεση της κύριας δίκης, η αγωγή έχει κάποια σχέση με τη σύμβαση, ιδίως επειδή συνδέεται με ζημιολόγο γεγονός που προκλήθηκε επ' ευκαιρία της εκτελέσεώς της. Στο πλαίσιο αυτό, ενδέχεται, ειδικότερα, το προβαλλόμενο ζημιολόγο γεγονός να συνιστά, συγχρόνως, μη εκπλήρωση «συμβατικής υποχρεώσεως» και παράβαση καθήκοντος επιβαλλόμενου από τον νόμο σε όλους. Επομένως, υφίσταται συρροή ευθυνών –ή, με άλλα λόγια, συρροή «συμβατικών» και «αδικοπρακτικών» ενοχών, καθεμιά εκ των οποίων μπορεί, εν δυνάμει, να αποτελεί αιτία της αγωγής⁷⁵.

53. Οι περιπτώσεις στις οποίες μπορεί να συντρέχει τέτοια συρροή λόγω ενός και του αυτού ζημιολόγου γεγονότος διαφέρουν αναλόγως των εθνικών δικαίων, και ειδικότερα του τρόπου με τον οποίο γίνεται αντιληπτή σε αυτά η συμβατική ευθύνη και η αδικοπρακτική ευθύνη⁷⁶. Ωστόσο, οι αγωγές αστικής ευθύνης για τις οποίες έγινε λόγος στο σημείο 48 ανωτέρω – παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού, πράξεις που συνιστούν αθέμιτο ανταγωνισμό, ζημία που προκλήθηκε λόγω ελλαττωματικού προϊόντος– μπορούν, όταν ασκούνται μεταξύ συμβαλλομένων, να εντάσσονται στο πλαίσιο τέτοιας συρροής ευθυνών.

54. Για παράδειγμα, η άρνηση πωλήσεως, όταν ο προμηθευτής αρνείται να πωλήσει στον διανομέα του, θα μπορούσε να συνιστά όχι μόνον κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, αλλά και παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη μεταξύ τους σύμβαση-πλαίσιο, όπως ορθώς επισήμανε η Wikingerhof. Το ίδιο ισχύει και σε περίπτωση κατά την οποία ο προμηθευτής ευνοεί το δικό του δίκτυο εις βάρος του διανομέα, δεδομένου ότι η συμπεριφορά αυτή μπορεί να συνιστά, συγχρόνως, παράβαση σύμβασης, κατάχρηση ή ακόμη και πράξη αθέμιτου ανταγωνισμού⁷⁷. Εξάλλου, ελάττωμα προϊόντος, το οποίο πωλείται από τον κατασκευαστή του και προκαλεί ζημία στον αγοραστή, μπορεί να εμπίπτει τόσο στην αδικοπρακτική ευθύνη –λόγω παραβάσεως γενικού καθήκοντος στον τομέα της ασφάλειας των προϊόντων– όσο και στη συμβατική ευθύνη –λόγω αθετήσεως της συμβατικής υποχρεώσεως για παράδοση προϊόντος με τις συνομολογηθείσες ιδιότητες ή προϊόντος σύμφωνου με τις προδιαγραφές ασφαλείας. Τέλος, όταν ο κάτοχος άδειας εκμεταλλεύσεως που αφορά τη χρήση έργου προστατευόμενου κατά τις διατάξεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας υπερβαίνει τα όρια της άδειας αυτής, το εν λόγω ζημιολόγο γεγονός μπορεί να στοιχειοθετεί ταυτόχρονα και το αδίκημα της προσβολής

⁷³ Βλ., συναφώς, απόφαση Brogsitter (σκέψη 23).

⁷⁴ Για παράδειγμα, σε περίπτωση που ένας τραπεζίτης και ο πελάτης του κατοικούν στην ίδια πολυκατοικία και ο πρώτος ενάγει τον δεύτερο ενώπιον δικαστηρίου για διατάραξη ησυχίας και οχλήσεις στο πλαίσιο της γειτονίας.

⁷⁵ Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημείο 68).

⁷⁶ Πράγματι, δεν προσδίδουν όλα τα εθνικά συστήματα το ίδιο περιεχόμενο στη συμβατική και στην αδικοπρακτική ευθύνη, οπότε οι αλληλεπικαλύψεις μεταξύ των δύο αυτών ευθυνών δεν εμφανίζονται με την ίδια συχνότητα. Αυτές οι ενδεχόμενες αλληλεπικαλύψεις είναι ιδιαίτερες πολυάριθμες, για παράδειγμα, στο γαλλικό δίκαιο. Αφενός, η συμβατική ευθύνη, στο γαλλικό δίκαιο, έχει ευρεία έννοια, δεδομένου ότι η νομολογία του Cour de cassation ([Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου], Γαλλία) τείνει, επί παραδείγματι, να συμπεριλάβει στις συμβάσεις τις υποχρεώσεις ασφαλείας και ενημέρωσης οι οποίες αντανακλούν καθήκοντα επιβαλλόμενα από τον νόμο, καθώς και υποχρεώσεις που απορρέουν από την απαίτηση καλόπιστης εκτελέσεως των συμβάσεων. Αφετέρου, και η αδικοπρακτική ευθύνη έχει ευρύ χαρακτήρα, καθόσον οι σχετικοί κανόνες καλύπτουν δυνητικώς όλα τα ζημιολόγα γεγονότα που ενδέχεται να επέλθουν στον κοινωνικό βίο. Βλ., συναφώς, Ancel, P., «Le concours de la responsabilité délictuelle et de la responsabilité contractuelle», *Responsabilité civile et assurances*, αριθ. 2, Φεβρουάριος 2012, φάκελος 8, σημεία 2 έως 11.

⁷⁷ Βλ. την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 2018, Apple Sales International κ.λπ. (C-595/17, EU:C:2018:854).

δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας –καθόσον ο κάτοχος άδειας εκμεταλλεύσεως προσβάλλει τα αποκλειστικά δικαιώματα του αντισυμβαλλομένου του– και παράβαση των όρων της σχετικής συμβάσεως⁷⁸.

55. Ενόψει συρροής ευθυνών, ορισμένα εθνικά νομικά συστήματα, μεταξύ των οποίων το αγγλικό και το γερμανικό δίκαιο, αφήνουν στον ενάγοντα την επιλογή να θεμελιώσει την αγωγή του στην ευθύνη εξ αδικοπραξίας ή στη συμβατική ευθύνη, αναλόγως με το τι εξυπηρετεί περισσότερο τα συμφέροντά του⁷⁹, και μάλιστα να «σωρεύσει» αξιώσεις που στηρίζονται στις δύο αυτές βάσεις⁸⁰.

56. Αντιθέτως, άλλα νομικά συστήματα, μεταξύ των οποίων το γαλλικό και το βελγικό δίκαιο, προβλέπουν κανόνα κατανομής των ευθυνών, άρα «μη σωρεύσεως», οπότε δεν αφήνουν στον ενάγοντα δυνατότητα επιλογής: ο ενάγων δεν μπορεί να θεμελιώσει την αγωγή του στην αδικοπρακτική ευθύνη όταν το προβαλλόμενο ζημιογόνο γεγονός συνιστά και μη εκπλήρωση συμβατικής υποχρέωσης. Με άλλα λόγια, στα συστήματα αυτά, «η σύμβαση κατισχύει της αδικοπραξίας»⁸¹.

57. Στο πλαίσιο του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, το ζήτημα είναι, εάν, και ενδεχομένως σε ποιο βαθμό, η επιλογή του ενάγοντος να προβάλλει, για το ίδιο ζημιογόνο γεγονός, την αδικοπρακτική και/ή τη συμβατική ευθύνη του αντισυμβαλλομένου του ασκεί επιρροή στον κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας που πρέπει να εφαρμοσθεί⁸². Επ' αυτού, θα υπενθυμίσω τις λύσεις που έχει δώσει το Δικαστήριο μέχρι σήμερα στη νομολογία του (υποτήμημα 1), πριν εξετάσω την ερμηνεία η οποία, κατ' εμέ, επιβάλλεται να εφαρμοστεί εν προκειμένω (υποτήμηματα 2 και 3).

1. Οι λύσεις που έχει δώσει το Δικαστήριο μέχρι σήμερα

58. Το Δικαστήριο εξέτασε για πρώτη φορά το ζήτημα στην απόφαση Καλφέλης. Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση εκείνη, ιδιώτης άσκησε αγωγή κατά της τράπεζάς του με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη στο πλαίσιο χρηματιστηριακών πράξεων και προέβαλε, στο πλαίσιο αυτό, αξιώσεις στηριζόμενες σωρευτικώς σε διάφορους κανόνες του γερμανικού δικαίου, εκ των οποίων ορισμένοι αφορούσαν τη συμβατική ευθύνη, άλλοι την αδικοπρακτική ευθύνη και άλλοι, τέλος, τον αδικαιολόγητο πλουτισμό –δηλαδή οιονεί συμβατική ενοχή. Μεταξύ άλλων, ετίθετο το ερώτημα εάν το δικαστήριο το οποίο ήταν αρμόδιο βάσει του άρθρου 5, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών –νυν άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια– να αποφανθεί επί των αξιώσεων που είχαν ως νομική βάση την ευθύνη εξ αδικοπραξίας ήταν αρμόδιο να αποφανθεί, ως παρεπόμενο ζήτημα, και επί των αξιώσεων που είχαν ως συμβατική ή οιονεί συμβατική νομική βάση.

⁷⁸ Βλ. τις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις της 18ης Απριλίου 2013, Επιτροπή κατά Systran και Systran Luxembourg (C-103/11 P, EU:C:2013:245), της 3ης Απριλίου 2014, Hi Hotel HCF (C-387/12, EU:C:2014:215), και της 18ης Δεκεμβρίου 2019, IT Development (C-666/18, EU:C:2019:1099).

⁷⁹ Στο ουσιαστικό δίκαιο των κρατών μελών, η συμβατική και η αδικοπρακτική ευθύνη ενδέχεται να υπόκεινται σε διαφορετικά καθεστώτα όσον αφορά το βάρος αποδείξεως, τις προϋποθέσεις αποκαταστάσεως, παραγραφής κ.λπ. Επομένως, μπορεί να είναι προς το συμφέρον του ενάγοντος να επιλέξει τη μία ή την άλλη οδό. Βλ., μεταξύ άλλων, τις προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (υποσημείωση 51).

⁸⁰ Βλ., όσον αφορά το αγγλικό δίκαιο, Fentiman, R., *International Commercial Litigation*, 2η έκδ., Oxford University Press, Οξφόρδη, 2015, σ. 177, 178 και 279. Η συρροή αυτή ευθυνών δεν παρέχει δικαίωμα διπλής αποζημιώσεως για την ίδια ζημία. Αντιθέτως, ο ενάγων αυξάνει τις πιθανότητές του να επιτύχει την αιτούμενη αποζημίωση.

⁸¹ Βλ. απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2019, IT Development (C-666/18, EU:C:2019:1099, σκέψη 23), καθώς και Gout, O., «Le cumul des responsabilités contractuelle et extracontractuelle en droit belge et en droit français: de la genèse des règles aux perspectives d'évolution», σε: Van den Haute, E., *Le droit des obligations dans les jurisprudences française et belge*, Bruylant, Βρυξέλλες, 2013, σ. 123-146.

⁸² Το ίδιο ζήτημα τίθεται, στο πλαίσιο των κανονισμών Ρώμη I και Ρώμη II, για τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου, καθόσον οι κανονισμοί αυτοί προβλέπουν διαφορετικά κριτήρια συνδέσεως αναλόγως με το εάν μια ενοχή είναι «συμβατική», κατά την έννοια του πρώτου κανονισμού, ή «εξωσυμβατική», κατά την έννοια του δεύτερου.

59. Στις προτάσεις του, ο γενικός εισαγγελέας M. Darmon εξέθεσε την άποψη ότι ο κανόνας της διεθνούς δικαιοδοσίας για τις «διαφορές εκ συμβάσεως» παρασύρει την αγωγή στο σύνολό της, συμπεριλαμβανομένων των αξιώσεων που στηρίζονται σε νομικές βάσεις εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, τούτο δε για λόγους εκλογικεύσεως των κανόνων περί δωσιδικίας και συγκεντρώσεως όλων των στοιχείων της διαφοράς ενώπιον του forum της συμβάσεως, το οποίο, κατά τον γενικό εισαγγελέα, είναι σε θέση να γνωρίζει καλύτερα το όλο πλαίσιο της υποθέσεως και το σύνολο των θεμάτων που τίθενται⁸³.

60. Το Δικαστήριο δεν ακολούθησε, ως προς το σημείο αυτό, τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα. Βεβαίως, έκρινε, όπως επισήμανα στο σημείο 42 των παρουσών προτάσεων, ότι η έννοια της «ενοχής εξ αδικοπραξίας» περιλαμβάνει κάθε απαίτηση που θέτει ζήτημα ευθύνης του εναγομένου και δεν υπάγεται στην κατηγορία των «διαφορών εκ συμβάσεως». Εντούτοις, το Δικαστήριο, επικαλούμενο τον εξαιρετικό χαρακτήρα των κανόνων περί ειδικών δικαιοδοσιών, διευκρίνισε «ότι δικαστήριο που είναι αρμόδιο, δυνάμει του [άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια] να κρίνει το κεφάλαιο μιας αγωγής που στηρίζεται σε ενοχή εξ αδικοπραξίας δεν είναι αρμόδιο να κρίνει τα υπόλοιπα κεφάλαια της ίδιας αγωγής τα οποία δεν στηρίζονται σε ενοχές εξ αδικοπραξίας»⁸⁴.

61. Παρά την κάπως διαφορούμενη απάντησή του, το Δικαστήριο δεν είχε την πρόθεση, στην απόφαση Καλφέλης, να διαπιστώσει ότι το άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια «υπερισχύει» του άρθρου 7, σημείο 2. Τουναντίον, το Δικαστήριο έκρινε ότι αγωγή η οποία έχει ως αίτημα τη στοιχειοθέτηση ευθύνης και αφορά το ίδιο ζημιογόνο γεγονός μπορεί να εμπίπτει στη δωσιδικία του τόπου της συμβάσεως ή στη δωσιδικία του τόπου της αδικοπραξίας, αναλόγως των νομικών βάσεων που προβάλλει ο ενάγων, δηλαδή των κανόνων ουσιαστικού δικαίου τους οποίους επικαλείται στην αγωγή του. Έτσι, όταν στο πλαίσιο ίδιας αγωγής προβάλλει σωρευτικές αξιώσεις, πρέπει καθεμιά από αυτές τις αξιώσεις, και όχι η αγωγή στο σύνολό της, να κατατάσσεται είτε στην κατηγορία «εκ συμβάσεως» είτε στην κατηγορία «εξ αδικοπραξίας», αναλόγως της βάσης της –δεν μπορεί δε μία αξίωση/βάση να εμπίπτει συγχρόνως και στις δύο κατηγορίες⁸⁵. Στο πλαίσιο αυτό, το forum της συμβάσεως έχει διεθνή δικαιοδοσία να αποφαινεται επί των αξιώσεων που στηρίζονται σε συμβατικές βάσεις, ενώ το forum της αδικοπραξίας έχει διεθνή δικαιοδοσία να αποφαινεται επί των αξιώσεων που στηρίζονται σε αδικοπρακτικές βάσεις. Εξάλλου, κανένα από τα δικαστήρια αυτά δεν έχει παρεπόμενη διεθνή δικαιοδοσία για να αποφαινεται επί ζητημάτων που δεν εμπίπτουν στην «καθ' ύλην» αρμοδιότητά του⁸⁶.

62. Υπογραμμίζω ότι, για τους σκοπούς του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, το ζητούμενο δεν είναι να υιοθετηθεί ο χαρακτηρισμός τον οποίο δίνει το οικείο εθνικό δίκαιο στους κανόνες ουσιαστικού δικαίου που επικαλείται ο ενάγων. Εξάλλου, στο στάδιο διαπιστώσεως της διεθνούς δικαιοδοσίας, το επιληφθέν δικαστήριο δεν έχει ακόμη κρίνει ποιο είναι το εφαρμοστέο δίκαιο. Επομένως, δεν είναι βέβαιο ότι η διαφορά θα επιλυθεί με βάσει τους κανόνες αυτούς. Ωστόσο, οι κανόνες ουσιαστικού δικαίου που προβάλλονται προς στήριξη μιας αγωγής παρέχουν τις

⁸³ Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Darmon στην υπόθεση Καλφέλης (189/87, μη δημοσιευθείσες, EU:C:1988:312, σημεία 25 έως 30).

⁸⁴ Απόφαση Καλφέλης (σκέψη 19). Από το σκεπτικό του Δικαστηρίου προκύπτει αναμφίβολα, κατά την άποψή μου, ότι ισχύει και το αντίστροφο: το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία βάσει του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια να αποφανθεί επί των αξιώσεων «εκ συμβάσεως» δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία ως προς τις αξιώσεις οι οποίες στηρίζονται σε εξωσυμβατικές βάσεις.

⁸⁵ Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημείο 74): επίσης, Hess, B., Pfeiffer, T., Schlosser, P., *Report on the Application of Regulation Brussels I in the Member States*, JLS/CA/2005/03, 2007, σημείο 192, καθώς και Zogg, S., «Accumulation of contractual and tortious Causes of Action Under the Judgments Regulation», *Journal of Private International Law*, τόμος 9, αριθ. 1, 2013, σ. 39-76, ιδίως σ. 42-43.

⁸⁶ Θα επανέλθω στο ζήτημα της παρεπόμενης δικαιοδοσίας στα σημεία 112 επ. των παρουσών προτάσεων.

απαραίτητες ενδείξεις για να χαρακτηριστεί, αυτοτελώς, η «ενοχή» την οποία επικαλείται ο ενάγων. Όπως προκύπτει από το σημείο 49 των παρουσών προτάσεων, αυτή ακριβώς η «ενοχή», η οποία θα πρέπει, βάσει των χαρακτηριστικών της, να χαρακτηριστεί σύμφωνα με τα κριτήρια που έχει θέσει το Δικαστήριο στην νομολογία του είτε ως ενοχή «εκ συμβάσεως» είτε ως ενοχή «εξ αδικοπραξίας», είναι που θα καθορίσει ποιος κανόνας διεθνούς δικαιοδοσίας έχει εφαρμογή στην περίπτωση της σχετικής αγωγής⁸⁷. Όταν ο ενάγων προβάλλει σωρευτικές αξιώσεις που θεμελιώνονται σε διαφορετικής φύσεως κανόνες του ουσιαστικού δικαίου, επικαλείται ενδεχομένως αμφότερες αυτές τις μορφές «ενοχών»⁸⁸, οι οποίες εμπίπτουν στη διεθνή δικαιοδοσία διαφορετικών δικαστηρίων.

63. Εν κατακλείδι, η διεθνής δικαιοδοσία, βάσει του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, για την εκδίκαση αγωγής που ασκείται μεταξύ συμβαλλομένων μερών προκειμένου να διαπιστωθεί η ευθύνη του ενός ενδέχεται να διαφέρει αναλόγως των ουσιαστικών κανόνων τους οποίους επικαλείται ο ενάγων. Εξάλλου, παρατηρώ ότι, στην απόφαση Melzer⁸⁹, η οποία αφορούσε μια τέτοια αγωγή, το Δικαστήριο ακολούθησε αυτή την προσέγγιση. Στην απόφαση εκείνη, το Δικαστήριο ερμήνευσε τον κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας ως προς τις «ενοχές εξ αδικοπραξίας», όπως ζητούσε το εθνικό δικαστήριο, χωρίς να εξετάσει τον κανόνα ως προς τις «διαφορές εκ συμβάσεως», τον οποίο επικαλέστηκε ο εναγόμενος, με το σκεπτικό ότι η επίμαχη αγωγή «στηρ[ιζόταν] αποκλειστικά στο δίκαιο των αδικοπραξιών»⁹⁰.

64. Πάντως, το Δικαστήριο εξέτασε εκ νέου το ζήτημα αυτό στην απόφαση Brogsitter. Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση εκείνη, ένας πωλητής ωρολογίων, κάτοικος Γερμανίας, συνήψε με ωρολογοποιό, τότε κάτοικο Γαλλίας, σύμβαση για την ανάπτυξη μηχανισμών που προορίζονταν να διατεθούν στο εμπόριο από τον πρώτο. Παράλληλα με τη δραστηριότητά του για λογαριασμό του πωλητή, ο ωρολογοποιός ανέπτυξε και άλλους μηχανισμούς ρολογιών, τους οποίους διέθεσε στο εμπόριο για δικό του λογαριασμό. Εκτιμώντας ότι η παράλληλη αυτή δραστηριότητα αντέβαινε σε υποχρέωση αποκλειστικότητας απορρέουσα από τη σύμβαση, ο πωλητής άσκησε αγωγή κατά του αντισυμβαλλομένου του ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων. Στο πλαίσιο αυτό, ο πωλητής ζήτησε την παύση των επίμαχων δραστηριοτήτων καθώς και την επιδίκαση αποζημίωσης, προβάλλοντας αξιώσεις που στηρίζονταν, σωρευτικώς, στη συμβατική ευθύνη και στην αδικοπρακτική ευθύνη, ειδικότερα δε στους κανόνες του γερμανικού δικαίου περί αθέμιτου ανταγωνισμού και ευθύνης λόγω πταίσματος. Διστάζοντας να κατατμήσει τη διαφορά ανάλογα με τις νομικές βάσεις τις οποίες

⁸⁷ Πράγματι, δεν υφίσταται υποχρέωση σε νομικό κενό. Οποιαδήποτε υποχρέωση απορρέει από μια πραγματική κατάσταση η οποία, βάσει ενός ή περισσότερων κανόνων δικαίου, έχει ορισμένες έννομες συνέπειες. Η εκάστοτε πραγματική κατάσταση και οι έννομες συνέπειές της δύσκολα μπορούν να γίνουν κατανοητές χωρίς να ληφθούν υπόψη οι σχετικοί κανόνες δικαίου, ενώ χάρη στην εξέταση των κανόνων αυτών μπορεί να προσδιοριστεί η φύση της υποχρέωσης. Βλ. House of Lords (Ανώτατο Δικαστήριο, Ηνωμένο Βασίλειο) (Lord Millet), *Agnew v Länforsäkringsbolagens AB*, [2001] 1 AC 223 § 264· Bollée, S., «La responsabilité extracontractuelle du cocontractant en droit international privé», σε: d'Avout, L., Bureau, D., Muir-Watt, H., *Mélanges en l'honneur du professeur Bernard Audit – Les relations privées internationales*, LGDJ, Issy-les-Moulineaux, 2014, σ. 119-135, ιδίως σ. 132-133· Scott, A., «The Scope of 'Non-Contractual Obligations'», σε Ahern, J., Binchy, W., *The Rome II Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations*, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, σ. 57-83, ιδίως σ. 58-62, και Minois, M., όπ.π., σ. 129-130. Το Δικαστήριο εφαρμόζει συχνά μια τέτοια μέθοδο, χρησιμοποιώντας τους προβαλλόμενους κανόνες δικαίου ως αφετηρία για τον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών της υποχρέωσης την οποία καλείται να χαρακτηρίσει. Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 26ης Μαρτίου 1992, Reichert και Kockler (C-261/90, EU:C:1992:149, σκέψεις 17 έως 19), της 18ης Ιουλίου 2013, ÓFAB (C-147/12, EU:C:2013:490, σκέψεις 35 και 36), και της 21ης Απριλίου 2016, Austro-Mechana (C-572/14, EU:C:2016:286, σκέψεις 27 και 37).

⁸⁸ Ομοίως, στον τομέα της συγκρούσεως νόμων, το ίδιο ζημιόγONO γεγονός μπορεί να νοηθεί υπό το πρίσμα δύο διαφορετικών ενοχών, μιας «συμβατικής», υπό την έννοια του κανονισμού Ρώμη Ι, και μιας «εξωσυμβατικής», υπό την έννοια του κανονισμού Ρώμη ΙΙ.

⁸⁹ Απόφαση της 16ης Μαΐου 2013 (C-228/11, EU:C:2013:305).

⁹⁰ Απόφαση της 16ης Μαΐου 2013, Melzer (C-228/11, EU:C:2013:305, σκέψη 21). Βλ., επίσης, αποφάσεις της 3ης Απριλίου 2014, Hi Hotel HCF (C-387/12, EU:C:2014:215, σκέψεις 16 έως 21), και της 21ης Μαΐου 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, σκέψη 43). Βλ., επίσης, σε εθνικό επίπεδο, Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο), 27 Μαΐου 2008, [2009] IPRax, σ. 150-151, και Cour de cassation ([Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο]), πρώτο πολιτικό τμήμα, 26 Οκτωβρίου 2011, αριθ. 10-17.026.

προέβαλε ο ενάγων, το εθνικό δικαστήριο υπέβαλε στο Δικαστήριο ερώτημα σχετικά με τον ορθό, κατά τον κανονισμό Βρυξέλλες Ι, χαρακτηρισμό των αξιώσεων που στηρίζονται σε αδικοπρακτική ευθύνη, λαμβανομένης υπόψη της συμβάσεως που συνέδεε τα μέρη.

65. Το Δικαστήριο, εκκινώντας από το σχετικό dictum στην απόφαση Καλφέλης και υπενθυμίζοντας ότι οι «ενοχές εξ αδικοπραξίας» περιλαμβάνουν κάθε αξίωση η οποία στηρίζεται σε διαπίστωση της ευθύνης του εναγομένου χωρίς να απορρέει «εκ συμβάσεως», έκρινε ότι, προκειμένου να υπαχθούν τέτοιες αξιώσεις στη μία ή στην άλλη κατηγορία, πρέπει να εξετάζεται «αν οι οικείες ενοχές είναι, ανεξαρτήτως του χαρακτηρισμού τους κατά το εθνικό δίκαιο, συμβατικής φύσεως»⁹¹.

66. Κατά το Δικαστήριο, για να χαρακτηριστούν οι ενοχές ως συμβατικής φύσης, «πρέπει η συμπεριφορά που προσάπτεται να μπορεί να θεωρηθεί ως παράβαση συμβατικών υποχρεώσεων, όπως αυτές ορίζονται βάσει του αντικειμένου της οικείας συμβάσεως». Το Δικαστήριο διευκρίνισε, συναφώς, ότι «[τ]ούτο ισχύει a priori στην περίπτωση όπου η ερμηνεία της συμβάσεως που έχουν συνάψει ο εναγόμενος με τον ενάγοντα παρίσταται απολύτως αναγκαία προκειμένου να διαπιστωθεί αν η συμπεριφορά την οποία προσάπτει ο δεύτερος στον πρώτο είναι θεμιτή ή, αντιθέτως, αθέμιτη». Επομένως, στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται «να κρίνει αν η [...] αγωγή [του ενάγοντος] έχει ως αντικείμενο την αποκατάσταση ζημίας η οποία θα μπορούσε ευλόγως να θεωρηθεί ότι οφείλεται σε προσβολή των δικαιωμάτων ή παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση μεταξύ των διαδίκων [...], όπερ θα σήμαινε ότι η εξέταση της συμβάσεως θα ήταν απολύτως αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς»⁹².

67. Κατά την άποψή μου, η απόφαση Brogsitter σηματοδοτεί μια υποχώρηση από την προσέγγιση που υιοθετήθηκε στην απόφαση Καλφέλης Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο φαίνεται να άλλαξε μέθοδο για τον χαρακτηρισμό των αγωγών, στο πλαίσιο του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Κατά τα φαινόμενα, το Δικαστήριο δεν εστίασε στους κανόνες ουσιαστικού δικαίου τους οποίους επικαλέστηκε ο ενάγων στο δικόγραφό του, αλλά βασίστηκε περισσότερο σε έναν αντικειμενικό χαρακτηρισμό των πραγματικών περιστατικών.

68. Ωστόσο, το ακριβές νόημα της αποφάσεως Brogsitter είναι αβέβαιο. Η συλλογιστική που διατυπώνεται στην απόφαση αυτή κατά τρόπο ευρύ και αφηρημένο έχει, πράγματι, δύο δυνατές ερμηνείες.

69. Σύμφωνα με την *πρώτη ερμηνεία* της αποφάσεως Brogsitter, την οποία χαρακτηρίζω «διασταλτική», το «κριτήριο» που προκύπτει από την εν λόγω απόφαση έγκειται στη διαπίστωση ότι για να εμπίπτει συγκεκριμένη ενοχή στις «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, «πρέπει η συμπεριφορά που προσάπτεται να μπορεί να θεωρηθεί ως παράβαση συμβατικών υποχρεώσεων». Η διαπίστωση αυτή σημαίνει ότι αγωγή που στηρίζεται σε ενοχή εξ αδικοπραξίας θα πρέπει να υπαχθεί στην κατηγορία των «διαφορών εκ συμβάσεως» εφόσον αφορά ζημιολόγο γεγονός το οποίο μπορεί να συνιστά (και) παράβαση «συμβατικής υποχρεώσεως». Συγκεκριμένα, το επιληφθέν δικαστήριο οφείλει να ελέγξει εάν ο ενάγων μπορούσε, υποθετικώς, να θεμελιώσει την αγωγή του σε παράβαση συμβατικών υποχρεώσεων, όπερ σημαίνει ότι πρέπει να εξεταστεί εάν, στο πλαίσιο των πραγματικών περιστατικών, το προβαλλόμενο ζημιολόγο γεγονός αντιστοιχεί στο περιεχόμενο των υποχρεώσεων αυτών. Επομένως, σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες το ίδιο

⁹¹ Απόφαση Brogsitter (σκέψεις 20 και 21).

⁹² Απόφαση Brogsitter (σκέψεις 24, 25 και 26 αντιστοίχως).

ζημιογόνο γεγονός μπορεί να συνιστά συγχρόνως αδικοπραξία και παράβαση συμβατικού όρου, ο χαρακτηρισμός «εκ συμβάσεως» υπερισχύει του χαρακτηρισμού «εξ αδικοπραξίας» για τους σκοπούς του κανονισμού αυτού⁹³.

70. Σύμφωνα με τη *δεύτερη ερμηνεία* της αποφάσεως Brogsitter, την οποία θα χαρακτηρίσω «συσταλτική», το «κριτήριο» που απορρέει από την απόφαση αυτή έγκειται, στην πραγματικότητα, στη διαπίστωση ότι η ενοχή αφορά «διαφορά εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, όταν «η ερμηνεία της συμβάσεως που έχουν συνάψει ο εναγόμενος με τον ενάγοντα παρίσταται απολύτως αναγκαία προκειμένου να διαπιστωθεί αν η συμπεριφορά την οποία προσάπτει ο δεύτερος στον πρώτο είναι θεμιτή ή, αντιθέτως, αθέμιτη». Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο θέλησε να χαρακτηρίσει ως «συμβατικές» τις αγωγές οι οποίες στηρίζονται μεν σε ενοχή εξ αδικοπραξίας, πλην όμως το βάσιμό της εκτιμάται, κατ' ανάγκην, σε σχέση με τις συμβατικές υποχρεώσεις που δεσμεύουν τους διαδίκους⁹⁴.

71. Η αμφισημία αυτή δεν εξαλείφθηκε με τη μεταγενέστερη νομολογία του Δικαστηρίου, το οποίο περιορίστηκε, κατ' ουσίαν, στην επανάληψη ορισμένων χωρίων της αποφάσεως Brogsitter χωρίς να παράσχει περαιτέρω εξηγήσεις⁹⁵. Επομένως, κατά την άποψή μου, εναπόκειται στο Δικαστήριο να αποσαφηνίσει, στην υπό κρίση υπόθεση, τη νομολογία του σχετικά με την ενδεχόμενη συρροή ευθυνών. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να θέσει συναφώς σαφή και προβλέψιμα κριτήρια, ώστε να μην υφίσταται καμία ανασφάλεια δικαίου για τους διαδίκους.

72. Υπογραμμίζω εκ προοιμίου ότι τα ζητήματα που διακυβεύονται όσον αφορά τη συρροή ευθυνών δεν είναι κατ' ανάγκην τα ίδια στο ουσιαστικό⁹⁶ και στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο. Όμως, το άρθρο 7, σημείο 1, και το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια πρέπει, σε σχέση με το ζήτημα αυτό, να ερμηνευθούν μόνο με γνώμονα τους εγγενείς στον κανονισμό αυτό σκοπούς της ασφάλειας δικαίου και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης⁹⁷.

73. Λαμβανομένων υπόψη των ως άνω σκοπών, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει τη «διασταλτική» ερμηνεία της αποφάσεως Brogsitter (υποτιμήμα 2). Φρονώ ότι το Δικαστήριο πρέπει, επ' αυτού, να δεχθεί τη «συσταλτική» ερμηνεία της αποφάσεως αυτής, παρέχοντάς ορισμένες απαραίτητες διευκρινίσεις (υποτιμήμα 3).

⁹³ Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημείο 80). Βλ., ακολουθώντας την ερμηνεία αυτή της αποφάσεως Brogsitter, μεταξύ άλλων, Briggs, A., ό.π., σ. 217-219, 239, και 247-250· Haftel, B., «Absorption du délictuel par le contractuel, application du Règlement (CE) n° 44/2001 à une action en responsabilité délictuelle», *Revue critique de droit international privé*, αριθ. 4, 2014, σ. 863.

⁹⁴ Βλ. τις προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημείο 88). Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα P. Cruz Villalón στην υπόθεση Holterman Ferho Exploitatie κ.λπ. (C-47/14, EU:C:2015:309, σημείο 48), και της γενικής εισαγγελέως J. Kokott στην υπόθεση Granarolo (C-196/15, EU:C:2015:851, σημεία 14 και 18). Βλ., επίσης, Court of Appeal (Εφετείο, Ηνωμένο Βασίλειο), 19 Αυγούστου 2016, Peter Miles Bosworth, Colin Hurley v Arcadia Petroleum Ltd & Others, [2016] EWCA Civ 818, σκέψη 66· Weller, M., «EuGH: Vertragsrechtliche Qualifikation vertragsakzessorischer Ansprüche» LMK 2014, 359127, και Hartley, T., ό.π., σ. 108 και 109.

⁹⁵ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, Holterman Ferho Exploitatie κ.λπ. (C-47/14, EU:C:2015:574, σκέψεις 32 και 71), και της 14ης Ιουλίου 2016, Granarolo (C-196/15, EU:C:2016:559, σκέψη 21).

⁹⁶ Στο ουσιαστικό δίκαιο, οι διαφορές που υφίστανται στα εθνικά συστήματα των κρατών μελών όσον αφορά τη μεταχείριση συρροής ευθυνών αντανακλούν, μεταξύ άλλων, το ζήτημα εάν είναι θεμιτό ή όχι να μπορεί ο ενάγων να επιλέξει το ευνοϊκότερο για τα συμφέροντά του καθεστώς ευθύνης. Εξάλλου, στο γαλλικό και στο βελγικό δίκαιο, ο κανόνας της «μη σωρεύσεως» αποσκοπεί στη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας της συμβατικής ρυθμίσεως του ζητήματος της ευθύνης. Συναφώς, μολονότι τα δικαιώματα αυτά δεν επιτρέπουν την εκ των προτέρων συμβατική ρύθμιση της ευθύνης όσον αφορά τους κανόνες περί αδικοπρακτικής ευθύνης, οι οποίοι είναι δημοσίας τάξεως, εντούτοις οι σχετικές με τη συμβατική αποζημίωση διατάξεις ενδέχεται, αντιθέτως, να μπορούν να ρυθμιστούν, δεδομένου ότι τα μέρη μπορούν, μεταξύ άλλων, να επανακαθορίσουν τις προϋποθέσεις θεμελιώσεως του δικαιώματος αποζημιώσεως και, κατ' αυτόν τον τρόπο, να ελαφρύνουν ή να επιβαρύνουν τη συμβατική ευθύνη. Βλ., μεταξύ άλλων, Gout, O., ό.π.

⁹⁷ Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημείο 83).

2. Επί της απορρίψεως της «διασταλτικής» ερμηνείας της αποφάσεως *Brogstetter*

74. Όπως και η Επιτροπή, είμαι της γνώμης ότι η «διασταλτική» ερμηνεία της αποφάσεως *Brogstetter*, πέραν του ότι δυσχερώς συμβιβάζεται με την απόφαση Καλφέλης, δεν μπορεί εν πάση περιπτώσει να γίνει δεκτή.

75. Κατ' αρχάς, υπενθυμίζω ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ο σκοπός της ασφάλειας δικαίου τον οποίο επιδιώκει ο κανονισμός Βρυξέλλες Ια απαιτεί να μπορεί ευχερώς το επιληφθέν εθνικό δικαστήριο να αποφαινεται επί της διεθνούς δικαιοδοσίας του, χωρίς να είναι αναγκασμένο να προχωρήσει στην κατ' ουσίαν εξέταση της υποθέσεως⁹⁸.

76. Όμως, το «κριτήριο» που προκύπτει από τη «διασταλτική» ερμηνεία της αποφάσεως *Brogstetter* είναι, κατ' εμέ, αντίθετο προς αυτόν τον σκοπό της κατά το δυνατόν μεγαλύτερης απλότητας. Αν απαιτούνταν από το επιληφθέν δικαστήριο να κρίνει κατά πόσον το προβαλλόμενο ζημιογόνο γεγονός, το οποίο φέρεται να θεμελιώνεται σε αδικοπρακτική νομική βάση, θα μπορούσε να συνιστά (και) αθέτηση συμβατικής υποχρεώσεως, τότε το δικαστήριο αυτό θα όφειλε να προβεί σε επί της ουσίας εξέταση της υποθέσεως κατά το στάδιο διαπιστώσεως της διεθνούς δικαιοδοσίας⁹⁹. Το να ελεγχθεί δε, στο στάδιο αυτό, κατά πόσον το ζημιογόνο γεγονός αντιστοιχεί σε συμβατικές υποχρεώσεις δεν θα ήταν εύκολο εγχείρημα. Εκτός από τις (σπάνιες) περιπτώσεις στις οποίες οι συμβαλλόμενοι συμφωνούν ως προς την ύπαρξη δυνητικής συρροής ευθυνών¹⁰⁰, είναι ιδιαιτέρως δυσχερές για το δικαστήριο να προσδιορίσει τις σχετικές υποχρεώσεις κατά το στάδιο αυτό.

77. Πράγματι, όπως εξήγησα στο σημείο 53 ανωτέρω, ο τομέας της συμβατικής ευθύνης ποικίλλει από το ένα νομικό σύστημα στο άλλο. Υποχρεώσεις ασφαλείας, οι οποίες, σε ορισμένα εθνικά δίκαια θεωρούνται σαφώς καθήκοντα εκ του νόμου, σε άλλα εντάσσονται σε διάφορες συμβάσεις¹⁰¹. Το ίδιο ισχύει σχετικά με την απαίτηση καλόπιστης εκτελέσεως των συμβάσεων, από την οποία, βάσει πολλών εθνικών δικαίων, προκύπτουν παρεπόμενες συμβατικές υποχρεώσεις, αλλά, η οποία επίσης δεν απαντά σε όλα τα νομικά συστήματα. Συγκεκριμένα, σε πολλές περιπτώσεις, το δικαστήριο δεν μπορεί να γνωρίζει ή και να φανταστεί εάν υφίσταται δυνητική συρροή ευθυνών χωρίς να διαπιστώσει ποιο είναι το εφαρμοστέο στην επίμαχη σύμβαση δίκαιο, το οποίο είναι και το μόνο που μπορεί πράγματι να το διαφωτίσει σχετικά με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτή¹⁰². Κατά τα λοιπά, ακόμη και στο πλαίσιο του ίδιου νόμου μπορεί να μην καθορίζεται με βεβαιότητα η έκταση των υποχρεώσεων αυτών. Η πολυπλοκότητα

⁹⁸ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 22ας Μαρτίου 1983, *Peters Bauunternehmung* (34/82, EU:C:1983:87, σκέψη 17), της 3ης Ιουλίου 1997, *Benincasa* (C-269/95, EU:C:1997:337, σκέψη 27), και της 28ης Ιανουαρίου 2015, *Kolassa* (C-375/13, EU:C:2015:37, σκέψη 61).

⁹⁹ Βλ., ομοίως, *Magnus, U. και Mankowski, P.*, ό.π., σ. 167· *Van Calster, G.*, ό.π., σ. 164· *Haftel, B.*, ό.π.

¹⁰⁰ Αυτό συνέβη στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 11ης Απριλίου 2019, *Bosworth και Hurley* (C-603/17, EU:C:2019:310), όπου οι διάδικοι δεν αμφισβητούσαν ότι οι καταγγελλόμενες ενέργειες ενδεχομένως να συνιστούσαν και παράβαση σύμβασης.

¹⁰¹ Για παράδειγμα, εάν ο πελάτης ξενοδοχείου πέσει στον χώρο σταθμεύσεως του ξενοδοχείου και βάλει κατά του ξενοδόχου λόγω ευθύνης του, μια τέτοια αγωγή μπορεί να στηριχθεί, σε διάφορα νομικά συστήματα, μόνο στην παράβαση γενικού καθήκοντος ασφαλείας και, ως εκ τούτου, εμπίπτει αποκλειστικώς στην ευθύνη εξ αδικοπραξίας. Αντιθέτως, στο γαλλικό δίκαιο, η υποχρέωση ασφαλείας ενσωματώνεται στη σύμβαση παροχής καταλύματος. Το ίδιο ισχύει και σε πολλές άλλες ανάλογες καταστάσεις (πρόσωπο που γλιστρά στην αποβάθρα ενός σταθμού εν αναμονή του συρμού του, σε κομμωτήριο κ.λπ.). Βλ. *Minois, M.*, ό.π., σ. 92 και 93.

¹⁰² Μολονότι το Δικαστήριο επισήμανε βεβαίως, στη σκέψη 24 της αποφάσεως *Brogstetter*, ότι οι συμβατικές υποχρεώσεις πρέπει να «ορίζονται βάσει του αντικειμένου της οικείας συμβάσεως», εντούτοις ομολογώ ότι δυσκολεύομαι να κατανοήσω μια τέτοια ανάλυση. Πέραν του ζητήματος του τι εννοούσε το Δικαστήριο με αυτό το «αντικείμενο» και εάν το αντικείμενο αυτό πρέπει να ορίζεται αυτοτελώς, το περιεχόμενο όλων των συμβάσεων δεν είναι προφανές. Αν και οι βασικές υποχρεώσεις τις οποίες συνεπάγονται ορισμένες κοινές συμβάσεις είναι γνωστές χωρίς να απαιτείται αναφορά στο *lex contractus*, εντούτοις δεν ισχύει το ίδιο για τις λοιπές υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτές. Επιπλέον, υπενθυμίζω ότι το άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια μπορεί να εφαρμοστεί σε πολλά είδη διαφορετικών συμβάσεων [βλ. απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 1987, *Shenavai* (266/85, EU:C:1987:11, σκέψη 17)].

αυτή μπορεί να θίξει την προβλεψιμότητα των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας¹⁰³. Επίσης, παρέχει στους διαδίκους ευρύ πεδίο συζητήσεων και αφήνει, ως εκ τούτου, ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως στο δικαστήριο, ενώ σκοπός του κανονισμού Βρυξέλλες Ια είναι να υπάρχει βεβαιότητα στην απονομή διεθνούς δικαιοδοσίας¹⁰⁴.

78. *Επιπλέον*, όπως υποστήριξαν η Wikingerhof και η Επιτροπή απαντώντας στις ερωτήσεις του Δικαστηρίου κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, φρονώ ότι δεν συντρέχει λόγος να θεωρηθεί ότι ο κανόνας διεθνούς δικαιοδοσίας του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, ως προς «διαφορές εκ συμβάσεως», υπερέχει έναντι του αντίστοιχου κανόνα του άρθρου 7, σημείο 2, ως προς τις «ενοχές εξ αδικοπραξίας».

79. Τέτοια υπεροχή δεν δικαιολογείται υπό το πρίσμα του συστήματος του κανονισμού αυτού. Πράγματι, όπως επισήμανε η ενάγουσα της κύριας δίκης, μολονότι ο κανονισμός αυτός προβλέπει σχέση επικουρικότητας μεταξύ ορισμένων από τα άρθρα του¹⁰⁵, εντούτοις οι δωσιδικίες του τόπου της συμβάσεως και του τόπου της αδικοπραξίας βρίσκονται στο ίδιο ιεραρχικό επίπεδο. Επομένως, φαίνεται ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν θέλησε να αποκλείσει την περίπτωση κατά την οποία συνυπάρχουν για το ίδιο ζημιογόνο γεγονός αμφότερες αυτές οι δωσιδικίες.

80. Η υπεροχή αυτή δεν δικαιολογείται ούτε από τον σκοπό της εγγύτητας, τον οποίο επιδιώκει το άρθρο 7, σημείο 1, και το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Συγκεκριμένα, όπως υποστήριξαν η Wikingerhof και η Επιτροπή, και όπως προκύπτει από τα σημεία 40 και 46 των παρουσών προτάσεων, η εγγύτητα νοείται σε σχέση με τα κύρια ζητήματα που εγείρει, επί της ουσίας, η οικεία αγωγή. Στο πλαίσιο αυτό, αγωγή στηριζόμενη στην παράβαση καθήκοντος που επιβάλλεται από τον νόμο σε όλους εγείρει κυρίως ζητήματα αδικοπρακτικής φύσεως, τα οποία, κατ' αρχήν, δεν αλλάζουν χαρακτήρα σε περίπτωση που η αγωγή ασκηθεί μεταξύ συμβαλλομένων μερών και η εκτέλεση της συμβάσεως αποτελεί την αφορμή της παραβάσεως.

81. *Τέλος*, η «διασταλτική» ερμηνεία της αποφάσεως Brogsitter θα δημιουργούσε κίνδυνο αντιφάσεων μεταξύ, αφενός, του άρθρου 7, σημείου 1 και του άρθρου 7, σημείου 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, και, αφετέρου, των κανονισμών Ρώμη Ι και Ρώμη ΙΙ. Συγκεκριμένα, διάφορες διατάξεις του τελευταίου αυτού κανονισμού¹⁰⁶ αναγνωρίζουν, εμμέσως πλην σαφώς, ότι το ίδιο ζημιογόνο γεγονός μπορεί, συγχρόνως, να αναφέρεται σε «συμβατική ενοχή» υπό την έννοια του κανονισμού Ρώμη Ι και να γεννά «εξωσυμβατική ενοχή» υπό την έννοια του κανονισμού Ρώμη ΙΙ, χωρίς ο πρώτος κανονισμός να υπερισχύει του δεύτερου.

¹⁰³ Βλ. τις προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημείο 88). Βλ., επίσης, Haftel, B., ό.π. Γενικώς, ο καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας βάσει του κανονισμού Βρυξέλλες Ια δεν πρέπει να εξαρτάται από το εφαρμοστέο δίκαιο (βλ. απόφαση της 5ης Ιουλίου 2018, flyLAL-Lithuanian Airlines, C-27/17, EU:C:2018:533, σκέψη 55). Η νομολογία που απορρέει από την απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1976, Industrie Tessili Italiana Como (12/76, EU:C:1976:133), η οποία εκτίθεται στην υποσημείωση 21 των παρουσών προτάσεων, αποτελεί, και θα πρέπει, κατά την άποψή μου, να παραμείνει εξαίρεση επ' αυτού.

¹⁰⁴ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 1ης Μαρτίου 2005, Owusu (C-281/02, EU:C:2005:120, σκέψη 39).

¹⁰⁵ Για παράδειγμα, οι αποκλειστικές δικαιοδοσίες οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 24 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια υπερισχύουν άλλων κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπει ο κανονισμός αυτός.

¹⁰⁶ Τούτο συμβαίνει, ειδικότερα, με το άρθρο 4, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη ΙΙ. Η διάταξη αυτή προβλέπει ότι, εάν, από το σύνολο των περιστάσεων, συνάγεται ότι η αδικοπραξία εμφανίζει προδήλως στενότερο δεσμό με χώρα άλλη από εκείνη που ορίζεται στις παραγράφους 1 ή 2, εφαρμόζεται το δίκαιο της χώρας αυτής. Ο προδήλως στενότερος δεσμός με άλλη χώρα μπορεί να βασίζεται ιδίως σε προϋπάρχουσα σχέση μεταξύ των μερών, όπως σύμβαση, η οποία συνδέεται στενά με την εν λόγω αδικοπραξία. Από την πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές [COM(2003) 427 τελικό, σ. 14], προκύπτει ότι αυτή η λύση προβλέφθηκε για τις περιπτώσεις δυνητικής συρροής ευθυνών. Έτσι, σε περιπτώσεις τέτοιας συρροής, υφίσταται τόσο «συμβατική ενοχή» υπό την έννοια του κανονισμού Ρώμη Ι όσο και «εξωσυμβατική ενοχή» υπό την έννοια του κανονισμού Ρώμη ΙΙ. Ωστόσο, αυτό το άρθρο 4, παράγραφος 3, επιτρέπει, υπό ορισμένες περιστάσεις, την εφαρμογή στην δεύτερη ενοχή του ίδιου νόμου που εφαρμόζεται στην πρώτη. Εντούτοις, δεν εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις (βλ. υποσημείωση 107 των παρουσών προτάσεων).

82. Εάν, αντιθέτως, αυτή η λογική της υπεροχής επιβαλλόταν και στο πλαίσιο των κανονισμών Ρώμη I και Ρώμη II, θα προέκυπταν λύσεις τις οποίες δεν είναι δυνατόν να επιθυμούσε ο νομοθέτης της Ένωσης. Για παράδειγμα, ο νομοθέτης προέβλεψε, στο άρθρο 6 του κανονισμού Ρώμη II, ειδικούς κανόνες για την άρση συγκρούσεως νόμων σχετικά με τις πράξεις αθέμιτου ανταγωνισμού και τις πράξεις που περιορίζουν τον ανταγωνισμό. Τα κριτήρια συνδέσεως που θέτει η διάταξη αυτή –αντιστοίχως, το δίκαιο της χώρας όπου θίγονται ή ενδέχεται να θιγούν οι σχέσεις ανταγωνισμού και το δίκαιο της χώρας της οποίας η αγορά θίγεται ή είναι πιθανό να θιγεί– εξυπηρετούν δημόσιο συμφέρον. Στο πλαίσιο αυτό, η παράγραφος 4 του ως άνω άρθρου απαγορεύει ευλόγως στα μέρη να επιλέξουν την εφαρμογή άλλου δικαίου στη διαφορά τους¹⁰⁷. Εάν, όμως, αγωγή λόγω ευθύνης που στηρίζεται σε πράξη αθέμιτου ανταγωνισμού ή σε πράξη η οποία περιορίζει τον ανταγωνισμό ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού Ρώμη I –ο οποίος προβλέπει ως κύριο κριτήριο συνδέσεως, το δίκαιο που επιλέγουν τα μέρη¹⁰⁸– για τον λόγο ότι ασκείται μεταξύ συμβαλλομένων μερών και το ζημιογόνο γεγονός μπορεί να συνιστά (και) αθέτηση συμβατικής υποχρέωσης, το άρθρο αυτό θα έχανε μεγάλο μέρος της πρακτικής αποτελεσματικότητάς του¹⁰⁹.

83. Επιπλέον, υπενθυμίζω ότι στις «διαφορές εκ συμβάσεως», στο πλαίσιο του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, η διεθνής δικαιοδοσία απονέμεται στο δικαστήριο του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή που αποτελεί τη βάση της αγωγής. Επομένως, διερωτώμαι με ποιον τρόπο μπορεί να εφαρμοστεί ο κανόνας αυτός στην περίπτωση που αγωγή η οποία δεν στηρίζεται σε «συμβατική υποχρέωση» θα έπρεπε να θεωρηθεί ότι υπάγεται στην κατηγορία των «διαφορών» αυτών για τον λόγο και μόνον ότι υποθετικώς θα μπορούσε να εμπίπτει εκεί¹¹⁰.

84. Η πεποίθησή μου ότι πρέπει να απορριφθεί η «διασταλτική» ερμηνεία της αποφάσεως Brogsitter δεν κλονίζεται από το επιχείρημα που υποστηρίζεται στη θεωρία¹¹¹, ότι η λύση η οποία απορρέει από την ερμηνεία αυτή διασφαλίζει την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Επ' αυτού, ουδείς αμφισβητεί ότι η συγκεκριμένη λύση έχει το πλεονέκτημα ότι συγκεντρώνονται ενώπιον του δικαστηρίου της συμβάσεως όλες οι διαφορές που ανακύπτουν επ' ευκαιρία της εκτελέσεώς της. Αντιθέτως, η εξάρτηση της διεθνούς δικαιοδοσίας από την (ή τις) νομική(-ές) βάση(-εις) που επικαλείται ο ενάγων, ακολουθώντας την προσέγγιση η οποία έγινε δεκτή στην απόφαση Καλφάλης, μπορεί να έχει ως συνέπεια την κατάτμηση των διαφορών αυτών, καθόσον το ίδιο ζημιογόνο γεγονός, εξεταζόμενο υπό το πρίσμα διαφορετικών βάσεων, μπορεί να εμπίπτει στη διεθνή δικαιοδοσία διαφορετικών δικαστηρίων.

85. Εντούτοις, αφενός, η σημασία του προβλήματος που περιγράφεται στην προηγούμενη σκέψη μπορεί εύκολα να σχετικοποιηθεί. Συγκεκριμένα, ακόμη και εάν υποθεθεί ότι το forum της συμβάσεως και το forum της αδικοπραξίας δεν συμπίπτουν στην επίμαχη περίπτωση¹¹², ο ενάγων έχει πάντοτε τη δυνατότητα να ασκήσει, δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, του

¹⁰⁷ Υπενθυμίζω ότι, κατ' αρχήν, το άρθρο 14 του κανονισμού Ρώμη II παρέχει στους διαδίκους τη δυνατότητα υπαγάγουν την εξωσυμβατική ενοχή στο δίκαιο που αυτά επιλέγουν. Στην περίπτωση αυτή, ούτε το άρθρο 4, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη II έχει, κατ' εμέ, εφαρμογή.

¹⁰⁸ Βλ. άρθρο 3 του κανονισμού Ρώμη I.

¹⁰⁹ Βλ., ομοίως, Dickinson, A., «Towards an agreement on the concept of “contract” in EU Private International Law?», *Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly*, 2014, σ. 466-474, ιδίως σ. 473.

¹¹⁰ Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημείο 90).

¹¹¹ Βλ., μεταξύ άλλων, Briggs, A., όπ.π.

¹¹² Ενδέχεται, ωστόσο, το οριζόμενο από το άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια δικαστήριο και, τουλάχιστον, ένα από τα κατά το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού δικαστήρια, να συμπίπτουν. Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 1998, Réunion européenne κ.λπ. (C-51/97, EU:C:1998:509, σκέψη 35), στην οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι ο τόπος επελεύσεως της ζημίας σε περίπτωση διεθνούς θαλάσσιας μεταφοράς εμπορευμάτων συνέπιπτε με τον τόπο στον οποίο ο μεταφορέας όφειλε να παραδώσει τα εμπορεύματα.

κανονισμού Βρυξέλλες Ια, την αγωγή του ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους της κατοικίας του εναγομένου, τα οποία θα είναι αρμόδια να κρίνουν την αγωγή αυτή στο σύνολό της¹¹³. Αφετέρου, το επιχείρημα σχετικά με την ορθή απονομή της λειτουργεί αμφίδρομα. Μολονότι η λύση η οποία προκύπτει από τη «διασταλτική» ερμηνεία της αποφάσεως Brogsitter επιτρέπει τη συγκέντρωση, στο forum της συμβάσεως, των διαφορών που έχουν ανακύψει επ' ευκαιρία της εκτελέσεώς της, εντούτοις η ίδια λύση οδηγεί, αντιθέτως, σε κατακερματισμό των διαφορών από μία και την αυτή αδικοπραξία: εάν, για παράδειγμα, διαπράχθηκε αδικοπραξία από κοινού από τρία άτομα και το ένα εξ αυτών είναι ο αντισυμβαλλόμενος του ζημιωθέντος, ο ζημιωθείς διατρέχει τον κίνδυνο να μην μπορεί να ασκήσει ενιαία αγωγή κατά όλων των συνεργών ενώπιον του αρμόδιου για την αδικοπραξία δικαστηρίου, βάσει του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού¹¹⁴.

86. Η «διασταλτική» ερμηνεία της αποφάσεως Brogsitter δεν μπορεί να δικαιολογηθεί ούτε από λόγους σχετικούς με την καταπολέμηση του forum shopping. Βεβαίως, σε περίπτωση δυνητικής συρροής ευθυνών, η εξάρτηση της διεθνούς δικαιοδοσίας από την (ή τις) ουσιαστική(-ές) νομική(-ές) βάση(-εις) που επικαλείται ο ενάγων καθιστά δυνατό το forum shopping. Αφενός, ο ενάγων έχει στη διάθεσή του όχι μόνον τη δωσιδικία του τόπου της συμβάσεως, αλλά και τη δωσιδικία του τόπου της αδικοπραξίας, δηλαδή δυνητικώς δύο συντρέχουσες δωσιδικίες¹¹⁵. Αφετέρου, ο ενάγων μπορεί, μέχρι κάποιο βαθμό, «να επιλέξει το δικάζον δικαστήριο» υποβάλλοντας την αγωγή του με βάση τους κατάλληλους κανόνες¹¹⁶.

87. Ωστόσο, το γεγονός ότι ο ενάγων μπορεί να επιλέξει μεταξύ περισσότερων δικαστηρίων δεν είναι ασυνήθιστο στο πλαίσιο του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Ο νομοθέτης της Ένωσης επέτρεψε, σε κάποιο βαθμό, το forum shopping, προβλέποντας τέτοιες δυνατότητες επιλογής όσον αφορά τη διεθνή δικαιοδοσία. Στο πλαίσιο αυτό, το γεγονός ότι ο ενάγων επιλέγει μεταξύ των διαθέσιμων δικαστηρίων εκείνο το οποίο ανταποκρίνεται καλύτερα στα συμφέροντά του, υπό το πρίσμα των διαδικαστικών ή ουσιαστικών πλεονεκτημάτων που του προσφέρει, δεν είναι, αυτό καθεαυτό, κατακριτέο¹¹⁷. Το forum shopping είναι, κατά την άποψή μου, προβληματικό μόνον όταν οδηγεί σε κατάχρηση¹¹⁸.

88. Ο κίνδυνος, όμως, κατάχρησης του forum shopping μετριάζεται από το γεγονός ότι, όπως υπογράμμισε η Wikingerhof, οι αντίστοιχες διεθνείς δικαιοδοσίες του forum της συμβάσεως και του forum της αδικοπραξίας περιορίζονται, σύμφωνα με την απόφαση Καλφάλης, από το είδος των αγωγών που εμπίπτουν στις «κατηγορίες των υποθέσεων» τους. Εξάλλου, όπως υποστήριξε η Επιτροπή, ενδεχόμενες καταχρήσεις όσον αφορά τη βάση στην οποία ο ενάγων στηρίζει την αγωγή έχει συνέπειες γι' αυτόν. Εάν ο ενάγων ασκήσει αγωγή στηριζόμενη σε αδικοπρακτική βάση με μοναδικό σκοπό να παρακάμψει το forum της συμβάσεως και αποδειχθεί ότι το

¹¹³ Βλ. απόφαση Καλφάλης (σκέψη 20) και προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημείο 85).

¹¹⁴ Ειδικότερα, οι αγωγές αστικής ευθύνης που εμπίπτουν στο «private enforcement» συχνά αφορούν έναν ενάγοντα που ασκεί αγωγή κατά πλειόνων εναγομένων –για παράδειγμα, κατά των διαφόρων επιχειρήσεων που μετέχουν σε αντίθετη προς τον ανταγωνισμό σύμπραξη– και κρίνεται σκόπιμο να έχει ο ενάγων τη δυνατότητα να εναγάγει από κοινού τους εναγόμενους ενώπιον του αρμόδιου για αδικοπραξίες δικαστηρίου. Η δυνατότητα αυτή δεν πρέπει να εμποδίζεται από το γεγονός ότι μία από τις επιχειρήσεις αυτές είναι αντισυμβαλλόμενη του ενάγοντος.

¹¹⁵ Βλ. υποσημείωση 20 των παρούσων προτάσεων.

¹¹⁶ Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημείο 84), καθώς και Hafelt, B., ό.π. Ομοίως, η παροχή στον ενάγοντα της δυνατότητας να επικαλεστεί, για την ίδια αδικοπραξία, «συμβατική ενοχή», υπό την έννοια του κανονισμού Ρώμη Ι, και/ή «εξωσυμβατική ενοχή», υπό την έννοια του κανονισμού Ρώμη ΙΙ, του παρέχει τη δυνατότητα να ασκήσει law shopping.

¹¹⁷ Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημείο 85), καθώς και Fentiman, R., ό.π., σ. 278.

¹¹⁸ Τέτοια κατάχρηση υφίσταται, κατά τη γνώμη μου, όταν ο ενάγων δεν ασκεί το δικαίωμα επιλογής του σύμφωνα με τον πραγματικό σκοπό του δικαιώματος αυτού, αλλά με μοναδικό σκοπό να βλάψει τον εναγόμενο, ή όταν προσφεύγει, για καθαρά παρελκυστικούς σκοπούς, σε δικαστήριο το οποίο γνωρίζει ότι είναι σαφώς αναρμόδιο ή χρησιμοποιεί τις διαδικασίες προκειμένου να παρενοχλήσει τον εναγόμενο. Βλ., μεταξύ άλλων, Usunier, L., «Le règlement Bruxelles I bis et la théorie de l'abus de droit», σε: Guinchard, E., *Le nouveau règlement Bruxelles I bis*, Bruylant, Βρυξέλλες, 2014, σ. 449-480.

εφαρμοστέο δίκαιο¹¹⁹ απαγορεύει, όπως το γαλλικό και το βελγικό δίκαιο, τέτοια επιλογή, η αγωγή αυτή θα απορριφθεί επί της ουσίας. Επιπλέον, εάν ο ενάγων ασκήσει αγωγή στηριζόμενη σε αδικοπρακτική βάση με σκοπό αμιγώς παρελκυστικό, ενώ είναι πρόδηλο ότι η βάση αυτή δεν ευσταθεί, η συμπεριφορά του μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των κανόνων του *lex fori* για την κατάχρηση των κανόνων της διαδικασίας.

89. Τέλος, υπενθυμίζω ότι τα συμβαλλόμενα μέρη που επιθυμούν να αποφύγουν κάθε πιθανότητα *forum shopping* έχουν την ευχέρεια να συνάψουν ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας η οποία να παρέχει, αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία σε συγκεκριμένο δικαστήριο, όπως προβλέπεται στο άρθρο 25 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Πράγματι, εφόσον η ρήτρα είναι έγκυρη και η διατύπωσή της αρκούντως ευρεία, θα έχει εφαρμογή σε όλες τις διαφορές που έχουν προκύψει ή που θα προκύψουν από τη συμβατική τους σχέση, συμπεριλαμβανομένων των αγωγών οι οποίες στηρίζονται σε «ενοχές εξ αδικοπραξίας» συνδεόμενες με τη σχέση αυτή¹²⁰.

3. Επί της ανάγκης να διευκρινιστεί η «συσταλτική» ερμηνεία της αποφάσεως *Brogstetter*

90. Όπως προκύπτει από το προηγούμενο υποτήμα, η μόνη ορθή, κατ' εμέ, ερμηνεία της αποφάσεως *Brogstetter* είναι η «συσταλτική», για την οποία γίνεται λόγος στο σημείο 70 των παουσών προτάσεων. Συμφωνώ με την Επιτροπή ότι η ερμηνεία αυτή συνάδει με την απόφαση Καλφάλης. Πράγματι, εφόσον γίνει δεκτή η συγκεκριμένη ερμηνεία, οι δύο αυτές αποφάσεις στηρίζονται κατ' ουσίαν στην ίδια λογική: η υπαγωγή μιας αγωγής, η οποία ασκείται μεταξύ συμβαλλομένων μερών προκειμένου να διαπιστωθεί η ευθύνη του ενός, στην κατηγορία των «διαφορών εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, ή στην κατηγορία των «ενοχών εξ αδικοπραξίας», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού, εξαρτάται από την ενοχή –«εκ συμβάσεως» ή «εξ αδικοπραξίας»– που αποτελεί την αιτία της αγωγής¹²¹. Σε περίπτωση σωρεύσεως αγωγών που στηρίζονται σε διαφορετικές «ενοχές», κάθε αγωγή πρέπει να υπάγεται, χωριστά, στη μία ή την άλλη κατηγορία.

91. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τέτοιες αγωγές, δεν υπάρχει λόγος να απομακρυνθούμε από την προσέγγιση που συνοψίζεται στο σημείο 49 των παουσών προτάσεων. Γενικώς, η αιτία αγωγής που υποβάλλεται στο δικαστήριο καθορίζει ποια ζητήματα πρέπει να επιλύσει το δικαστήριο και, επομένως, τη «συμβατική» ή «αδικοπρακτική» φύση αυτής.

92. Οι αποφάσεις Καλφάλης και *Brogstetter* διαφέρουν, στην πραγματικότητα, μόνον ως προς τη μέθοδο προσδιορισμού της «ενοχής» που αποτελεί την αιτία της αγωγής. Στην πρώτη απόφαση, το Δικαστήριο εκκινεί από τους κανόνες του ουσιαστικού δικαίου τους οποίους επικαλείται ο ενάγων με το δικόγραφο της αγωγής του. Στη δεύτερη, το Δικαστήριο προτείνει μια πιο αντικειμενική μέθοδο για τον χαρακτηρισμό, στηριζόμενη στο ότι πρέπει να είναι «απολύτως

¹¹⁹ Ειδικότερα, πρέπει να εξεταστεί εάν, επί της ουσίας, η *lex causae* προβλέπει τον κανόνα της «μη σωρεύσεως». Στην περίπτωση σωρευτικών αξιώσεων που θεμελιώνονται σε δύο διακριτές «ενοχές», δύο *leges causae* θα μπορούσαν να πρέπει να εξεταστούν επί του θέματος αυτού. Στην περίπτωση αυτή, πρέπει επίσης να εξεταστεί εάν οι δικονομικοί κανόνες του επιληφθέντος δικαστηρίου σχετικά με το *lex fori* επιτρέπουν την υποβολή σωρευτικών αγωγών για το ίδιο ζητιογόνο γεγονός. Βλ., για περισσότερες λεπτομέρειες, Plender, R., και Wilderspin, M., *The European Private International Law of Obligations*, 4η έκδ., Sweet & MLaxwell, Λονδίνο, 2015, σ. 67-71.

¹²⁰ Βλ. σημείο 140 των παουσών προτάσεων.

¹²¹ Ειδικότερα, η διαπίστωση που περιλαμβάνεται στη σκέψη 26 της αποφάσεως *Brogstetter*, κατά την οποία εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο «να κρίνει αν η [...] αγωγή έχει ως αντικείμενο την αποκατάσταση ζημίας η οποία θα μπορούσε ευλόγως να θεωρηθεί ότι οφείλεται σε προσβολή των δικαιωμάτων ή παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση μεταξύ των διαδίκων», πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να ερμηνευθεί κατ' αυτόν τον τρόπο.

αναγκαία» η «ερμηνεία» ή η «εξέταση» συμβάσεως προκειμένου «να διαπιστωθεί αν η συμπεριφορά την οποία προσάπτει [ο ενάγων στον εναγόμενο] είναι θεμιτή ή, αντιθέτως, αθέμιτη»¹²².

93. Ωστόσο, φρονώ ότι οι μέθοδοι αυτές συμβιβάζονται μεταξύ τους, ή ακόμη και αλληλοσυμπληρώνονται.

94. Συγκεκριμένα, προκειμένου να ελέγξει εάν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει του άρθρου 7, σημείο 1, ή του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, το επιληφθέν δικαστήριο είναι εύλογο να λάβει υπόψη, κατά προτεραιότητα, τους κανόνες ουσιαστικού δικαίου τους οποίους επικαλείται ο ενάγων με το δικόγραφο της αγωγής του. Όπως εξήγησα στο σημείο 62 των παρουσών προτάσεων, οι κανόνες αυτοί αποτελούν το πρίσμα μέσα από το οποίο το δικαστήριο μπορεί να εξετάσει τα πραγματικά περιστατικά και την υποχρέωση που ο ενάγων συνάγει από αυτά. Παρόμοια λογική, σύμφωνα με την οποία εξετάζονται οι κανόνες ουσιαστικού δικαίου που στηρίζουν την αγωγή προκειμένου να γίνει ο χαρακτηρισμός της, απαντά εξάλλου και στη νομολογία σχετικά με άλλες διατάξεις του ίδιου κανονισμού¹²³.

95. Συγκεκριμένα, εάν ο ενάγων επικαλείται συμβατικούς όρους και/ή κανόνες δικαίου που έχουν εφαρμογή μόνο λόγω της συμβάσεως αυτής, όπως οι σχετικοί με τη δεσμευτική ισχύ των συμβάσεων και την ευθύνη του οφειλέτη λόγω μη εκπληρώσεως των συμβατικών του υποχρεώσεων¹²⁴, συνάγεται ότι η αγωγή στηρίζεται σε «συμβατική ενοχή» κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου. Αντιθέτως, εάν ο ενάγων επικαλείται κανόνες δικαίου οι οποίοι επιβάλλουν καθήκον σε όλους, ανεξαρτήτως οποιασδήποτε οικειοθελούς δεσμεύσεως, η αγωγή στηρίζεται σε «ενοχή εξ αδικοπραξίας» κατά την έννοια της νομολογίας αυτής.

¹²² Βλ. απόφαση Brogsitter (σκέψεις 25 και 26). Στην τελευταία αυτή απόφαση, το Δικαστήριο φαίνεται να εμπνεύστηκε από τη νομολογία του σχετικά με τις αγωγές αστικής ευθύνης κατά της Ένωσης. Υπενθυμίζω ότι, στον τομέα αυτόν, η Συνθήκη ΛΕΕ προβλέπει κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των δικαστηρίων της Ένωσης και των εθνικών δικαστηρίων: ενώ οι σχετικές με την *εξωσυμβατική ευθύνη* της Ένωσης διαφορές εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα των πρώτων (βλ. άρθρο 256 παράγραφος 1, άρθρο 268 και άρθρο 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ), οι σχετικές με τη *συμβατική ευθύνη* της Ένωσης εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των δεύτερων (βλ. άρθρα 272 και 274 ΣΛΕΕ), εκτός εάν υπάρχει αντίθετη ρήτρα διαιτησίας. Κατά τη νομολογία αυτή, τα δικαστήρια της Ένωσης, προκειμένου να καθορίσουν εάν αγωγή αστικής ευθύνης κατά της Ένωσης εμπίπτει στην αρμοδιότητά τους, δεν μπορούν να στηρίζονται απλώς στους κανόνες δικαίου που επικαλείται ο ενάγων. Τα δικαστήρια οφείλουν να ελέγχουν εάν το αίτημα αποζημιώσεως που αποτελεί το αντικείμενο της σχετικής αγωγής η οποία έχει ασκηθεί ενώπιόν τους στηρίζεται, βάσει αντικειμενικής και σφαιρικής εκτιμήσεως, σε δικαιώματα και υποχρεώσεις που απορρέουν από σύμβαση ή όχι. Προς τούτο, τα εν λόγω δικαστήρια υποχρεούνται να ελέγχουν, αναλύοντας τα διάφορα στοιχεία της δικογραφίας, ιδίως δε τον κανόνα δικαίου που ενδέχεται να παραβιάστηκε, τη φύση της προβαλλομένης ζημίας, την προσαπτόμενη συμπεριφορά, καθώς και τις τυχόν έννομες σχέσεις των διαδίκων, εάν υφίσταται μεταξύ αυτών ένα πραγματικό συμβατικό πλαίσιο το οποίο να συνδέεται με το αντικείμενο της διαφοράς και πρέπει οπωσδήποτε να εξεταστεί σε βάθος προκειμένου να καταστεί δυνατή η επίλυση της. Στο πλαίσιο αυτό, η αγωγή θα θεωρηθεί ότι στηρίζεται στη συμβατική ευθύνη της Ένωσης εάν από την προκαταρκτική ανάλυση των ως άνω στοιχείων προκύψει ότι είναι *απαραίτητη η ερμηνεία του περιεχομένου μίας ή περισσότερων από τις συμβάσεις που έχουν συναφθεί μεταξύ των διαδίκων προκειμένου να διαπιστωθεί αν οι ισχυρισμοί του ενάγοντος είναι βάσιμοι* (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 18ης Απριλίου 2013, Επιτροπή κατά Systran και Systran Luxembourg, C-103/11 P, EU:C:2013:245, σκέψεις 61 έως 67, και της 10ης Ιουλίου 2019, VG κατά Επιτροπής, C-19/18 P, EU:C:2019:578, σκέψεις 28 έως 30).

¹²³ Ειδικότερα, για να κριθεί εάν αγωγή εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού Βρυξέλλες Ια δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κανονισμού αυτού, όσον αφορά «τις πτωχεύσεις, τους πτωχευτικούς συμβιβασμούς και τις άλλες ανάλογες διαδικασίες», πρέπει να ερευνηθεί εάν «η νομική βάση μιας αγωγής [...] βρίσκεται στο δίκαιο της πτωχεύσεως» (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 1979, Gourdain, 133/78, EU:C:1979:49, σκέψη 4, και, κατ' αναλογία, απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 2019, Tiger κ.λπ., C-493/18, EU:C:2019:1046, σκέψη 27). Ομοίως, προκειμένου να κριθεί εάν αγωγή εμπίπτει «σε υποθέσεις εμπραγμάτων δικαιωμάτων», υπό την έννοια του άρθρου 24, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, πρέπει να ερευνηθεί εάν «στηρίζεται σε εμπράγματο [...] δικαίωμα» (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 10ης Ιουλίου 2019, Reitbauer κ.λπ., C-722/17, EU:C:2019:577, σκέψη 45). Προκειμένου να προσδιοριστεί εάν αγωγή εμπίπτει «σε θέματα που έχουν ως αντικείμενο το κύρος [...] αποφάσεων των οργάνων [της εταιρίας]», υπό την έννοια του άρθρου 24, σημείο 2, του κανονισμού αυτού, πρέπει να ερευνηθεί εάν ο ενάγων αμφισβητεί το κύρος αποφάσεως οργάνου εταιρείας «βάσει του εφαρμοστέου δικαίου εταιριών ή των καταστατικών διατάξεων περί της λειτουργίας των οργάνων της» (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2014, flyLAL-Lithuanian Airlines, C-302/13, EU:C:2014:2319, σκέψη 40).

¹²⁴ Βλ., για παράδειγμα, Court of Appeal (εφετείο, Ηνωμένο Βασίλειο), 9 Αυγούστου 2018, *Cristiano Committeri v Club Méditerranée SA and others*, [2018] EWCA Civ 1889.

96. Στην περίπτωση που ο ενάγων, στο δικόγραφο της αγωγής του, δεν επικαλείται κανόνες ουσιαστικού δικαίου¹²⁵, η μέθοδος δεν αλλάζει στην ουσία της. Πράγματι, όπως προανέφερα, οι κανόνες αυτοί δεν αποτελούν οι ίδιοι αντικείμενο χαρακτηρισμού. Δίνουν απλώς το πρίσμα μέσα από το οποίο το δικαστήριο μπορεί να εξετάσει τα πραγματικά περιστατικά και την «υποχρέωση» που ο ενάγων συνάγει από αυτά. Συγκεκριμένα, εάν το δικόγραφο της αγωγής δεν μνημονεύει κανόνες ουσιαστικού δικαίου, ο δικαστής πρέπει να συναγάγει από τα λοιπά στοιχεία αυτής – όπως η έκθεση των πραγματικών περιστατικών ή των αιτημάτων– την «υποχρέωση» που επικαλείται ο ενάγων.

97. Στο πλαίσιο αυτό, το «κριτήριο» που απορρέει από την απόφαση Brogsitter παρέχει στο δικαστήριο τη δυνατότητα, σε περίπτωση αμφιβολίας, να προσδιορίσει την ενοχή που αποτελεί τη βάση της αγωγής αλλάζοντας οπτική. Εάν η «ερμηνεία» ή η «εξέταση» συμβάσεως (ή άλλης μορφής οικειοθελούς δεσμεύσεως) φαίνεται ότι είναι «απολύτως αναγκαία» για να «να διαπιστωθεί αν η συμπεριφορά την οποία προσάπτει [ο ενάγων στον εναγόμενο] είναι θεμιτή ή, αντιθέτως, αθέμιτη», συνάγεται ότι η αγωγή στηρίζεται στην παράβαση «συμβατικής υποχρεώσεως»: η συμπεριφορά που καταγγέλλεται με την αγωγή είναι αθέμιτη και συνεπάγεται την ευθύνη του εναγομένου καθόσον είναι αντίθετη προς την «υποχρέωση» αυτή, πράγμα το οποίο εξαρτάται από τους όρους της επίμαχης συμβάσεως και το δίκαιο που εφαρμόζεται σ' αυτήν. Αντιθέτως, εάν η αγωγή στηρίζεται σε παράβαση καθήκοντος επιβαλλόμενου από τον νόμο σε όλους, δεν είναι αναγκαία η «ερμηνεία» ή η «εξέταση» της συμβάσεως για να κριθεί κατά πόσον η καταγγελλόμενη συμπεριφορά είναι αθέμιτη, καθόσον το καθήκον αυτό υφίσταται ανεξαρτήτως της συμβάσεως: το αν η συμπεριφορά αυτή είναι αθέμιτη εξαρτάται από τον (ή τους) κανόνα(-ες) δικαίου που προβλέπουν το καθήκον¹²⁶.

98. Όπως υποστήριξε η Επιτροπή, η απόφαση Brogsitter παρέχει στον δικαστή τη δυνατότητα να προβεί σε χαρακτηρισμό αγωγής ως «συμβατικής» ή «εξ αδικοπραξίας» με σημείο αναφοράς το πρίσμα υπό το οποίο πρέπει να εκτιμήσει εάν η συμπεριφορά την οποία προσάπτει ο ενάγων στον εναγόμενο είναι θεμιτή ή, αντιθέτως, αθέμιτη, ανάλογα με το αν πρόκειται για σύμβαση – και το εφαρμοστέο σ' αυτήν δίκαιο– ή για κανόνες δικαίου οι οποίοι επιβάλλουν καθήκον σε όλους, ανεξαρτήτως συμβάσεως. Φρονώ ότι οι μέθοδοι οι οποίες απορρέουν από την απόφαση Καλφάλης και από την απόφαση Brogsitter –ερμηνευόμενη κατ' αυτόν τον τρόπο– καταλήγουν, στις περισσότερες των περιπτώσεων, στο ίδιο αποτέλεσμα, δεδομένου ότι η επίμαχη συμπεριφορά και το σημείο αναφοράς για την εκτίμηση της νομιμότητάς της εξαρτώνται, κατ' αρχήν, από αυτό που επικαλείται ο ενάγων στο δικόγραφο της αγωγής.

99. Πάντως, η απόφαση Brogsitter μπορεί να λειτουργήσει διορθωτικά στις ιδιαίτερες περιπτώσεις όπου ο ενάγων επικαλείται κανόνες δικαίου, θεωρούμενους ως αδικοπρακτικής φύσεως κατά το εθνικό δίκαιο, οι οποίοι επιβάλλουν την υποχρέωση τηρήσεως συμβατικών δεσμεύσεων και των οποίων, συνεπώς, η αθέτηση προϋποθέτει την παράβαση συμβάσεως. Συγκεκριμένα, αναφέρομαι στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η παράβαση «συμβατικής

¹²⁵ Πράγματι, ενώ ορισμένα εθνικά δίκαια, μεταξύ των οποίων το αγγλικό δίκαιο, επιβάλλουν στους ενάγοντες την υποχρέωση να αναφέρουν στο δικόγραφο της αγωγής όχι μόνον τα πραγματικά περιστατικά και το αντικείμενο του αιτήματός τους, αλλά και τις νομικές βάσεις στις οποίες στηρίζονται, άλλες έννομες τάξεις, όπως το γαλλικό δίκαιο, δεν επιβάλλουν τέτοια υποχρέωση στους ενάγοντες. Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημείο 86).

¹²⁶ Βλ., ομοίως, Weller, M., όπ.π. Σε περίπτωση συρροής ευθυνών, οι «συμβατικές» και «εξ αδικοπραξίας» υποχρεώσεις που αφορούν ίδιο ζημιόγono γεγονός είναι, κατ' αρχήν, ανεξάρτητες η μία από την άλλη. Για παράδειγμα, στην περίπτωση ζημίας που προκαλείται από ελαττωματικό προϊόν, όπως μνημονεύεται στο σημείο 54 των παρουσών προτάσεων, το δικαστήριο μπορεί να αποφανθεί επί του ζητήματος εάν υπήρξε παράβαση καθήκοντος εκ του νόμου που εμπίπτει στην κατηγορία της ασφάλειας των προϊόντων, ανεξαρτήτως της συμβάσεως πωλήσεως. Συγκεκριμένα, το καθήκον αυτό επιβάλλεται ανεξαρτήτως της επίμαχης συμβάσεως και, εξ αυτού του λόγου, ουδόλως είναι «απολύτως αναγκαία» η «εξέταση» ή η «ερμηνεία» της συμβάσεως για να διαπιστωθεί ότι είναι αθέμιτη η κατασκευή ελαττωματικού ως προς την ασφάλεια προϊόντος ή σε τι συνίσταται το ελάττωμα αυτό.

υποχρέωσης» θεωρείται, αυτή καθεαυτήν, αδικοπραξία¹²⁷. Στις περιπτώσεις αυτές, για να κριθεί η αγωγή πρέπει, βασικά, να γίνει «ερμηνεία» και «εξέταση» της επίμαχης συμβάσεως, προκειμένου να διαπιστωθεί η παράβαση και, συνεπώς, η ύπαρξη της προβαλλόμενης αδικοπραξίας. Επομένως, στην πραγματικότητα, παρόμοια αγωγή εγείρει κυρίως ζητήματα συμβατικής φύσεως. Επομένως, πρέπει να θεωρηθεί ότι τέτοια αγωγή θεμελιώνεται, κατ' ουσίαν, στη παράβαση «συμβατικής υποχρέωσης», η δε «ενοχή εξ αδικοπραξίας» την οποία επικαλείται ο ενάγων δεν είναι αυτοτελής.

100. Συνοψίζοντας, όταν ο ενάγων επικαλείται, με την αγωγή του, κανόνες ουσιαστικού δικαίου που επιβάλλουν καθήκον σε όλους και δεν είναι «απολύτως αναγκαίο» να προσδιοριστεί το περιεχόμενο συμβάσεως προκειμένου να εξεταστεί εάν η συμπεριφορά την οποία προσάπτει ο ενάγων στον εναγόμενο είναι θεμιτή ή αθέμιτη, η αγωγή στηρίζεται σε «ενοχή εξ αδικοπραξίας» και, επομένως, εμπίπτει στις «ενοχές εξ αδικοπραξίας», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια¹²⁸.

101. Αντιθέτως, όταν ο δικαστής, ανεξαρτήτως των προβαλλόμενων κανόνων δικαίου, μπορεί να εκτιμήσει εάν η καταγγελλόμενη συμπεριφορά είναι νόμιμη ή παράνομη μόνον ανατρέχοντας στη σύμβαση, η αγωγή στηρίζεται, κατ' ουσίαν, σε «συμβατική υποχρέωση» και, συνεπώς, εμπίπτει στις «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού αυτού.

102. Επιβάλλονται ωστόσο δύο διευκρινίσεις. *Πρώτον*, παρατηρώ ότι, εάν ληφθεί κατά γράμμα, η απόφαση Brogsitter θα μπορούσε να σημαίνει ότι, προκειμένου μια αγωγή για τη διαπίστωση της ευθύνης του εναγομένου να εμπίπτει στις «ενοχές εξ αδικοπραξίας», δεν πρέπει να χωρεί «ερμηνεία» ή «εξέταση» συμβάσεως σε κανένα στάδιο της εξετάσεως της αδικοπραξίας.

103. Συναφώς, μπορεί, στο πλαίσιο αγωγής αδικοπρακτικής ευθύνης, να τίθεται και ένα προκριματικό ή παρεμπίπτον ζήτημα συμβατικής φύσεως. Όπως θα διευκρινίσω στο σημείο 123 των παρουσών προτάσεων, τούτο συμβαίνει στην υπό κρίση υπόθεση. Συγκεκριμένα, είναι αναγκαίο, εν προκειμένω, να ερμηνευθεί προηγουμένως η σύμβαση της Wikingerhof με την Booking.com προκειμένου να διαπιστωθεί το υποστατό ορισμένων πραγματικών περιστατικών που προσάπτει η πρώτη εταιρεία στη δεύτερη βάσει του δικαίου του ανταγωνισμού¹²⁹.

104. Όμως, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, για τους σκοπούς του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, ο χαρακτηρισμός αγωγής πρέπει να γίνεται υπό το πρίσμα του κύριου νομικού ζητήματος που εγείρεται με αυτή. Η ύπαρξη απλώς ενός ζητήματος προκριματικού ή παρεμπίπτοντος, επί του οποίου ο δικαστής πρέπει να αποφανθεί προκειμένου να κρίνει την

¹²⁷ Συγκεκριμένα, η απόφαση Brogsitter μπορεί να νοηθεί υπό την έννοια ότι, κατά το Δικαστήριο, η παράβαση της υποχρέωσης αποκλειστικότητας που φέρεται να συνδέει τα μέρη βάσει της συμβάσεως χαρακτηρίζει, αυτή καθεαυτήν, τις προβαλλόμενες αδικοπραξίες. Οι αγωγές που θεμελιώνονται σε νομική βάση αδικοπρακτικής φύσεως και οι αγωγές που θεμελιώνονται σε νομική βάση συμβατικής φύσεως στηρίζονται, επομένως, κατά το Δικαστήριο, κατ' ουσίαν, σε μία και μόνη υποχρέωση, δηλαδή στη «συμβατική υποχρέωση» αποκλειστικότητας.

¹²⁸ Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημείο 79 και 83).

¹²⁹ Ας εξετάσουμε ένα άλλο παράδειγμα, στο οποίο ο Χ έχει συνάψει σύμβαση με τον Υ, και ο Ζ παροτρύνει τον Υ να παραβεί τη σύμβαση αυτή. Εάν ο Χ εναγάγει τον Ζ, με βάση την ευθύνη που απορρέει από ενοχή εξ αδικοπραξίας επειδή σκοπίμως παρότρυνε τον Υ να παραβεί τη σύμβαση, θα πρέπει να αποδείξει ότι ο Υ πράγματι διέπραξε την παράβαση. Το δικαστήριο θα πρέπει για τον σκοπό αυτό να ερμηνεύσει τη σύμβαση. Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για προκριματικό ζήτημα, το οποίο επιτρέπει να διαπιστωθεί το υποστατό κρίσιμου πραγματικού περιστατικού στο πλαίσιο της εξετάσεως αγωγής, η οποία κατά τα λοιπά αφορά ενοχή «εξ αδικοπραξίας» (Βλ. Hartley, T., όπ.π., σ. 109).

αγωγή, δεν μπορεί να επηρεάσει τον χαρακτηρισμό της¹³⁰. Σε αντίθετη περίπτωση, το αποτέλεσμα είναι ότι παρέχεται στο *forum* της συμβάσεως διεθνής δικαιοδοσία για να αποφανθεί επί αγωγής που δεν εγείρει, κατ' ουσίαν, ζητήματα συμβατικής φύσεως και, επομένως, δεν έχει κανένα ιδιαίτερος στενό σύνδεσμο με το *forum* αυτό. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα θα ήταν αντίθετο προς τον σκοπό της εγγύτητας και, εξ αυτού του λόγου, προς τον σκοπό της ορθής απονομής της δικαιοσύνης¹³¹. Επομένως, η απόφαση Brogsitter δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την αντίθετη έννοια.

105. *Δεύτερον*, δεν προκύπτει σαφώς από την απόφαση Brogsitter εάν ο «απολύτως αναγκαίος» χαρακτήρας της ερμηνείας ή της εξετάσεως της συμβάσεως προκειμένου να κριθεί κατά πόσον μια αγωγή με την οποία ζητείται η διαπίστωση της ευθύνης του εναγομένου εμπίπτει στις «διαφορές εκ συμβάσεως» ή στις διαφορές από «ενοχές εξ αδικοπραξίας» εξετάζεται μόνο σε σχέση με την εν λόγω αγωγή, όπως η αγωγή έχει ασκηθεί από τον ενάγοντα, ή και σε σχέση με τυχόν αμυντικό ισχυρισμό που προβάλλει ο εναγόμενος για να αντικρούσει την αγωγή αυτή ενώπιον του επιληφθέντος δικαστηρίου.

106. Έχω κατά νου, για παράδειγμα, την περίπτωση όπου ο ενάγων ασκεί αγωγή αδικοπρακτικής ευθύνης λόγω προσβολής δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, στην οποία ο εναγόμενος αντιτάσσει την ύπαρξη συμβάσεως μεταξύ των διαδίκων για την παραχώρηση άδειας εκμεταλλεύσεως. Δεδομένου ότι το αδίκημα της προσβολής δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας προϋποθέτει ότι τρίτος προβαίνει σε χρήση προστατευόμενου έργου η οποία εμπίπτει στα αποκλειστικά δικαιώματα που ο νόμος αναγνωρίζει στον δημιουργό, αν αυτός δεν την έχει επιτρέψει¹³², το δικαστήριο θα πρέπει, προκειμένου να αποφανθεί επί της αγωγής αυτής, να κρίνει εάν η σύμβαση επέτρεπε ή όχι την επίμαχη χρήση του έργου. Μπορεί επίσης να αναφερθεί το παράδειγμα αγωγής αδικοπρακτικής ευθύνης την οποία ασκεί το πρόσωπο που υπέστη σωματική βλάβη κατά τη χρήση αθλητικού εξοπλισμού εις βάρος του εκμισθωτή του εξοπλισμού αυτού, όταν ο τελευταίος αντιτάσσει ρήτρα της συμβάσεως μισθώσεως η οποία έχει ως αντικείμενο την απαλλαγή του από την ευθύνη του για μια τέτοια ζημία.

107. Ειδικότερα, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, κατά το στάδιο του ελέγχου της διεθνούς δικαιοδοσίας του, το επιληφθέν δικαστήριο δεν πρέπει να εξετάζει το παραδεκτό ή το βάσιμο της αγωγής, αλλά να περιορίζεται στο να εντοπίσει τα στοιχεία τα οποία συνδέουν την αγωγή με το κράτος της έδρας του και δικαιολογούν τη διεθνή δικαιοδοσία του δυνάμει διατάξεως του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Για τον σκοπό αυτόν, το δικαστήριο μπορεί να θεωρήσει αποδεδειγμένους τους σχετικούς ισχυρισμούς του ενάγοντος¹³³. Με άλλα λόγια, το

¹³⁰ Πρβλ. αποφάσεις της 25ης Ιουλίου 1991, Rich (C-190/89, EU:C:1991:319, σκέψεις 26 έως 28), της 14ης Νοεμβρίου 2002, Baten (C-271/00, EU:C:2002:656, σκέψεις 46 και 47), και της 16ης Νοεμβρίου 2016, Schmidt (C-417/15, EU:C:2016:881, σκέψη 25). Αντιθέτως, στον τομέα συγκρούσεως νόμων, καθένα από τα νομικά ζητήματα που εγείρονται με μια αγωγή πρέπει, κατ' αρχήν, να χαρακτηρίζεται χωριστά. Βλ. αποφάσεις της 21ης Ιανουαρίου 2016, ERGO Insurance και Gjensidige Baltic (C-359/14 και C-475/14, EU:C:2016:40, σκέψεις 50 έως 62), της 7ης Απριλίου 2016, KA Finanz (C-483/14, EU:C:2016:205, σκέψεις 52 έως 58), και της 28ης Ιουλίου 2016, Verein für Konsumenteninformation (C-191/15, EU:C:2016:612, σκέψεις 35 έως 60). Βλ. επίσης τις προτάσεις μου στην υπόθεση Verein für Konsumenteninformation (C-272/18, EU:C:2019:679, σημείο 51).

¹³¹ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 12ης Μαΐου 2011, BVG (C-144/10, EU:C:2011:300, σκέψη 39).

¹³² Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2019, Spedidam (C-484/18, EU:C:2019:970, σκέψη 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹³³ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 25ης Οκτωβρίου 2012, Folien Fischer και Fofitec (C-133/11, EU:C:2012:664, σκέψη 50), και της 28ης Ιανουαρίου 2015, Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, σκέψη 62).

επιληφθέν δικαστήριο οφείλει να αποφανθεί επί της διεθνούς δικαιοδοσίας του με βάση την αγωγή όπως ασκήθηκε από τον ενάγοντα, οι δε προβληθέντες από τον εναγόμενο αμυντικοί ισχυρισμοί δεν ασκούν επιρροή επ' αυτού¹³⁴.

108. Σύμφωνα με τη λογική αυτή, το Δικαστήριο επισήμανε ότι δικαστήριο το οποίο έχει επιληφθεί αγωγής που αφορά την εκτέλεση συμβάσεως είναι αρμόδιο βάσει του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, ακόμα και εάν ο εναγόμενος εγείρει, ως αμυντικό ισχυρισμό, το ανυπόστατο (ή την ακυρότητα) της συμβάσεως αυτής¹³⁵. Κατ' αναλογία, δικαστήριο το οποίο έχει επιληφθεί αγωγής που στηρίζεται σε «ενοχή εξ αδικοπραξίας» δεν μπορεί να θεωρήσει ότι η αγωγή αφορά «διαφορά εκ συμβάσεως» για τον λόγο και μόνον ότι ο εναγόμενος προέβαλε, ως αμυντικό ισχυρισμό, την ύπαρξη συμβάσεως μεταξύ των μερών. Και στην περίπτωση αυτή, η απόφαση Brogsitter δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την αντίθετη έννοια. Το ζήτημα κατά πόσον η σύμβαση δικαιολογεί τις καταγγελλόμενες ενέργειες ή απαλλάσσει από την ευθύνη για αυτές αποτελεί, και στην περίπτωση αυτή, απλώς παρεμπίπτον ζήτημα στο πλαίσιο της εξετάσεως της αδικοπραξίας.

109. Φρονώ ότι η ερμηνεία αυτή εγγυάται την ασφάλεια δικαίου, καθόσον επιτρέπει στο επιληφθέν δικαστήριο να ελέγξει τη δικαιοδοσία του *ab initio*, βάσει της αγωγής, χωρίς να είναι υποχρεωμένο να προχωρήσει σε ενδελεχή εξέταση της ουσίας και ανεξαρτήτως εάν ο εναγόμενος συμμετέχει στη διαδικασία¹³⁶. Αντιθέτως, δεν θα ήταν σύμφωνο προς την αρχή της ασφάλειας δικαίου και προς την απαίτηση να παρουσιάζουν οι κανόνες για τη διεθνή δικαιοδοσία υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας το να εξαρτάται η εφαρμογή του άρθρου 7, σημείο 1, ή του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια από αμυντικό ισχυρισμό, τον οποίο ο εναγόμενος μπορεί να προβάλλει καθυστερημένα¹³⁷. Επιπλέον, τούτο θα σήμαινε ότι αρκεί ο εναγόμενος να επικαλεστεί την ύπαρξη συμβάσεως που τον συνδέει με τον ενάγοντα για να παρακάμψει τον προβλεπόμενο στο εν λόγω άρθρο 7, σημείο 2, κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας ως προς τις «ενοχές εξ αδικοπραξίας»¹³⁸.

110. Φρονώ ότι η ως άνω ερμηνεία επιρρωννύεται από την απόφαση Hi Hotel HCF¹³⁹. Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση εκείνη, λίγο μετά την απόφαση Brogsitter, ο ενάγων είχε ασκήσει δυνάμει του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια αγωγή αδικοπρακτικής ευθύνης λόγω προσβολής των δικαιωμάτων του πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο

¹³⁴ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 29ης Ιουνίου 1994, Custom Made Commercial (C-288/92, EU:C:1994:268, σκέψη 19), όπου το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι το επιληφθέν δικαστήριο δεν πρέπει να υποχρεωθεί, προκειμένου να ελέγξει αν έχει διεθνή δικαιοδοσία, να «λάβει υπόψη [...] τους προβληθέντες από τον εναγόμενο ισχυρισμούς». Επί του θέματος αυτού, φρονώ ότι δεν υπάρχει αντίφαση μεταξύ της διαπιστώσεως αυτής και της επακόλουθης νομολογίας του Δικαστηρίου, κατά την οποία το επιληφθέν δικαστήριο πρέπει, κατά το στάδιο της εξετάσεως της δικαιοδοσίας του, να «εκτιμά όλα τα στοιχεία που διαθέτει, συμπεριλαμβανομένων τυχόν αντιρρήσεων που προβάλλει ο εναγόμενος» (απόφαση της 16ης Ιουνίου 2016, Universal Music International Holding, C-12/15, EU:C:2016:449, σκέψη 46). Πράγματι, η νομολογία αυτή πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι το επιληφθέν δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη, στο στάδιο αυτό, όχι τους αμυντικούς ισχυρισμούς που προέβαλε επί της ουσίας ο εναγόμενος, αλλά και *τα τυχόν επιχειρήματά του ως προς τη διεθνή δικαιοδοσία* –που αφορούν, για παράδειγμα, τον τόπο επελεύσεως της ζημίας, υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, κ.λπ. (πρβλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Szpunar στην υπόθεση Kolassa, C-375/13, EU:C:2014:2135, σημείο 77).

¹³⁵ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 4ης Μαρτίου 1982, Effer (38/81, EU:C:1982:79, σκέψεις 7 και 8).

¹³⁶ Βλ., στο ίδιο πνεύμα, Dickinson, A., ό.π., ιδίως σ. 471.

¹³⁷ Βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 25ης Ιουλίου 1991, Rich (C-190/89, EU:C:1991:319, σκέψη 27), της 8ης Μαΐου 2003, Gantner Electronic (C-111/01, EU:C:2003:257, σκέψεις 24 έως 32), και της 12ης Μαΐου 2011, BVG (C-144/10, EU:C:2011:300, σκέψη 35). Βλ. επίσης, ομοίως, Zogg, S., ό.π., σ. 50 και 51.

¹³⁸ Βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 4ης Μαρτίου 1982, Effer (38/81, EU:C:1982:79, σκέψη 8), και της 12ης Μαΐου 2011, BVG (C-144/10, EU:C:2011:300, σκέψεις 34 και 35). Βλ., επίσης, προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurlley (σημείο 89): Brosch, M., «Die Brogsitter-Defence: Neues zur Annexzuständigkeit am Vertragsgerichtsstand für deliktische Ansprüche in der EuGVVO, zugl Anmerkung zu EuGH 13. 3. 2014, C-548/12, Marc Brogsitter/Fabrication de Montres Normandes EURL und Karsten Fräßdorf», ÖJZ 2015, σ. 958-960· Magnus, U., και Mankowski, P., ό.π., σ. 168.

¹³⁹ Απόφαση της 3ης Απριλίου 2014 (C-387/12, EU:C:2014:215).

εναγόμενος αντέταξε στην αγωγή σύμβαση συναφθείσα προηγουμένως μεταξύ των διαδίκων, η οποία προέβλεπε, κατ' αυτόν, μεταβίβαση των επίμαχων δικαιωμάτων και αμφισβήτηση, για τον λόγο αυτόν, την ύπαρξη αδικοπραξίας και τη δυνατότητα εφαρμογής της προαναφερθείσας διατάξεως. Το Δικαστήριο όμως υπενθύμισε, κατ' ουσίαν, ότι το επιληφθέν δικαστήριο έπρεπε να αποφανθεί επί της διεθνούς δικαιοδοσίας του με βάση την αγωγή αδικοπρακτικής ευθύνης όπως την είχε ασκήσει ο ενάγων, ανεξαρτήτως του αμυντικού ισχυρισμού που προέβαλε ο εναγόμενος σχετικά με την ύπαρξη συμβάσεως¹⁴⁰.

111. Πριν ολοκληρώσω το παρόν τμήμα, πρέπει να εξετάσω ακόμη δύο ζητήματα. *Πρώτον*, όπως υποστήριξε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο χαρακτηρισμός αγωγής δεν γίνεται κατά τον ίδιο τρόπο όταν οι συμβαλλόμενοι συνδέονται με σύμβαση ασφαλίσεως, καταναλωτή ή εργασίας. Συγκεκριμένα, αντιθέτως προς τους κανόνες του άρθρου 7 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια περί ειδικών δικαιοδοσιών¹⁴¹, οι διατάξεις των τμημάτων 3, 4 και 5 του κεφαλαίου ΙΙ του κανονισμού αυτού, σχετικά με τις αγωγές «σε υποθέσεις ασφαλίσεως», «σε συμβάσεις καταναλωτών» και «σε ατομικές συμβάσεις εργασίας», αντιστοίχως, επιδιώκουν σκοπό προστασίας του αδύναμου μέρους της συμβάσεως –ασφαλισμένου, καταναλωτή ή εργαζόμενου–¹⁴² και είναι αναγκαστικού δικαίου. Επομένως, πρέπει να αποφευχθεί το ενδεχόμενο ο αντισυμβαλλόμενος να μπορεί να καταστρατηγήσει τους κανόνες που περιλαμβάνονται στα τμήματα αυτά θεμελιώνοντας την αγωγή του στην αδικοπρακτική ευθύνη. Επιπλέον, τα εν λόγω τμήματα δεν επιδιώκουν, αυτά καθεαυτά, σκοπό εγγύτητας και η διαπίστωση της υπάρξεως συμβατικής υποχρεώσεως επί της οποίας θεμελιώνεται η υπό κρίση αγωγή δεν είναι αναγκαία για τη λειτουργία των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπουν τα τμήματα αυτά. Επομένως, όλες οι αγωγές οι οποίες ασκούνται μεταξύ των συμβαλλομένων μερών σε τέτοιου είδους συμβάσεις και αφορούν διαφορές που ανακύπτουν επ' ευκαιρία της εκτελέσεώς τους εμπίπτουν, κατ' αρχήν, στο πεδίο εφαρμογής των τμημάτων αυτών, ανεξαρτήτως της αιτίας των σχετικών αγωγών¹⁴³.

112. *Δεύτερον*, μέρος της θεωρίας¹⁴⁴ υποστηρίζει ότι πρέπει να αναγνωριστεί στο forum της συμβάσεως, δυνάμει του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, παρεπόμενη διεθνής δικαιοδοσία για να κρίνει επί αγωγών «αδικοπρακτικής» φύσεως οι οποίες συνδέονται στενά με αγωγές «συμβατικής» φύσεως, ειδικότερα στις διαφορές που ενέχουν δυνητική συρροή ευθυνών. Το ζήτημα είναι, λοιπόν, αν η απόφαση Καλφέλης πρέπει να αποσαφηνιστεί περαιτέρω, προς αυτή την κατεύθυνση.

113. Υπογραμμίζω ότι το ζήτημα αυτό διαφέρει από το ζήτημα του χαρακτηρισμού που εξετάστηκε στα προηγούμενα σημεία των προτάσεών μου. Συγκεκριμένα, όταν αγωγή στηριζόμενη σε νομική βάση η οποία κατά το εθνικό δίκαιο θεωρείται αδικοπρακτική πρέπει να χαρακτηριστεί ως «συμβατική», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, κατ' εφαρμογήν της αποφάσεως Brogsitter, δεν μπορεί, λαμβανομένου υπόψη του

¹⁴⁰ Βλ. απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, Hi Hotel HCF (C-387/12, EU:C:2014:215, σκέψεις 16 έως 22).

¹⁴¹ Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια δεν αποσκοπεί στην προστασία ενός των διαδίκων (βλ., ιδίως, απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2017, Bolagsupplysningen και Ilsjan, C-194/16, EU:C:2017:766, σκέψεις 38 και 39). Η ίδια ανάλυση επιβάλλεται, κατά τη γνώμη μου, και όσον αφορά το άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού αυτού.

¹⁴² Βλ. αιτιολογική σκέψη 18 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια.

¹⁴³ Βλ., όσον αφορά το τμήμα 4 του κεφαλαίου ΙΙ του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 2002, Gabriel (C-96/00, EU:C:2002:436, σκέψεις 54 έως 58), και της 2ας Απριλίου 2020, Reliantco Investments και Reliantco Investments Limassol Sucursala Bucuresti (C-500/18, EU:C:2020:264, σκέψεις 58 έως 73), και, όσον αφορά το τμήμα 5 του κεφαλαίου αυτού, προτάσεις μου στην υπόθεση Bosworth και Hurley (σημεία 91 έως 103). Το Δικαστήριο δεν είχε ακόμη την ευκαιρία να αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού στο πλαίσιο του τμήματος 3 του εν λόγω κεφαλαίου. Βλ., ωστόσο, σύμφωνα με ανάλογη προσέγγιση όσον αφορά το εν λόγω άρθρο 3, Supreme Court of the United Kingdom (Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου), 1η Απριλίου 2020, *Aspen underwriting Ltd and others v Credit Europe Bank NV*, (2020) UKSC 11, σημεία 34 έως 41.

¹⁴⁴ Βλ., μεταξύ άλλων, Briggs, A., όπ.π., σ. 237 και Weller, M., όπ.π.

χαρακτηρισμού αυτού, να αχθεί, δυνάμει του άρθρου 7, σημείο 2, του ίδιου κανονισμού, ενώπιον του forum της αδικοπραξίας. Αντιθέτως, το να γίνει δεκτό ότι το forum της συμβάσεως είναι αρμόδιο να κρίνει αγωγές οι οποίες, καίτοι αυτοτελώς ερμηνευόμενες είναι «αδικοπρακτικές», πλην όμως έχουν παρεπόμενο χαρακτήρα σε σχέση με «συμβατικές» αγωγές, δεν θα εμπόδιζε τον ενάγοντα να φέρει τις πρώτες ενώπιον του forum της αδικοπραξίας. Απλώς θα είχε στη διάθεσή του και την επιλογή να εισαγάγει όλες τις διαφορές στο forum της συμβάσεως.

114. Ομολογουμένως, η αρχή σύμφωνα με την οποία το παρεπόμενο ακολουθεί την τύχη του κύριου δεν είναι εντελώς ξένη στη σχετική με τον κανονισμό Βρυξέλλες Ια νομολογία του Δικαστηρίου¹⁴⁵. Επιπλέον, η παρεπόμενη αρμοδιότητα έχει πλεονεκτήματα υπό το πρίσμα της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, καθόσον συμβάλλει στην οικονομία της διαδικασίας.

115. Ωστόσο, κατά την άποψή μου, γεγονός παραμένει ότι ο κανονισμός Βρυξέλλες Ια, όπως έχει σήμερα, δεν επιτρέπει μια τέτοια λύση. Συγκεκριμένα, υπενθυμίζω ότι οι προβλεπόμενες στον κανονισμό αυτόν ειδικές δικαιοδοσίες εξαρτώνται από την «κατηγορία των διαφορών». Το άρθρο 7, σημείο 1, και το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού διακρίνουν σαφώς μεταξύ αγωγών «συμβατικής» φύσεως και αγωγών «αδικοπρακτικής» φύσεως. Δεν είναι, επομένως, δυνατόν να συνδεθούν οι αγωγές που αφορούν τη δεύτερη κατηγορία με το άρθρο 7, σημείο 1, χωρίς να παραβιάζεται το σύστημα και να διευρύνεται το πεδίο εφαρμογής της τελευταίας αυτής διατάξεως – η οποία, υπενθυμίζω, πρέπει να ερμηνεύεται στενά – πέραν του δεδηλωμένου σκοπού της, που είναι να διασφαλίζεται ότι τα ζητήματα εκ συμβάσεως μπορούν να εξεταστούν, κατ' επιλογήν του ενάγοντος, από το δικαστήριο που βρίσκεται πιο κοντά στη ένδικη συμβατική υποχρέωση¹⁴⁶. Εναπόκειται στον νομοθέτη της Ένωσης να προβλέψει τέτοια παρεπόμενη αρμοδιότητα, είτε τροποποιώντας ανάλογα το άρθρο 7, σημείο 1, είτε μετατρέποντας τον κανόνα της συνάφειας, ο οποίος προβλέπεται στο άρθρο 30 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, σε αυτοτελή βάση δικαιοδοσίας¹⁴⁷. Μέχρι τότε, όπως επισήμανα στο σημείο 85 των παρουσών προτάσεων, όποιος ενάγων ενδιαφέρεται για την οικονομία της διαδικασίας μπορεί να ασκήσει όλες τις αγωγές του ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους της κατοικίας του εναγομένου, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού.

Γ. Ο χαρακτηρισμός των αγωγών οι οποίες ασκούνται μεταξύ συμβαλλομένων μερών για να διαπιστωθεί η ευθύνη του ενός και θεμελιώνονται σε παράβαση των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού

116. Υπό το πρίσμα της νομολογίας του Δικαστηρίου, όπως αυτή διευκρινίστηκε στα δύο προηγούμενα τμήματα των προτάσεών μου, ο χαρακτηρισμός μιας αγωγής αστικής ευθύνης όπως αυτή που άσκησε, εν προκειμένω, η Wikingerhof κατά της Booking.com δεν δημιουργεί, κατά την άποψή μου, αμφιβολίες.

¹⁴⁵ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 1987, Shenavai (266/85, EU:C:1987:11, σκέψη 19).

¹⁴⁶ Βλ., στο ίδιο πνεύμα, Zogg, S., όπ.π., σ. 57 έως 62, και Minois, M., όπ.π., σ. 250.

¹⁴⁷ Στο παρόν στάδιο εξελίξεως του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, το άρθρο 30 του κανονισμού αυτού αποτελεί εξαίρεση η οποία επιτρέπει, όταν συναφείς αγωγές εκκρεμούν ενώπιον δικαστηρίων διαφορετικών κρατών μελών, κάθε δικαστήριο εκτός του πρώτου επιληφθέντος να μπορεί να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία. Βλ., υπέρ της διευρύνσεως του κανόνα της συνάφειας, Gaudemet-Tallon, όπ.π., σ. 175.

117. Υπενθυμίζω ότι το γεγονός ότι οι δύο εταιρείες συνδέονται με σύμβαση δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι η αγωγή αυτή εμπίπτει στις «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Ούτε το ότι η ενάγουσα στην κύρια δίκη μπορούσε, υποθετικώς, να επικαλεστεί παράβαση της συμβάσεως αυτής¹⁴⁸, έχει επ' αυτού αποφασιστική σημασία.

118. Συγκεκριμένα, όπως έχω επανειλημμένως τονίσει στις προτάσεις αυτές, η υπαγωγή μιας αγωγής στην κατηγορία των «διαφορών εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, ή στην κατηγορία των «ενοχών εξ αδικοπραξίας», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού, εξαρτάται από την αιτία, δηλαδή από την ενοχή επί της οποίας στηρίζεται (στην πράξη) η σχετική αξίωση.

119. Εν προκειμένω, η Wikingerhof επικαλέστηκε, στην αγωγή της, τους γερμανικούς κανόνες του δικαίου του ανταγωνισμού. Οι κανόνες αυτοί επιδιώκουν την προστασία της αγοράς και επιβάλλουν για τον σκοπό αυτόν υποχρεώσεις σε κάθε επιχείρηση. Ανεξαρτήτως του εάν το γερμανικό δίκαιο έχει πράγματι εφαρμογή στην περίπτωση της αγωγής που ασκήθηκε στην υπόθεση της κύριας δίκης, γεγονός το οποίο δεν εξετάζεται κατά το στάδιο του ελέγχου της διεθνούς δικαιοδοσίας¹⁴⁹, η επίκληση των επίμαχων κανόνων καταδεικνύει ότι η εν λόγω εταιρεία προβάλλει παράβαση, από την Booking.com, καθήκοντος επιβαλλόμενου από τον νόμο, ανεξαρτήτως συμβάσεως ή άλλης οικειοθελούς δεσμεύσεως. Η αγωγή αυτή επομένως θεμελιώνεται σε «ενοχή εξ αδικοπραξίας», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια¹⁵⁰.

120. Η «αδικοπρακτική» φύση της ενοχής αυτής επιβεβαιώνεται, όπως ορθώς επισήμαναν η Wikingerhof και η Επιτροπή, με την απόφαση CDC Hydrogen Peroxide¹⁵¹. Στην απόφαση εκείνη, η οποία αφορούσε, υπενθυμίζω, αγωγές αποζημιώσεως που είχαν ασκηθεί, βάσει των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού, από τους αγοραστές¹⁵² χημικού προϊόντος κατά επιχειρήσεων που παρασκεύαζαν το προϊόν, καθόσον οι επιχειρήσεις αυτές είχαν μετάσχει σε σύμπραξη αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, στο πλαίσιο της οποίας καθόρισαν μεταξύ άλλων τις τιμές του επίμαχου προϊόντος, το Δικαστήριο έκρινε ότι, μολονότι οι αγοραστές προμηθεύτηκαν βεβαίως τα υλικά στο πλαίσιο συμβατικών σχέσεων με διάφορους μετέχοντες στην οικεία σύμπραξη, εντούτοις, «το γενεσιουργό γεγονός της προβαλλομένης ζημίας δεν [συνίστατο] σε ενδεχόμενη αθέτηση των υποχρεώσεων εκ της συμβάσεως, αλλά στον περιορισμό της συμβατικής ελευθερίας λόγω της συμπράξεως αυτής, περιορισμός που συνεπάγεται ότι ο αγοραστής αδυνατεί να προμηθευτεί ένα προϊόν σε συγκεκριμένη τιμή που καθορίζεται βάσει των νόμων της αγοράς»¹⁵³.

¹⁴⁸ Συναφώς, η Wikingerhof επισήμανε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, απαντώντας σε ερώτηση του Δικαστηρίου, ότι θα μπορούσε, υποθετικά, να θεμελιώσει την αγωγή της επί των κανόνων του γερμανικού δικαίου περί συμβατικής ευθύνης, ειδικότερα επί παραβάσεως της υποχρέωσης καλόπιστης εκτελέσεως των συμβάσεων.

¹⁴⁹ Κάτι που θα ισχύει, ωστόσο, υπό το πρίσμα του άρθρου 6, σημείο 3, του κανονισμού Ρώμη II.

¹⁵⁰ Βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 23ης Οκτωβρίου 2014, flyLAL-Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2319, σκέψη 28), της 21ης Μαΐου 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, σκέψεις 34 έως 56), της 5ης Ιουλίου 2018, flyLAL-Lithuanian Airlines (C-27/17, EU:C:2018:533, σκέψη 51), και της 29ης Ιουλίου 2019, Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, σκέψεις 22 έως 37). Βλ., ομοίως, Behar-Touchais, M., «Abus de puissance économique en droit international privé», *Revue internationale de droit économique*, 2010, τόμ. 1, σ. 37-59, ιδίως σ. 41-42.

¹⁵¹ Απόφαση της 21ης Μαΐου 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335).

¹⁵² Βεβαίως, οι επιχειρήσεις που υπήρξαν θύματα της συμπράξεως είχαν εκχωρήσει την απαίτησή τους στην ενάγουσα της κύριας δίκης εταιρεία, η οποία δεν είχε συνάψει σύμβαση με τις εναγόμενες επιχειρήσεις. Ωστόσο, λόγω της εκχωρήσεως απαιτήσεως, η εταιρεία αυτή ασκούσε τα δικαιώματα των ζημιωθέντων έναντι των εν λόγω επιχειρήσεων (πρβλ. απόφαση της 21ης Μαΐου 2015, CDC Hydrogen Peroxide, C-352/13, EU:C:2015:335, σκέψη 35).

¹⁵³ Απόφαση της 21ης Μαΐου 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, σκέψη 43).

121. Ομοίως, εν προκειμένω, η Wikingerhof δεν προβάλλει παράβαση της συμβάσεως που τη συνδέει με την Booking.com, αλλά ισχυρίζεται ότι αυτή εκμεταλλεύεται με καταχρηστικό τρόπο τη δεσπόζουσα θέση της, επιβάλλοντάς της αθέμιτους όρους συναλλαγής, ειδικότερα μέσω των γενικών όρων τους οποίους εφαρμόζει στο πλαίσιο της σχέσης τους.

122. Επιπλέον, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, προκειμένου να «διαπιστωθεί αν η συμπεριφορά [αυτή] είναι θεμιτή ή, αντιθέτως, αθέμιτη», δεν είναι «απολύτως αναγκαία» η ερμηνεία της συμβάσεως μεταξύ των διαδίκων της κύριας δίκης, κατά την έννοια της αποφάσεως Brogsitter, τούτο δε ακόμη και αν οι προβαλλόμενες αντίθετες προς τον ανταγωνισμό ενέργειες εκδηλώνονται στο πλαίσιο της συμβατικής σχέσης¹⁵⁴.

123. Βεβαίως, εφόσον οι διάφορες πρακτικές τις οποίες προσάπτει η Wikingerhof στην Booking.com¹⁵⁵ εντάσσονται στο πλαίσιο της συμβατικής τους σχέσης, θα είναι αναγκαίο να προσδιοριστεί το ακριβές περιεχόμενο των δεσμεύσεών τους, προκειμένου να διαπιστωθεί το υποστατό των πρακτικών αυτών. Επ' αυτού, παρατηρώ ότι η Wikingerhof υποστηρίζει, μεταξύ άλλων, ότι, όταν η Booking.com παρουσιάζει τις τιμές για το ξενοδοχείο της ως ευνοϊκότερες, δεν υφίσταται συμβατική βάση για την πρακτική αυτή. Στον βαθμό που οι διάδικοι διαφωνούν ως προς το ζήτημα αυτό¹⁵⁶, το δικαστήριο ενδέχεται να πρέπει να ερμηνεύσει τους γενικούς όρους συναλλαγών της Booking.com, προκειμένου να κρίνει το περιεχόμενό τους, όπερ αποτελεί αναμφίβολα ζήτημα του δικαίου των συμβάσεων, το οποίο εμπίπτει στη *lex contractus*.

124. Ωστόσο, πρόκειται για απλό προκριματικό ζήτημα, το οποίο δεν επηρεάζει, αυτό καθεαυτόν, τον χαρακτηρισμό της αγωγής. Μετά την επίλυση του προκριματικού αυτού ζητήματος και εφόσον αποδειχθεί το *υποστατό* της προσαπτόμενης από την Wikingerhof στην Booking.com συμπεριφοράς, το δικαστήριο θα κληθεί να ερευνησει το κύριο ζήτημα, εάν δηλαδή η συμπεριφορά αυτή είναι θεμιτή, ζήτημα το οποίο καθορίζει εάν υφίσταται δικαίωμα αποζημιώσεως, καθώς και την έκταση του δικαιώματος αυτού¹⁵⁷.

125. Επαναλαμβάνω όμως ότι το σημείο αναφοράς για να εκτιμηθεί εάν η εν λόγω συμπεριφορά είναι θεμιτή δεν είναι η σύμβαση ή οι γενικοί όροι συναλλαγών και το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο, αλλά οι κανόνες του ανταγωνισμού. Το κύριο ζήτημα εάν οι πρακτικές της Booking.com στοιχειοθετούν δική της ευθύνη εξαρτάται από τα κριτήρια σχετικά με την απαγόρευση της κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, όπως προβλέπονται από τους τελευταίους αυτούς κανόνες.

126. Όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο και υποστηρίζουν η Wikingerhof και η Επιτροπή, το ζήτημα εάν η Booking.com προέβη σε καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης, υπό την έννοια των εν λόγω κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού, αναλύεται σε περισσότερα επιμέρους ζητήματα, ήτοι, πρώτον, ποια είναι η σχετική αγορά, δεύτερον, ποιες είναι οι σχέσεις ισχύος μεταξύ των εταιρειών στην αγορά αυτή –για να εξεταστεί εάν η Booking.com κατέχει

¹⁵⁴ Βλ., κατ' αναλογία, Oberlandesgericht München (εφετείο Μονάχου, Γερμανία), 23 Νοεμβρίου 2017, WRP 2018, 629, σκέψεις 22 και 23.

¹⁵⁵ Όπως συνοψίζονται στο σημείο 12 των παρουσών προτάσεων.

¹⁵⁶ Βλ. υποσημείωση 23 των παρουσών προτάσεων.

¹⁵⁷ Κατ' αναλογία, στο πλαίσιο αγωγής περί ευθύνης λόγω καταχρήσεως δεσπόζουσας θέσης, όπου αγοραστής προσάπτει στον προμηθευτή του ότι ο τελευταίος επέβαλε μη δίκαιες τιμές πωλήσεως (βλ. άρθρο 102, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο α', ΣΛΕΕ), ενδέχεται να είναι αναγκαίο, προκειμένου να αποδειχθεί το υποστατό της συμπεριφοράς αυτής, να προσδιοριστεί το περιεχόμενο της συμβάσεως. Σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ των συμβαλλομένων ως προς τις ακριβείς τιμές που προβλέπει η σύμβαση –για παράδειγμα επειδή στηρίζονται σε έναν περίπλοκο τύπο υπολογισμού, λαμβάνουν υπόψη διάφορες μεταβλητές κ.λπ.– οι ρήτρες της συμβάσεως που αφορούν την τιμή πρέπει ενδεχομένως να ερμηνευθούν από το δικαστήριο. Αλλά, και στην περίπτωση αυτή, πρόκειται για απλό *προκαταρκτικό ζήτημα*, με το οποίο επιδιώκεται να αποδειχθεί το υποστατό της προσαπτόμενης συμπεριφοράς, προκειμένου να παρασχεθεί στο δικαστήριο η δυνατότητα να επιλύσει το κύριο ζήτημα της νομιμότητάς της από την άποψη του δικαίου του ανταγωνισμού.

δεσπόζουσα θέση— και, τρίτον, ποια αποτελέσματα έχουν επί της συγκεκριμένης αγοράς οι πρακτικές οι οποίες της προσάπτονται –προκειμένου να κριθεί κατά πόσον η Booking.com προβαίνει ενδεχομένως σε κατάχρηση της θέσης αυτής.

127. Όμως, στην προκειμένη περίπτωση, πρόκειται για ζητήματα του δικαίου του ανταγωνισμού, τα οποία πρέπει να επιλυθούν βάσει των εθνικών κανόνων που ορίζονται στο άρθρο 6, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη II.

128. Η σύμβαση δεν είναι καθοριστική για να κριθεί ο θεμιτός ή αθέμιτος χαρακτήρας της καταγγελλόμενης από τη Wikingerhof συμπεριφοράς, καθόσον, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, η σύμβαση αυτή δεν συνιστά ούτε καν αμυντικό ισχυρισμό για την Booking.com¹⁵⁸. Συγκεκριμένα, αντιθέτως προς την προεκτεθείσα στο σημείο 106 περίπτωση αγωγής λόγω προσβολής δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας στην οποία ο εναγόμενος αντιτάσσει συμφωνία παραχωρήσεως άδειας χρήσεως, οι αμφισβητούμενες εν προκειμένω πρακτικές, αν γίνει δεκτό ότι είναι αθέμιτες, δεν θα μπορούσαν να καταστούν θεμιτές για τον λόγο ότι καλύπτονται, εν μέρει ή εν όλω, από τους όρους της συμβάσεως ή από τους ισχύοντες γενικούς όρους συναλλαγών, εφόσον η σύμβαση δεν μπορεί να «επιτρέψει» μια συμπεριφορά που είναι αντίθετη προς το δίκαιο του ανταγωνισμού.

129. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, φρονώ ότι αγωγή όπως αυτή που άσκησε η Wikingerhof εμπίπτει στις «ενοχές εξ αδικοπραξίας», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια.

130. Όπως επισήμαναν η Wikingerhof και η Επιτροπή, η ερμηνεία αυτή συνάδει προς τον σκοπό της εγγύτητας τον οποίο επιδιώκει το εν λόγω άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Συγκεκριμένα, το forum της αδικοπραξίας είναι το πλέον κατάλληλο να αποφανθεί επί των κύριων ζητημάτων που εγείρονται στο πλαίσιο παρόμοιας αγωγής, ιδίως όσον αφορά τη συλλογή και την αξιολόγηση των αντίστοιχων αποδεικτικών στοιχείων –είτε πρόκειται για τη σχετική αγορά, τις σχέσεις ισχύος εντός της ή για τα αποτελέσματα των επίμαχων πρακτικών στην αγορά αυτή¹⁵⁹.

131. Επιπλέον, η ως άνω ερμηνεία διασφαλίζει τη συνοχή μεταξύ του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια και του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής του άρθρου 6, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη II.

132. Η προτεινόμενη με τις παρούσες προτάσεις ερμηνεία δεν αναιρείται από το επιχείρημα της Booking.com και της Τσεχικής Κυβερνήσεως ότι αγωγή όπως αυτή της Wikingerhof εμπίπτει στις «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, για τον λόγο ότι η Wikingerhof, με το αίτημα να παύσουν οι προβαλλόμενες αντίθετες στον ανταγωνισμό ενέργειες, επιδιώκει στην πραγματικότητα την τροποποίηση προς όφελός της των γενικών όρων συναλλαγών της Booking.com και, με τον τρόπο αυτόν, την απόκτηση νέων δικαιωμάτων εκ της συμβάσεως.

133. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι η Wikingerhof δεν ζητεί, με την αγωγή της, να λυθεί η συμβατική σχέση που τη συνδέει με την Booking.com, αλλά να διασφαλίσει ότι η εταιρεία αυτή εξακολουθεί να τηρεί το δίκαιο του ανταγωνισμού, η Booking.com θα πρέπει, εάν υποτεθεί ότι η

¹⁵⁸ Σε κάθε περίπτωση, όπως επισήμανα στο σημείο 107 των παρουσών προτάσεων, η ύπαρξη τέτοιου αμυντικού ισχυρισμού δεν ασκεί επιρροή για τον χαρακτηρισμό της αγωγής.

¹⁵⁹ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, σκέψη 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

αγωγή αυτή είναι βάσιμη, να προσαρμόσει τη συμπεριφορά της έναντι της ενάγουσας της κύριας δίκης, συμπεριλαμβανομένων των γενικών όρων συναλλαγών τους οποίους εφαρμόζει στο πλαίσιο της συμβατικής τους σχέσης, ώστε να τηρούνται τα όρια του δικαίου του ανταγωνισμού. Συναφώς, δεν είναι σπάνιο, απ' ό,τι γνωρίζω, η παύση κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης να συνεπάγεται νέα δικαιώματα για τον ενάγοντα, για παράδειγμα, όταν η κατάχρηση συνίσταται σε άρνηση πωλήσεως ή στη χρέωση καταχρηστικών τιμών. Στην πρώτη περίπτωση, η παύση της κατάχρησης συνεπάγεται, συγκεκριμένα, τον εξαναγκασμό της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως να συμβληθεί με τον ενάγοντα και, στη δεύτερη περίπτωση –απλουστεύοντας ελαφρώς– τη μείωση των τιμών με ευνοϊκό για τον ενάγοντα τρόπο.

134. Η ερμηνεία αυτή δεν αναιρείται ούτε από το επιχείρημα της Booking.com ότι η αγωγή της Wikingerhof αποσκοπεί στη μερική ακύρωση της μεταξύ τους συμβάσεως, στον βαθμό που συνεπάγεται έλεγχο του ζητήματος κατά πόσον ορισμένες ρήτρες των γενικών όρων συναλλαγών της πρώτης είναι αντίθετες προς το δίκαιο του ανταγωνισμού και, συνεπώς, άκυρες.

135. Βεβαίως, αγωγή για την ακύρωση συμβάσεως εμπίπτει στο άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια¹⁶⁰. Ωστόσο, όπως υποστήριξε η Wikingerhof κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, απαντώντας σε ερώτηση του Δικαστηρίου, η εταιρεία αυτή, με την αγωγή της, δεν επιδιώκει να κηρυχθεί άκυρη η σύμβαση με την Booking.com, με βάση τους κανόνες των δικαιопραξιών οι οποίοι διέπουν τη σύναψη και την κατάρτιση των συμβάσεων. Στο πλαίσιο αυτό, η ακυρότητα κάποιων ρητρών των επίμαχων γενικών όρων συναλλαγών μπορεί, το πολύ, να αποτελεί έμμεση συνέπεια της αγωγής αυτής¹⁶¹.

136. Η εν λόγω ερμηνεία δεν αναιρείται ούτε από το επιχείρημα της Booking.com ότι η αγωγή της Wikingerhof εμπίπτει στις «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, για τον λόγο ότι η Wikingerhof «συνομολόγησε ελευθέρως», κατά την έννοια της σχετικής νομολογίας που αφορά τη διάταξη αυτή, τους γενικούς όρους συναλλαγών της Booking.com, έστω και αν υποτεθεί ότι η εταιρεία αυτή κατέχει δεσπόζουσα θέση.

137. Το επιχείρημα της Booking.com θα ήταν, κατά την άποψή μου, βάσιμο εάν το διαδικαστικό πλαίσιο ήταν αντίστροφο. Εάν η εταιρεία αυτή είχε ασκήσει αγωγή προς εκπλήρωση παροχής βάσει υποχρεώσεων που απορρέουν από τους γενικούς όρους συναλλαγών της και η Wikingerhof προέβαλλε, ως αμυντικό ισχυρισμό, ότι δεν «συνομολόγησε ελευθέρως» αυτούς τους γενικούς όρους συναλλαγών, των οποίων η επιβολή εκ μέρους της Booking.com συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης αντίθετη προς το δίκαιο του ανταγωνισμού, η αγωγή αυτή θα ενέπιπτε στις «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια¹⁶². Πράγματι, όπως επισήμανα, ο χαρακτηρισμός αυτός εξαρτάται από την αγωγή όπως ασκείται από τον ενάγοντα και όχι από τους αμυντικούς ισχυρισμούς του εναγομένου.

138. Εντούτοις, εν προκειμένω, η Wikingerhof επικαλείται, ως ενάγουσα, «ενοχή εξ αδικοπραξίας» απορρέουσα από την προβαλλόμενη παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού. Σε αυτό το δικονομικό πλαίσιο, το επιληφθέν δικαστήριο πρέπει, προκειμένου να αποφανθεί επί της διεθνούς δικαιοδοσίας του, να θεωρήσει αποδεδειγμένους τους ισχυρισμούς της Wikingerhof, περιλαμβανομένου του ότι αναγκάστηκε να αποδεχθεί τους γενικούς όρους συναλλαγών της Booking.com λόγω της δεσπόζουσας θέσης της εταιρείας αυτής. Επομένως, η

¹⁶⁰ Βλ. σημείο 41 των παρουσών προτάσεων.

¹⁶¹ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2014, *flyLAL-Lithuanian Airlines* (C-302/13, EU:C:2014:2319, σκέψη 36).

¹⁶² Βλ., ομοίως, *Vilà Costa, B.*, «How to apply Article 5 (1) and 5 (3) Brussels I Regulation to Private Enforcement of Competition Law: a Coherent Approach», σε Basedow, J., Francq, S., και Idot, L. (επιμ.), *International antitrust litigation: Conflict of laws and coordination*, Hart Publishing, Οξφόρδη, 2012, ιδίως σ. 24.

Booking.com δεν μπορεί να μεταβάλει τον χαρακτηρισμό της αγωγής της ενάγουσας της κύριας δίκης, προβάλλοντας, ως μέσο άμυνας, το επιχείρημα ότι η Wikingerhof «συνομολόγησε ελευθέρως» τους γενικούς όρους συναλλαγών.

139. Τέλος, η ερμηνεία που προτείνεται με τις παρούσες προτάσεις δεν αναιρείται από την απόφαση Apple Sales International κ.λπ.¹⁶³, στην οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας, υπό την έννοια του άρθρου 25 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, η οποία περιλαμβάνεται σε σύμβαση μεταξύ διανομέα και του προμηθευτή του, ενδέχεται να έχει εφαρμογή επί αγωγής αποζημιώσεως ασκηθείσας από τον πρώτο κατά του δεύτερου με βάση το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, όταν η προβαλλόμενη κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης εκδηλώνεται, όπως στην υπό κρίση υπόθεση, στο πλαίσιο των συμβατικών τους σχέσεων¹⁶⁴.

140. Πράγματι, όπως επισήμανα στο σημείο 89 των παρουσών προτάσεων, μια ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας μπορεί, αναλόγως της διατυπώσεως της, να αφορά όλες τις διαφορές που έχουν ανακύψει ή πρόκειται να ανακύψουν από συγκεκριμένη έννομη σχέση¹⁶⁵. Το «κριτήριο» αυτό απαιτεί, κατά το μάλλον ή ήττον, την ύπαρξη (αρκούντως άμεσου) συνδέσμου μεταξύ της οικείας συμβάσεως και της επίμαχης αγωγής. Η αιτία της αγωγής δεν είναι καθοριστική στο πλαίσιο αυτό. Εφόσον υφίσταται τέτοιος σύνδεσμος, μια τέτοια ρήτρα μπορεί επομένως να έχει εφαρμογή στο πλαίσιο τόσο αγωγών που θεμελιώνονται σε «διαφορές εκ συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, όσο και αγωγών που θεμελιώνονται σε «ενοχές εξ αδικοπραξίας», υπό την έννοια του άρθρου 7, σημείο 2, του κανονισμού αυτού¹⁶⁶. Συνεπώς, η ερμηνεία σύμφωνα με την οποία αγωγή αστικής ευθύνης όπως αυτή που άσκησε η Wikingerhof κατά της Booking.com εμπίπτει στις «ενοχές εξ αδικοπραξίας» συνάδει πλήρως με την απόφαση Apple Sales International κ.λπ.¹⁶⁷.

V. Πρόταση

141. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Γερμανία) ως εξής:

Το άρθρο 7, σημείο 2, του κανονισμού (ΕΕ) 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, έχει την έννοια ότι αγωγή αστικής ευθύνης, στηριζόμενη σε παράβαση των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού, εμπίπτει στις «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας» κατά την έννοια της διατάξεως αυτής και στην περίπτωση που ο ενάγων και ο εναγόμενος είναι συμβαλλόμενα μέρη μιας σύμβασης και οι φερόμενες ως αντίθετες προς τον ανταγωνισμό ενέργειες τις οποίες ο ενάγων προσάπτει στον εναγόμενο εκδηλώνονται στο πλαίσιο της συμβατικής τους σχέσης.

¹⁶³ Απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 2018 (C-595/17, EU:C:2018:854).

¹⁶⁴ Βλ. απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 2018, Apple Sales International κ.λπ. (C-595/17, EU:C:2018:854, σκέψεις 28 έως 30).

¹⁶⁵ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 2018, Apple Sales International κ.λπ. (C-595/17, EU:C:2018:854, σκέψη 22 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹⁶⁶ Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στην υπόθεση Apple Sales International κ.λπ. (C-595/17, EU:C:2018:541, σκέψεις 34, 35 και 71).

¹⁶⁷ Απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 2018 (C-595/17, EU:C:2018:854).